MAREA ISTORIE ILUSTRATĂ A LUMII

ÎN 7 VOLUME

EPOCA MODERNĂ

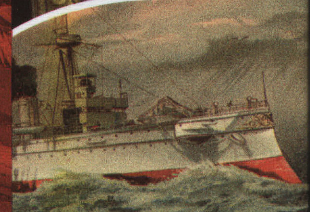

COLECŢIA Financiarul

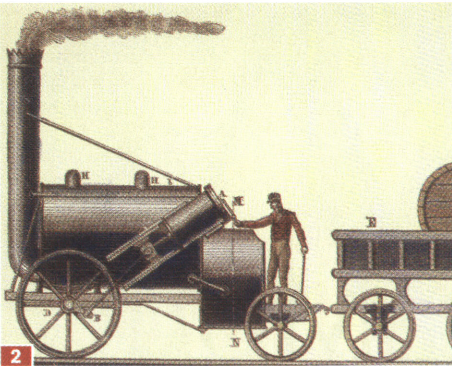
Epoca Modernă

1789–1914

În Europa, transformarea revoluţionară a sistemelor de guvernământ şi a structurilor de stat a început foarte energic: în 1789 izbucneşte la Paris Revoluţia Franceză, iar deviza sa, *Liberté, Egalité, Fraternité* (*Libertate, Egalitate, Fraternitate*) dobândeşte o forţă covârşitoare. Revoluţia Franceză a avut drept consecinţă reorganizarea fundamentală a societăţii. Ideile născute de revoluţie au apărut în *Codul Civil* al lui Napoleon, pe care acesta l-a impus multor naţiuni europene. Secolul XIX a cunoscut de asemenea o transformare radicală a societăţii, pornind de la altă sursă: Revoluţia Industrială, care a stabilit în cadrul ei o clasă muncitoare săracă, opusă clasei de mijloc de negustori şi de oameni de afaceri. Statele Unite ale Americii, aflate în formare, au fost zguduite de izbucnirea Războiului de Secesiune. Creşterea economică rapidă de după acest cumplit război civil a făcut din SUA, către 1900, prima putere industrială şi agricolă a lumii, care, în plan extern, a prefigurat o politică imperialistă vizând includerea unor întinse zone din vecinătate în sfera de influenţă proprie.

Libertatea conducând poporul, alegorie a Revoluţiei din Iulie 1830 care a detronat monarhia franceză, având-o pe Marianne drept personificarea libertăţii, pictură contemporană de Eugène Delacroix

1 Prima ediție a *Codului Civil*, 21 martie 1804

2 Motorul cu aburi al lui George Stephenson

3 Sărăcia din bojdeuca unui muncitor

Epoca civică

Criticarea autorității și a tradiției pe toate planurile s-a intensificat odată cu ideile raționaliste și de emancipare ale iluminismului. Revoluția Franceză din 1789 a încheiat vechea ordine a Celor trei stări și, prin deviza sa, *Libertate, egalitate, fraternitate* ❹, a pus temeliile unei noi ordini sociale paneuropene, bazate pe principiile libertății personale și ale egalității în fața legii. De-a lungul sec. XIX, clasa mijlocie, campioană a liberalismului, a ajuns treptat să domine viața publică în mai multe state ale lumii.

4 *Boneta roșie a libertății* și mottoul *Unitate, indivizibilitate a Republicii, libertate, egalitate, fraternitate sau moarte*, poster al Revoluției Franceze, 1792

Calea către emanciparea politică a cetățenilor

Napoleon a încheiat Revoluția Franceză odată cu încoronarea ❻ sa ca împărat al Franței în 1804 și, prin expansiune militară, a început să reorganizeze Europa după propria viziune. Cu toate că a fost înfrânt în cele din urmă în Bătălia de la Waterloo din 1815, iar celelalte puteri au încercat să restabilească cadrul politic prerevoluționar la Congresul de la Viena din 1815, dominația napoleoniană a lăsat urme adânci în Europa. Ideile lansate de revoluție și reformele napoleoniene care au urmat au făcut imposibilă revenirea la vechile structuri. După *Codul civil* ❶ al lui Napoleon, statele din Europa pe care le-a cucerit au adoptat o legislație civilă care a servit ca model pentru solicitările naționaliștilor și ale mișcărilor liberale de mai târziu, pentru instituirea protecției constituționale a drepturilor cetățenilor.

6 *Împăratul Napoleon*, portret de Jean-Auguste-Dominique Ingres

Tensiunile dintre vechile structuri de la putere și mișcările burgheze care doreau să aibă un cuvânt de spus în politică au culminat într-un final cu revoluțiile de la 1848 din Europa. Amenințarea cu anarhia civilă a dat roade la început, ducând la impunerea reformei constituționale, dar mișcărilor le-a lipsit unitatea, multe realizări fiind anulate după restabilirea ordinii. Revoluțiile de la 1848 au marcat însă intrarea clasei de mijloc în rândurile celor care căutau să mențină ordinea socială. Clasa de mijloc încerca să imite stilul de viață al aristocrației ❺. Societatea burgheză și muncitorii nu aveau să mai fie niciodată împreună pe aceleași baricade.

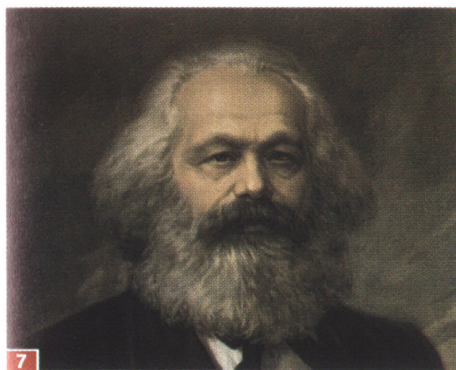

5 Bal la Curtea de la Viena

Schimbările din societate și economie

La începutul sec. XIX, industrializarea – care începuse în Marea Britanie încă din sec. XVIII – s-a răspândit în multe părți ale Europei prin invenții precum motorul cu aburi ❷. Introducerea noilor tehnologii a determinat o transformare rapidă a condițiilor de lucru și de trai, cel mai adesea în rău, la început. S-a format o nouă pătură socială: clasa muncitoare. Muncitorii trăiau în condiții sordide ❸ în cartierele muncitorești din orașele aflate în curs de dezvoltare. Pe măsură ce condițiile economice de la țară continuau să se deterioreze, țăranii și-au pierdut sursa de existență și s-au mutat la oraș să-și caute o slujbă. De asemenea, mulți oameni au emigrat, cel mai adesea în America. Aceștia au fugit de sărăcie și de regimurile din ce în ce mai autoritare care au urmat revoluțiilor de la 1848.

Forța de muncă industrială care se năștea a fost adeseori politizată și supravegheată. Cererile muncitorilor se refereau îndeosebi la salarii și la

1789 | Izbucnirea Revoluției Franceze
1804 | Încoronarea lui Napoleon ca împărat al Franței
1823 | Doctrina Monroe
1830 | În Anglia apare prima cale ferată din lume
1848 | Revoluțiile europene

7
Karl Marx

8
Oțelărie, pictură de Adolph Menzel

9
Bătălia de la Verdun, 1916

orele de muncă, însă aceştia s-au alăturat în multe locuri unor mişcări ale căror revendicări cuprindeau votul universal pentru bărbaţi şi abolirea sărăciei. Din ce în ce mai multe ideologii politice sistematice – între care s-au remarcat anarhismul şi socialismul, expuse în cunoscutul *Manifest comunist* al lui Karl Marx ❼ şi Friedrich Engels, – s-au luptat pentru a-şi câştiga influenţa în rândul clasei muncitoare de la oraş. Pe de altă parte, deşi mulţi lideri radicali aveau rădăcini burgheze, clasa de mijloc a devenit tot mai conservatoare, identificându-şi interesele cu păstrarea drepturilor de proprietate.

Economiile în curs de dezvoltare din timpul Revoluţiei Industriale ❽ necesitau acces la noile surse de materie primă şi la noile pieţe din afara Europei. În acelaşi timp, afluxul de forţă de muncă spre oraş şi lipsa reglementărilor au contribuit la deteriorarea condiţiilor de lucru şi de viaţă din oraşe.

Statele-naţiuni şi imperialismul

Pe lângă Revoluţia Industrială, naţionalismul crescând – sub forma imperialismului – a devenit o sursă semnificativă a mişcărilor de puteri din afara Europei, mai ales în ultimele decade ale secolului. Acesta a avut o contribuţie decisivă la izbucnirea Primului Război Mondial. În cea de-a doua jumătate a sec. XIX, conştientizarea identităţii naţiunilor s-a confundat din ce în ce mai mult cu competiţia pentru supremaţie în lume. Pe lângă faptul că aduceau puterea şi prestigiul unei naţiuni, coloniile reprezentau o sursă de materie primă valoroasă, pieţe pentru bunuri industriale şi, în unele cazuri, baze navale strategice vitale. Influenţa în lume însemna putere economică. În plus, imperialismul a fost susţinut de presupoziţiile ştiinţelor sociale din sec. XIX, care ofereau o acoperire intelectuală pentru expansiunile imperialiste. În forma sa cea mai simplă, imperialismul a fost perceput, sau cel puţin prezentat, în termeni paternalişti. De exemplu, imaginea despre sine a imperialismului britanic a fost aceea că reprezintă cel mai mare imperiu al lumii, care cultivă dezvoltarea naţiunilor supuse de pe glob, până când acestea vor învăţa să se autoguverneze – cu toate că, fireşte, numai Marea Britanie putea determina când ar urma să se întâmple acest lucru.

După ce Franţa a ocupat Tunisia, iar Marea Britanie, Egiptul, la începutul anilor 1880, între puterile europene a început competiţia pentru teritorii. Statele Unite ale Americii, care-şi făcuseră propriile achiziţii în Pacific, şi-au accelerat hegemonia în America Centrală şi de Sud prin Doctrina Monroe din 1823. Printre marile puteri se număra, de asemenea, noul stat italian şi Imperiul German. Suprapunerile de interese, îndeosebi în ceea ce s-a numit *competiţia pentru Africa*, au condus la un conflict deschis. La Conferinţa Congoului ţinută la Berlin în 1884, s-a ajuns la un acord cu privire la sferele de influenţă din Africa ale Marilor Puteri. Primul conflict militar al Marilor Puteri de după Congresul de la Viena a fost Războiul Crimeii din anii 1853-1856. Marea Britanie şi Franţa au luptat de partea Imperiului Otoman împotriva Rusiei, în regiunea Mării Negre. Relaţiile dintre Austria şi Rusia erau tensionate, în vreme ce Imperiul Austro-Ungar căuta să rămână neutru, în ciuda alianţei sale cu Moscova. Eforturile expansioniste ale Marilor Puteri au creat conflicte inevitabile. Marea Britanie şi Franţa revendicau aceleaşi teritorii în Asia şi Africa, iar aceste pretenţii ameninţau să declanşeze un război de anvergură. Însă nici una dintre părţi nu-şi putea permite acest lucru, iar Antanta (în franceză *Întâlnirea prietenilor*), alianţă fondată în 1904, a reprezentat tocmai înţelegerea dintre Franţa şi Marea Britanie. Germania imperială ❿ a condus la o cursă a înarmării ⓫. Astfel, la începutul Primului Război Mondial ❾, Marile Puteri erau angajate într-o complexă reţea de alianţe şi o tot mai acerbă competiţie pentru extinderea imperiilor coloniale.

10
Caricatură germană: *Avântul imperialismului german*, leul britanic îl opreşte din zbor pe vulturul imperial german

11
Caricatură: *Maşina de tocat corăbii a bucătarului flotei germane*

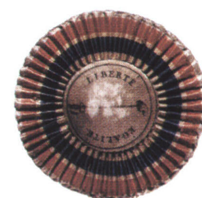
1848	Publicarea *Manifestului comunist*
1853–1856	Războiul Crimeii
1871	Înfiinţarea Reichului german
1882	Marea Britanie preia controlul Egiptului
1884	Conferinţa Congoului
Iulie 1914	Izbucnirea Primului Război Mondial

Revoluţia Franceză 1789–1799

Revoluţia Franceză a avut consecinţe de mare răsunet atât în Franţa, cât şi în întreaga Europă, deoarece a redefinit instituţiile fundamentale care stabileau structura politică a Europei. Revoluţia a marcat încercarea de a stabili prin legi comune egalitatea tuturor persoanelor, indiferent de originea lor. Condusă de burghezie, revoluţia a avut ca obiective abolirea dominaţiei aristocraţiei, adoptarea constituţiei şi libertatea intelectuală. A antrenat mobilitatea socială, fără bariere de clasă (*Să învingă valorile!*) şi a năzuit către instituirea unei societăţi morale, în care bunul comun să stea înaintea intereselor personale: *Libertate, Egalitate, Fraternitate!* Dar, radicalismul şi presiunile din exterior au transformat uneori regula virtuţii într-un nou tip de despotism.

1 Asaltul Bastiliei din 14 iulie 1798

2 Cocardă în culorile tricolorului

Începutul revoluţiei

Criza internă a monarhiei a dus la convocarea Adunării Stărilor Generale în 1789. În acelaşi timp, masele nevoiaşe începeau revolta la Paris.

În mai 1789, regele Ludovic XVI i-a chemat pe reprezentanţii celor trei stări – aristocraţia, clerul şi burghezia, în scopul de a remedia situaţia financiară catastrofală a Franţei. Starea a treia, burghezia, reprezenta o mică parte din populaţie, dar ducea greul taxelor, fără să aibă multe drepturi. La 20 iunie 1789, pentru a contracara încercarea regelui şi a aristocraţiei de a dizolva Adunarea Naţională, membrii acesteia au votat *Jurământul de la Jeu de Paume* ❹, în care au stabilit să nu se dizolve, anunţându-şi astfel opoziţia.

3 *Garda naţională plantând un copac al libertăţii*, guaşă, cca 1790

Însă regele a instaurat un guvern ultraconservator, dând naştere la o revoltă a locuitorilor Parisului, care la 14 iulie 1789 au luat cu asalt şi au distrus Bastilia ❶ – închisoarea care simboliza puterea statului. Revoluţia deja începuse. Două zile mai târziu, Adunarea Naţională l-a obligat pe rege să accepte tricolorul ❷ revoluţionar în culorile naţionale: albastru, alb, roşu, – ca simbol al *alianţei dintre rege şi popor*. Febra revoluţionară a ajuns să cuprindă toată ţara. La 26 august 1789 au fost declarate *Drepturile Omului şi Cetăţeanului* şi s-au plantat copaci ai libertăţii ❸ peste tot pentru a celebra evenimentul.

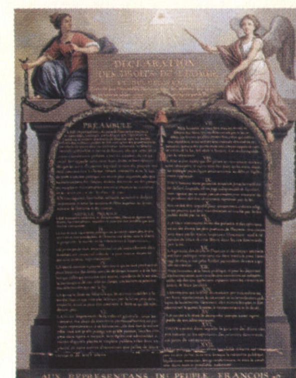

5 Contele de Mirabeau în timpul sesiunii Adunării Stărilor Generale, la 23 iunie 1789

Libertatea presei a făcut posibilă apariţia unui număr foarte mare de publicaţii şi pamflete. Au început să se dezvolte opinii şi partide diverse. Adunarea naţională a realizat reforme juridice şi constituţionale şi a abolit sistemul feudal din Franţa. Noul sistem de vot cenzitar a provocat un puternic conflict, deoarece permitea numai plătitorilor de taxe bogaţi să ia parte la procesul politic. Plebea şi ţăranii, care fuseseră implicaţi în evenimente încă de la început, s-au luptat pentru votul universal. La început, a fost menţinută ca formă de guvernământ monarhia. Majoritatea membrilor uniunii, îndeosebi marele orator şi lider al etapei revoluţionare timpurii, Honoré Gabriel Riqueti, conte de Mirabeau ❺, au susţinut o monarhie constituţională bazată pe modelul britanic.

4 Adunarea Naţională adoptă *Jurământul de la Jeu de Paume* din Versailles, la 20 iunie 1789

Declaraţia Drepturilor Omului şi Cetăţeanului

Articolul I

Oamenii se nasc şi rămân liberi şi egali în drepturi. Deosebirile sociale nu pot fi bazate decât pe utilitatea publică.

sus: Declaraţia Drepturilor Omului şi Cetăţeanului, 1789

20 iunie 1789 | *Jurământul de la Jeu de Paume*
26 august 1789 | Declaraţia Drepturilor Omului şi Cetăţeanului
14 iulie 1790 | Adoptarea constituţiei
14 iulie 1798 | Începutul revoluţiei, prin asaltul Bastiliei
5 octombrie 1789 | *Marşul pâinii* al femeilor din Paris

Etapa radicalizării

În 1791 şi 1792, după ce ideile revoluţiei au întâmpinat o rezistenţă de proporţii în Franţa şi în străinătate, aceasta s-a radicalizat. Unele provincii franceze s-au revoltat făţiş, iar masele pariziene au devenit şi mai active.

6 Bătălia dintre Armata Revoluţionară Franceză şi armata Coaliţiei la Valmy, la 20 septembrie 1792

Radicalizarea revoluţiei a fost declanşată de comportamentul lipsit de diplomaţie al regelui, dar şi de presiunea din afară. Chiar după ce Ludovic XVI a jurat să respecte constituţia ❼, în ziua în care se sărbătorea inaugurarea acesteia la *Câmpul lui Marte* (*Champ de Mars*), el a încercat fără succes să o abroge. A fugit din Paris împreună cu familia în iunie 1791, dar a fost prins lângă Varennes şi luat prizonier.

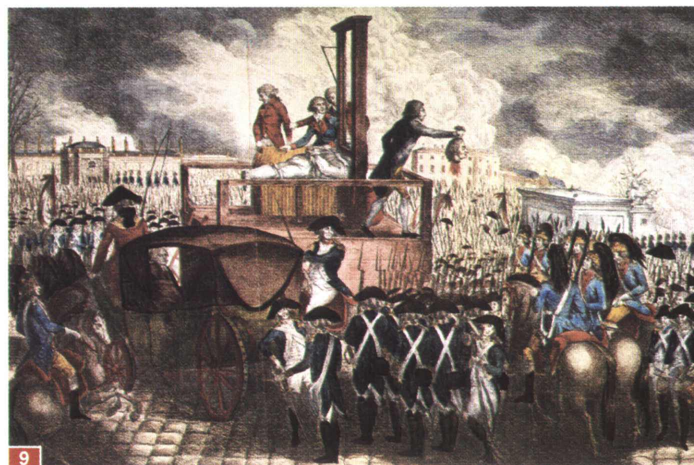
Partidele radicale ale revoluţiei au cerut abolirea monarhiei şi declararea Republicii Franceze. În 1791, majoritatea nobililor au fugit din Franţa şi, ca emigranţi, au complotat împotriva revoluţiei, căutând sprijinul partidelor politice din Europa. Străinătatea a început să se teamă că forţele revoluţionare vor lua puterea. În februarie 1792, împăratul Austriei şi regele Prusiei au încheiat un pact împotriva revoluţiei.

Girondinii au devenit partidul conducător. Politica lor era moderată, dar susţinea războiul început în aprilie 1792. Bătăliile iniţiale au avut un final devastator pentru armata revoluţionară. Zelul patriotic a cuprins întreaga ţară mai ales după ameninţarea din iulie 1792 a generalului austro-prusac de a cuceri Parisul şi de a-l distruge. *Sans-culottes* au controlat evenimentele, iar zece mii de francezi s-au înarmat ❽ şi au plecat la război. 50 000 de soldaţi revoluţionari au înfrânt trupele aliate lângă Valmy ❻, la 20 septembrie 1792, iar în luna noiembrie a aceluiaşi an, armata revoluţionară a intrat în Belgia şi în Germania.

Mişcarea revoluţionară se îndrepta acum împotriva regelui, care era ţinut în închisoarea Temple din august 1792. După descoperirea corespondenţei sale secrete, a fost condamnat la moarte sub acuzaţia de *conspirator trădător, rebel şi inamic public*, şi ghilotinat în faţa poporului în Place de la Concorde din Paris ❾, la 21 ianuarie 1793.

8 Înarmarea maselor la *Hôtel des Invalides*

9 Execuţia lui Ludovic XVI în Place de la Concorde din Paris

Sans-culottes

Cetăţenii Sans-culottes (pantaloni trei sferturi) s-au considerat adevăraţii revoluţionari. Aceştia au refuzat să poarte perucile şi pantalonii până la genunchi ai aristocraţilor şi au fost recrutaţi din rândurile salariaţilor şi ale proletariatului urban, luptând în primele rânduri ale revoluţiei. Periodicul în care îşi exprimau opiniile era Le Père Duchesne *al revoluţionarului socialist J.-R. Hébert.*

Militar în uniformă *sans-culottes*

7 Ludovic XVI şi Maria Antoaneta jură să respecte constituţia

Epoca Modernă 1789–1914

20 aprilie 1792 | Declaraţia de război Austriei
20 septembrie 1792 | Bătălia de la Valmy
20–21 iunie 1791 | Fuga familiei regale
10 august 1792 | Luarea cu asalt a palatului Tuileries de către *sans-culottes*
21 ianuarie 1793 | Execuţia lui Ludovic XVI

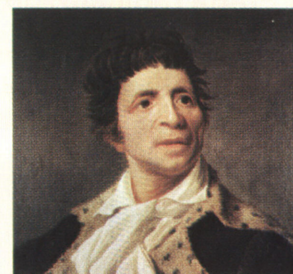
Iacobinii şi girondinii

Problema războiului împotriva Imperiului German a generat o luptă pentru putere între girondinii, adepţi ai războiului, şi iacobini, care voiau să rezolve litigiul pe cale paşnică.

1 Jean-Paul Marat ţine un discurs

De la mijlocul anului 1792, între girondinii moderaţi şi grupurile radicale, formate din cordelieri şi iacobini ❷ (numiţi astfel deoarece se întruneau într-o mănăstire de pe strada Sf. Iacob), a apărut un conflict referitor la direcţia pe care trebuia să o urmeze revoluţia. Liderii iacobini erau Jean-Pierre Brissot şi ministrul de interne Jean-Marie Roland. Aceştia susţineau ideea războiului şi a exportului revoluţiei în restul Europei. S-au interesat îndeosebi de modul adunării maselor pe străzile Parisului, după luarea cu asalt a palatului Tuileries din august 1792. Latura radicală s-a constituit din tribuni ai poporului. Între aceştia se aflau revoluţionarii socialişti de stânga Jacques René Hébert, purtătorul de cuvânt al mişcării *sans-culottes*, şi Jean-Paul Marat ❶, *prietenul poporului*, un revoluţionar radical care s-a descris drept *ochiul maselor*. Aceşti radicali au creat în oraş un climat fervent, înflăcărat şi violent, care a fost vizibil mai ales atunci când ministrul de justiţie Danton a tolerat uciderea inamicilor revoluţiei în septembrie 1792 (*Masacrele din septembrie*). În martie 1793, radicalii au reuşit să instituie înfricoşătorul *Tribunal revoluţionar*. În procese foarte scurte, aceştia s-au dovedit extrem de duri faţă de inamicii reali sau presupuşi ai revoluţiei. În acelaşi timp, războiul cu ţările vecine continua.

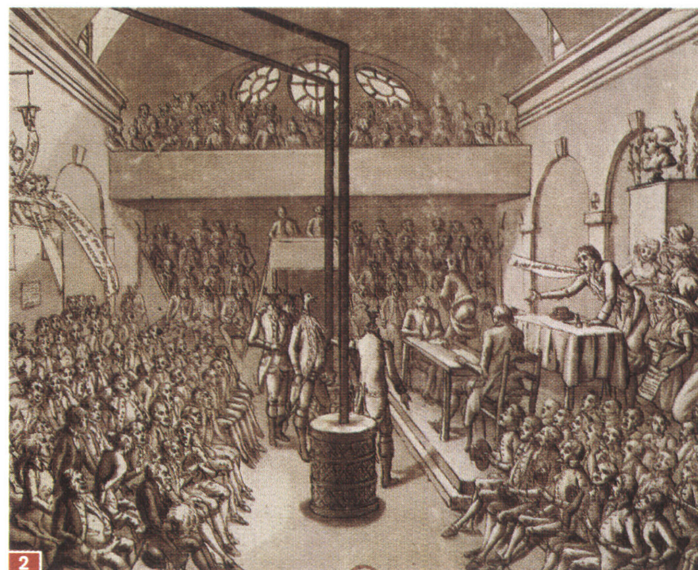
Arestarea lui Hébert, eliberat ulterior de populaţie, şi învinuirea lui Marat de către girondini au dat naştere unui conflict, în care aceştia au fost învinşi de iacobini în iunie 1793. La scurt timp după acest eveniment, reprezentanţii din Gironde (Departamentul Gironde) au fost executaţi sau forţaţi să se sinucidă. A început dominaţia iacobină, la care s-a alăturat Marat, ca lider popular. Însă *prietenul poporului* a fost înjunghiat mortal în baia sa, la 13 iulie 1793, de girondina Charlotte Corday d'Armont. Cultul lui Marat, devenit după asasinarea lui *martir al libertăţii*, s-a transformat într-o armă tăioasă îndreptată împotriva tuturor antirevoluţionarilor. Răscoalele împotriva dominaţiei iacobine, începute la Vendée şi Lyon, au condus la războaie civile sângeroase în unele provincii şi la verdicte aspre în toată ţara din partea iacobinilor victorioşi.

Jean-Paul Marat:

Cinci sau şase sute de capete retezate v-ar fi asigurat pacea, libertatea şi fericirea. Un umanitarism prost înţeles v-a slăbit braţele şi v-a oprit să daţi lovitura decisivă. Aceasta va costa viaţa câtorva milioane de fraţi de-ai noştri.

sus: Portretul lui Jean-Paul Marat

2 Clubul Iacobinilor, ianuarie 1892

Femeile revoluţiei

Femeile din toate păturile sociale au văzut revoluţia ca pe o oportunitate de participare la politică. Manon Roland de la Platière, membră a burgheziei şi soţie a ministrului girondin de interne, a găzduit un salon pentru simpatizanţii revoluţiei din Paris. Chiar de la început, de exemplu în timpul asaltului Bastiliei, femeile s-au aflat în primele rânduri ale maselor revoluţionare. Acestea erau ridiculizate de oponenţi, care le numeau soldaţi în fuste, însă ele au jucat un rol semnificativ în Revoluţia Franceză, îndeosebi în mişcarea sans-culottes.

sus: Revoluţionară înarmată
dreapta: Manon Roland de la Platière

1792–1793 | Lupta pentru putere dintre girondini şi iacobini **2 iunie 1793** | Girondinii sunt înfrânţi **1793–1794** | Lupta pentru putere dintre Danton şi Robespierre

Martie 1793 | Instituirea *Tribunalului revoluţionar* **13 iulie 1793** | Asasinarea lui Marat **5 aprilie 1794** | Executarea lui Danton

Teroarea iacobină

Teroarea iacobină a culminat cu dictatura lui Robespierre, care îşi eliminase foştii camarazi de luptă, şi cu instituirea Comitetului Salvării Publice. Puterea Directoratului după executarea lui Robespierre marchează sfârşitul revoluţiei.

4 Maximilien de Robespierre

5 Louis Antoine de Saint-Just

6 Prizonieri în faţa Tribunalului revoluţionar

În interiorul mişcării iacobine au existat curente diverse. La început a fost lupta pentru putere dintre Georges Danton ❸, care dorea să oprească violenţa, şi Maximilien de Robespierre ❹, care susţinea schimbarea radicală a întregii ordini sociale. Robespierre, devenit preşedintele Clubului Iacobinilor în iulie 1793, a învins. Mai întâi i-a executat pe radicalii rămaşi în jurul lui Hébert, în martie 1794, apoi, în aprilie al aceluiaşi an, pe moderaţii din grupul lui Danton. Robespierre a instaurat dictatura Comitetului Salvării Publice. Acesta a fost dominat de un triumvirat: Robespierre, Louis Antoine de Saint-Just ❺ – mintea cea mai radicală a Revoluţiei – şi purtătorul de cuvânt al Comitetului Salvării Publice, Georges Couthon. Această etapă a revoluţiei poartă numele de *Teroarea iacobină*. Pe ordinea de zi se aflau execuţii în masă şi procese numeroase ale Tribunalului revoluţionar ❻. În iunie 1794, Robespierre a încercat să instituie un cult al raţiunii la Paris, printr-o pompoasă *Sărbătoare a Fiinţei Supreme*. Teroarea a durat trei luni, după care a culminat cu scena tumultuoasă ❼ de la 27 iulie 1794 din Convenţia Naţională. Robespierre şi camarazii săi au fost demişi şi ghilotinaţi.

În vreme ce Parisul sărbătorea sfârşitul *Terorii iacobine*, armata revoluţionară a intrat în zona Rinului şi în Olanda. *Directoratul* aflat la putere – format din foşti iacobini care îl susţineau pe Paul Barras, preşedintele Convenţiei – a desfiinţat Tribunalele revoluţionare. În octombrie 1795, generalul Bonaparte, a reprimat o revoltă împotriva Convenţiei. Din acest punct, Napoleon Bonaparte ❽, un favorit al lui Barras, a acumulat tot mai multă putere. După căderea Directoratului, în noiembrie 1799, acesta a devenit unicul conducător al Franţei, purtând titlul de prim-consul.

3 Georges Danton

7 Înlăturarea lui Robespierre, 27 iulie 1794

8 Napoleon înfrânge revolta regaliştilor împotriva Directoratului

5 aprilie 1794 | Începutul *Terorii iacobine*
27–28 iulie 1794 | Înlăturarea şi execuţia lui Robespierre
25 mai 1795 | Abolirea Tribunalului revoluţionar
22 august 1795 | *Directoratul* preia puterea
9 noiembrie 1795 | Napoleon devine prim-consul

Cauzele şi urmările Revoluţiei Franceze

Sub domnia lui Ludovic XVI, eşecurile grave ale monarhiei absolutiste ieşeau mai mult în evidenţă în Franţa decât în statele vecine. Războaie, precum Războiul de 7 Ani şi cel din coloniile americane – ca şi finanţarea Curţii – avuseseră drept urmare o datorie imensă a statului; nici aristocraţia nu mai era dispusă să accepte extravaganţa curţii de la Versailles. Până la sfârşitul anilor 1780, la curte se formase o opoziţie făţişă, din rândurile căreia se remarca vărul regelui, ducele de Orléans. Simultan, în oraşe şi sate, populaţia săracă şi înfometată se răscula din cauza lipsei hranei. Mediul intelectual era influenţat de iluminism, al cărui nucleu fusese Franţa secolului XVIII. Filozofii iluminişti denunţau înapoierea politică şi socială a ţării şi puterea crescândă a aristocraţiei şi a Bisericii. Astfel, se pregătea terenul pentru izbucnirea Revoluţiei Franceze, în 1789.

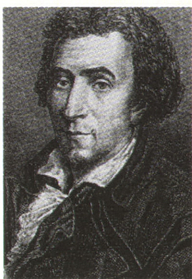
Din acest moment, neliniştea cauzată de evenimentele din Franţa ia amploare în restul Europei. Această nelinişte era exacerbată şi întărită de emigranţii care se refugiaseră la început în Germania şi Anglia. În august 1791, împăratul austriac şi regele prusac au elaborat o declaraţie comună prin care îşi exprimau speranţa într-o restaurare completă a autorităţii regale în Franţa. Atitudinea ostilă deschisă a Germaniei şi Austriei şi ameninţarea militară au aprins nemulţumirea şi fervoarea naţională a Franţei. În cele din urmă, a izbucnit războiul.

Victoriile Armatei Revoluţionare începând cu 1792 au dus la stabilirea republicilor după model francez în toată Europa. În 1795 s-au declarat republici Olanda şi Belgia, în 1797, Italia Superioară, în 1798, Elveţia, iar în 1799, Napoli şi Italia de Sud. Însă urmările revoluţiei au fost pe termen mult mai lung. Domnia ulterioară a lui Napoleon Bonaparte poate fi privită ca o culme a Revoluţiei Franceze, cel puţin prin implementarea, *Codului Civil*. Acesta a adus la cunoştinţa Europei Centrale cele mai multe dintre drepturile de bază ale omului revendicate în timpul revoluţiei. Ulterior, aproape toate democraţiile europene au recunoscut ca model *Declaraţia Drepturilor Omului şi Cetăţeanului* şi începutul sistemului parlamentar din 1789.

stânga: Caricatură reprezentând relaţiile dintre stări; ţăranii cară în spate nobilimea şi clerul

centru: Austria şi Prusia cer ajutor din partea suveranilor europeni împotriva Revoluţiei Franceze, 25 august 1791

dreapta: Napoleon Bonaparte în fosta sală a tronului, în faţa inscripţiei: *Monarhia este abolită*, 10 august 1792

Figurile marcante ale Revoluţiei Franceze

Jacques Pierre Brissot (1754–1793)
Jurist, orator şi om politic. În 1789 devine membru al Comunei din Paris; este una dintre figurile intelectuale cele mai proeminente din grupul girondin; elaborează declaraţia de război a Franţei împotriva Austriei (1792) şi împotriva Olandei (1793); se opune *Terorii iacobine*, iar în 1793 este înlăturat împreună cu girondinii; fuge din Paris, însă este prins şi executat la 31 octombrie 1793.

Jean Paul Marat (1743–1793)
Orator şi demagog popular şi influent; formează alianţe oportune cu diverse grupuri radicale; în 1792 este ales în consiliul municipa din Paris şi în Convenţie; figură majoră în organizarea *Masacrelor din septembrie*; cere pedeapsa cu moartea pentru toţi regaliştii şi girondinii; în 1793 atinge punctul culminant al popularităţii; este înjunghiat la 13 iulie 1793, în propria baie de către o girondină fanatică.

Lazare Carnot (1753–1823)
Om politic, general şi matematician. În 1791 se alătură Convenţiei; în august 1793 devine membru al Comitetului Salvării Publice; supranumit *Organizatorul victoriei,* controlează afacerile militare, inclusiv înrolarea, în armatele revoluţionare *(levée en masse)*; este exclus din Directorat în 1797; în 1801, este numit ministru de război sub Napoleon; se opune imperiului; în 1815 devine membru al guvernului provizoriu; mai târziu, fuge în Prusia.

Honoré Gabriel Riqueti de Mirabeau (1749–1791)
Aristocrat şi orator de mare talent. Se alătură stării a treia în Adunarea Naţională din 1789; Preşedinte al Adunării Constituante (1791); susţine energic monarhia constituţională; provoacă neîncrederea colegilor săi şi este izolat în Convenţia Naţională din cauza aroganţei şi a imprevizibilităţii sale; afemeiat notoriu, caută o desfăşurare paşnică a revoluţiei.

Georges Danton (1759–1794)
Avocat şi talentat orator politic care participă la asaltul Bastiliei în 1789; este cofondator al Clubului Cordelierilor; construieşte la Paris baza puterii politice şi conduce luarea cu asalt a palatului Tuileries în 1792; ca ministru al justiţiei, creează premisele pentru *Masacrele din septembrie*; în 1793, îndeamnă la moderaţie pentru a înlătura dominaţia bandelor; la începutul lui 1794, este învins în lupta pentru putere de către iacobinii radicali; este executat la 5 aprilie 1794.

Maximilien de Robespierre (1758–1794)
Avocat, devine membru al Adunării Naţionale în 1789; în 1791 este ales preşedinte al Clubului Iacobinilor; urmăreşte un program radical, atacând monarhia şi pe girondini; unelteşte înlăturarea girondinilor şi ajunge să domine Comitetul Salvării Publice (împreună cu Saint-Just şi Georges Couthon); coordonează *Teroarea iacobină* – eliminarea radicală a opoziţiei în Franţa prin mijloacele legii marţiale; este exclus din Convenţie şi executat în 1794.

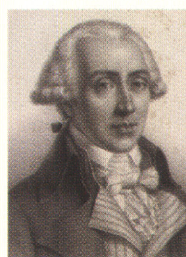
Camille Desmoulins (1760–1794)
Avocat şi publicist care se alătură lui Danton, fiind cofondator al Clubului Cordelierilor; contribuie la organizarea asaltului palatului Tuileries şi a *Masacrelor din septembrie*; în 1793 încearcă fără succes să obţină graţierea girondinilor; în 1794, prin ziarul său *Vieux Cordelier* atacă *Teroarea iacobină*; devine ţinta conducătorilor iacobini şi este arestat împreună cu prietenul său Danton, fiind executat la 5 aprilie 1794.

Louis Antoine de Saint-Just (1767–1794)
În 1792 devine cel mai tânăr membru al Convenţiei; promovează un colectivism brutal, în care voinţa individuală se subordonează voinţei celor mulţi; în 1793 devine membru al Comitetului Salvării Publice; se alătură armatei ca *ofiţer politic*, având o putere extraordinară la începutul lui 1794; împreună cu Robespierre şi Georges Couthon, formează un triumvirat în timpul *Terorii iacobine*; este executat în iulie 1794.

Jacques René Hébert (1757–1794)
Iacobin radical care fondează ziarul *Le Père Duchesne* în 1789; în 1792 se alătură consiliului revoluţionar local din Paris; joacă un rol determinant în *Masacrele din septembrie*; îşi asumă conducerea revoluţionarilor socialişti de extremă stângă; face presiuni pentru transferarea puterii către Comuna din Paris şi pentru desfiinţarea Bisericii; este învins de Robespierre în lupta pentru putere, fiind executat la 24 martie 1794.

Jean Lambert Tallien (1769–1820)
Devine secretar general al nou-formatei Comune din Paris; joacă un rol hotărâtor în înlăturarea lui Robespierre din 1794; ca membru al Comitetului Salvării Publice, închide Clubul Iacobinilor şi pune capăt *Terorii iacobine*; îşi pierde influenţa după desfiinţarea Convenţiei; în 1795 devine membru în *Consiliul celor 500*.

Revoluţia Franceză 1789–1799

1789

4 Mai: Stările Generale ❶ (formate din reprezentanţi ai aristocraţiei, clerului şi burgheziei) se întrunesc la Paris pentru discuţii privind reorganizarea finanţelor statului falimentar.

17 iunie: Într-o acţiune revoluţionară, Starea a treia se declară Adunare Naţională

20 iunie: Reprezentanţii clerului şi ai burgheziei ❷ depun în Sala *Jeu de Paume* jurământul de a nu se dizolva până când Coroana nu le va îndeplini cererile.

27 iunie: Sub presiunea parizienilor, Ludovic XVI le cere reprezentanţilor clerului şi ai aristocraţiei să se alăture Adunării Naţionale.

9 iulie: Adunarea Naţională se declară un organ cu putere constituţională (*Assemblée nationale constituante*).

14 iulie: Cetăţenii Parisului iau cu asalt şi distrug Bastilia ❹, închisoarea de stat reprezentând simbolul vechiului regim detestat. Acest eveniment este considerat a fi începutul revoluţiei.

iulie: Primii civili şi nobili cad victime ale furiei publice ❸.

17 iulie: Tricolorul albastru-alb-roşu devine emblema revoluţiei.

26 august: ❺ Declaraţia Drepturilor Omului şi Cetăţeanului, în 17 articole, proclamă libertate şi egalitate în drepturi, ca şi dreptul la proprietate şi la apărare împotriva oprimării pentru toţi cetăţenii. Este considerată un moment crucial în drumul către Epoca Modernă.

12 septembrie: Apare primul număr al ziarului radical *Ami du Peuple* (*Prietenul Poporului*) al lui Marat.

29 septembrie: Adunarea Naţională aprobă o nouă lege electorală care încă se bazează pe sistemul cenzitar (proprietăţile deţinute). Discuţiile continuă, radicalii cerând pentru prima dată dreptul la vot universal.

Octombrie: Începe revolta în Olanda spaniolă, continuând în februarie 1790. Unii revoluţionari dezvoltă un plan pentru a-l numi pe Philippe Egalité (ducele de Orléans) rege al *Belgiei eliberate*. Acesta se alătură radicalilor.

Octombrie–noiembrie: Se înfiinţează în Paris primele cluburi politice după model englez. Cei mai cunoscuţi sunt moderaţii *Feuillants* (în jurul marchizului de Lafayette), Cordelierii radicali (în jurul lui Danton, Desmoulins şi Marat) şi iacobinii, cei mai radicali (în jurul lui Robespierre, Saint-Just şi Couthon). Cluburile se considerau *Sfânta Ligă* a revoluţiei.

5 octombrie: Parizience înfometate ❻, participă la *marşul pâinii* către Versailles, deschizându-şi drumul spre palat şi ameninţând-o pe regină. Demonstranţii forţează curtea să se mute la Paris. Rolul ducelui de Orléans ca posibil orchestrator al acestor evenimente nu a fost elucidat încă în întregime.

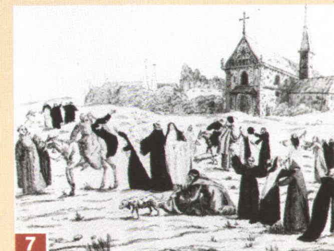

2 noiembrie: În urma unei moţiuni înaintate de Mirabeau, cel mai important orator al fazei timpurii, Adunarea confiscă şi naţionalizează proprietăţile Bisericii.

decembrie: Protestatarilor li se acordă dreptul de vot pasiv.

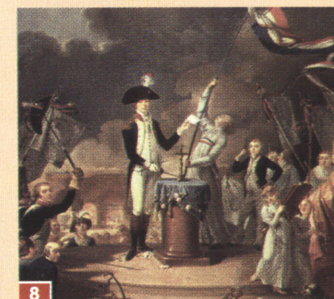
1790

15 ianuarie: Franţa este reîmpărţită în 83 de departamente (*départements*) cu graniţe fixe şi capitală proprie.

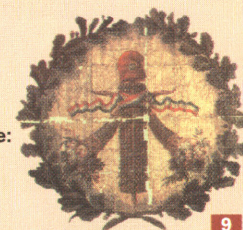
13 februarie: Urmând moţiunea episcopului revoluţionar Talleyrand, Convenţia ❼ desfiinţează toate mănăstirile şi ordinele religioase.

19 iunie: Nobilitatea ereditară este abolită, iar titlurile şi însemnele aristocraţiei sunt anulate. Rămâne valabil doar numele de familie.

14 iulie: La aniversarea luării cu asalt a Bastiliei, 30 000 de oameni sărbătoresc un Festival al fraternităţii, pe Câmpul lui Marte, în prezenţa familiei regale şi a reprezentanţilor tuturor departamentelor. Printre alţii, Lafayette ❽ depune jurământ pe constituţie, care are putere juridică.

27 noiembrie: Legea prin care se instituie Constituţia Civilă a Clerului aşază preoţii pe aceeaşi treaptă cu civilii şi îi obligă să depună jurământ de loialitate faţă de constituţie. Mai puţin de jumătate refuză şi emigrează.

decembrie: Iacobinii introduc boneta roşie ❾, simbolul sclavilor de pe galere din Franţa, ca decoraţie de onoare a revoluţionarilor radicali.

1791

Aprilie: Papa Pius VI condamnă Constituția Civilă a Clerului, care propunea alegerea reprezentanților Bisericii de către organele politice. Dezaprobarea acestuia duce la schismă și la refuzarea totală a obiectivelor revoluționare de către Ludovic XVI.

10

2 aprilie: Moare Mirabeau, un orator excepțional și conducător al moderaților, care a susținut monarhia constituțională. După aceea, radicalii monopolizează tribuna.

20–21 iunie: Fuga familiei regale ⑩ deghizate către Montmédy este oprită la Varennes, în timp ce ducele de Provence (mai târziu Ludovic XVIII) se refugiază în Belgia.

3 mai: Influențată de Revoluția Franceză, Polonia devine primul stat european cu o constituție scrisă.

11

17 iulie: Iacobinii protestează împotriva imunității regelui și, de pe Câmpul lui Marte, cer judecarea acestuia. Mulțimea înfierbântată ucide doi suspecți ca fiind *spioni regaliști*. Garda Națională evacuează câmpul. Acest *Masacru de pe Câmpul lui Marte* ⑪ face 50 de victime și duce la separarea definitivă dintre moderați și radicali.

25 august: Prin Declarația de la Pilnitz, împăratul austriac Leopold II și regele prusac Frederic Wilhelm II încheie un pact, inițial ambiguu, împotriva revoluției.

12

14 septembrie: Ludovic XVI ⑫ semnează noua constituție a Franței înaintea Adunării Naționale și depune jurământ pe ea. Franța devine astfel monarhie constituțională.

Septembrie: Franța anexează Avignonul, care aparținuse papilor încă din 1348, fapt care fortifică opoziția puterilor europene împotriva revoluției.

30 septembrie: Se desființează Adunarea Națională Constituantă.

1 octombrie: Adunarea Națională Legislativă (*Assemblée nationale legislative*) nou-aleasă își începe lucrările.

8 noiembrie: Emigranții francezi, în număr foarte mare în acest an, sunt condamnați la moarte in contumacie, iar proprietățile le sunt confiscate.

20 octombrie: Brissot, purtătorul de cuvânt al girondinilor, începe propaganda pentru declanșarea războiului.

3 decembrie: Ludovic XVI cere în secret intervenția Prusiei.

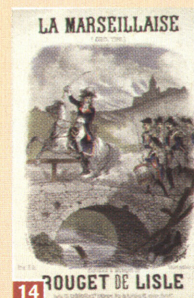
1792

13

6 ianuarie: Trei armate de la granița de nord a Franței, cuprinzând un număr mare de voluntari ⑬, sunt comasate și mobilizate în principal de către girondini, de teama unui atac al trupelor germane. Voluntarii se înscriu în număr mare.

7 februarie: Austria și Prusia formează o alianță militară împotriva Franței.

20 aprilie: Convenția Națională și regele declară oficial război Austriei. Cu această ocazie, Rouget de Lisle, din Strasbourg, compune la 24 aprilie *Marseilaise* ⑭, care devine imnul oficial al revoluției.

14

25 aprilie: Ghilotina, inventată de medicul Guillotin, este folosită pentru prima dată, respectându-se hotărârea din 3 mai 1791 prin care decapitarea devenea metoda de executare a pedepsei cu moartea. Devine instrumentul morții în timpul Revoluției și un simbol al *Terorii iacobine*.

20 iunie: Câteva mii de *sans-culottes* parizieni înarmați pătrund în Palatul Tuileries și-l vandalizează. Își bat joc de rege, silindu-l să poarte o bonetă iacobină și să bea în sănătatea revoluționarilor.

3 august: Grupuri revoluționare de parizieni cer detronarea regelui.

10 august: Palatul Tuileries este asediat din nou, de această dată de către 80 000 de *sans-culottes* ⑮. Familia regală reușește să fugă, dar detașamentul de gardă este ucis. Războiul civil face 4 000 de victime.

15

13 august: Familia regală este închisă la închisoarea Temple ⑯. Girondinii își asumă autoritatea guvernamentală, iar Danton devine ministru al justiției.

16

17 august: Constituirea primelor Tribunale revoluționare.

19 august: Generalul Lafayette fuge în Austria.

20 septembrie: Victoria Armatei Revoluționare ⑰ la Valmy împotriva trupelor prusace și a armatei emigranților. Astfel, trupele revoluționare înaintează și trec granița în zona Rinului, spre Belgia și Olanda.

17

22 septembrie: Introducerea calendarului revoluționar. Anul al Doilea al Republicii începe la 1 ianuarie 1793.

21 octombrie: Generalul Custine invadează orașul Mainz, acolo constituindu-se o republică după modelul francez.

1793

23 martie: Căderea guvernului moderat alcătuit din *Feuillants*: regele, sub presiunea girondinilor, îl numeşte pe Roland ca ministru de interne şi pe generalul Dumouriez ca ministru de externe.

Mai: Eşuarea primelor ofensive franceze. Regele se opune unui decret de expulzare din Franţa a preoţilor care refuză să depună jurământul şi este poreclit de popor *Domnul Veto* (*Monsieur Veto*).

18

25 iulie: Ultimatumul ducelui de Brunswick, generalul armatei austro-prusace care ameninţa Parisul, are drept răspuns demonstraţii patriotice. Se naşte conceptul de înrolare în masă (*levée en masse*) ⓲.

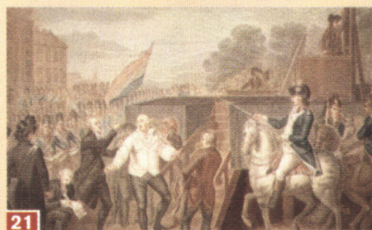

19

2–6 septembrie: Au loc ***Masacrele din septembrie*** ⓳: **ca rezultat al** discursurilor aprinse ale agitatorului radical Marat. Cu permisiunea tacită a ministrului justiţiei Danton, aproape 1 100 de *duşmani ai revoluţiei*, printre care preoţii refractari care refuzaseră să depună jurământul, sunt ucişi în închisorile pariziene de către masele cuprinse de paroxism. Sans-culottes înfiinţează *Tribunalele poporului*.

20 octombrie: Ultimele armate invadatoare sunt alungate din Franţa. Trupele generalului Custine ocupă Frankfurt pe Main.

11 decembrie: Începe procesul *trădătorului Ludovic Capet*, regele Ludovic XVI, a cărui corespondenţă incriminatoare cu puterile străine fusese descoperită.

16 ianuarie: Ludovic XVI este condamnat la moarte de către Convenţie, cu o majoritate de 361 la 360. Vărul său, Philippe Egalité, votează pentru execuţie; girondinii se opun.

21

3 martie: Se înfiinţează *Tribunalul revoluţionar* ㉑ pentru condamnarea oponenţilor politici.

6 aprilie: Ca rezultat al moţiunii lui Danton, se înfiinţează *Comitetul Salvării Publice* ㉒, care curând devine adevăratul organ de decizie.

20 mai: Este emis un decret prin care se stipulează un împrumut naţional obligatoriu de la bogaţi, în valoare de un miliard de livre.

13 iulie: Marat, *Prietenul poporului* ㉓, este înjunghiat, devenind după moarte o legendă a revoluţiei.

23

17 iulie: Eliberarea definitivă a ţăranilor se realizează fără despăgubiri.

25 august: La propunerea lui Carnot, se aprobă oficial înrolările în masă (*levée en masse*). În cursul anului 1793, acesta recrutează 11 armate, însumând un milion de oameni, şi introduce primul serviciu militar obligatoriu din istorie.

16 octombrie: Execuţia reginei Maria Antoaneta ㉕.

6 noiembrie: Philippe Egalité este executat sub acuzaţia de pretenţii la tronul francez.

20

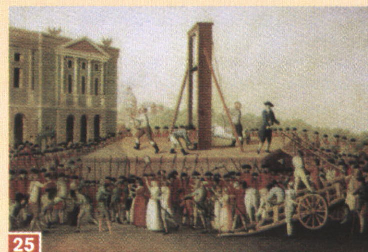
17 martie: În Mainz se convoacă o Convenţie Naţională şi se proclamă *Republica Germană a Rinului*; ulterior se aprobă unirea acesteia cu Franţa.

22

22 mai: În lupta pentru putere dintre girondini şi radicali, Hébert, purtătorul de cuvânt al Comunei din Paris, este arestat, însă la 27 mai este eliberat de masele populare. Marat cere înlăturarea girondinilor.

16 iulie: La Lyon ㉔ au loc revolte împotriva iacobinilor. Comisarii parizieni Collot d'Herbois şi Joseph Fouché ordonă împuşcarea a peste 5 000 de oameni. Revoltele se potolesc abia în februarie 1794.

28 iulie: Robespierre îl înlătură pe Danton din *Comitetul Salvării Publice*. Începe lupta pentru putere din interiorul iacobinilor, între moderaţii care îl susţin pe Danton şi radicalii, adepţi ai lui Robespierre.

25

10 noiembrie: Hébert declară Notre Dame de Paris *templu al Raţiunii* şi cere desfiinţarea Bisericii; începe jefuirea locaşelor sfinte din Paris.

21 ianuarie: Ludovic XVI ⓴ este ghilotinat la Paris.

24 februarie: Începutul revoltelor populaţiei Parisului din cauza lipsurilor de alimente.

19 martie: Începe cea mai mare revoltă regalistă în regiunea Vendée. Bătăliile crâncene, cum ar fi cea din octombrie 1793 din Cholet, se transformă într-un război sângeros de gherilă care continuă până la începutul anului 1794, reizbucnind în 1795. Parisul retrage în mod repetat trupele de la graniţă şi le detaşează în Vendée.

4 aprilie: Fuga în Austria a lui Dumouriez, generalul principal al revoluţiei, şi a viitorului *rege al poporului*, Ludovic Filip de Orléans, duce la la intensificarea proceselor în cadrul *Tribunalului revoluţionar*.

2 iunie: Girondinii sunt înlăturaţi de la putere şi executaţi pe tot parcursul anului. Unele oraşe, printre care Marsilia, se ridică ulterior în sprijinul girondinilor. Parisul este condus de Marat ca tribun al poporului, în alianţă cu radicalii de stânga din jurul lui Hébert şi cu iacobinii lui Danton şi Robespierre.

24

5 septembrie: *Sans-culottes* parizieni încearcă să se revolte împotriva Convenţiei.

17 septembrie: *Comitetul Convenţiei* decide să întărească prin lege arestarea suspecţilor. În departamentele răsculate Nantes şi Lyon, comisarii Convenţiei, dau numeroase sentinţe de pedeapsă cu moartea.

19 decembrie: Introducerea învăţământului obligatoriu în Franţa.

1794

13 martie: *Legea suspecților* din 17 septembrie 1793 se înăsprește.

5 aprilie: Execuția lui Danton ㉗ și a lui Desmoulins, care, în fața tribunalului, își dovedesc din nou talentul oratoric. Aceste execuții elimină aripa moderată a iacobinilor care căutau să potolească violențele și deschide o fază extremă a Terorii. Robespierre, Saint-Just și Couthon domină ca triumvirat în *Comitetul Salvării Publice*.

26 iulie: Revolte fățișe împotriva lui Robespierre în timpul discursului său din Convenție.

27–28 iulie: Triumviratul este înlăturat prin violență ㉙ de către Convenție; Robespierre este executat la 28 iulie, împreună cu Saint-Just, Couthon și alți conducători ai iacobinilor. Iacobinii moderați, cunoscuți sub numele de termidorieni, preiau puterea.

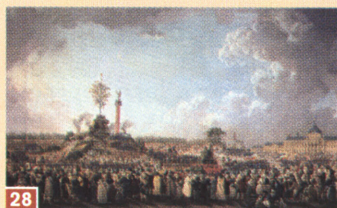
1 august: Legea Regimului Terorii din 22 Prairial este abrogată.

16 octombrie: Închiderea cluburilor politice ㉛; iacobinii se dizolvă la 11 noiembrie. O ultimă încercare de revoltă a radicalilor sub Billaud-Varenne și Collot d'Herbois este înăbușită, iar conducătorii ei sunt deportați în Guyana Franceză (iunie 1795).

4 februarie: Convenția ratifică în unanimitate abolirea sclaviei ㉖ în colonii.

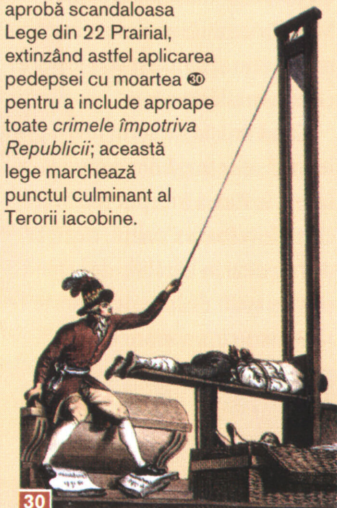
8 februarie: Hébert lansează o provocare *Comitetului Salvării Publice* printr-o *zi revoluționară* în Paris și îi acuză pe iacobini de restricționarea libertății.

24 martie: Hébert și hebertiștii (*Hébertistes*), radicalii de stânga ai Comunei din Paris, sunt executați pentru *instigarea maselor*.

8 iunie: Pe Câmpul lui Marte ㉘ are loc *Sărbătoarea Ființei Supreme*, o formă de slujbă religioasă pentru *Rațiunea revoluționară*.

10 iunie: Triumviratul aprobă scandaloasa Lege din 22 Prairial, extinzând astfel aplicarea pedepsei cu moartea ㉚ pentru a include aproape toate *crimele împotriva Republicii*; această lege marchează punctul culminant al Terorii iacobine.

August–septembrie: Moderații lansează *Teroarea albă* împotriva iacobinilor radicali rămași.

1795–1799

3 februarie 1795: Trupele franceze cuceresc Olanda și o proclamă Republica Batavia. Prin tratatul de pace de la Basel, Prusia și Spania părăsesc coaliția puterilor europene.

Martie-mai 1795: Populația Parisului se revoltă din cauza lipsei pâinii.

21 februarie 1795: Convenția legiferează separarea Bisericii de stat, care rămâne valabilă și astăzi.

25 mai 1795: Sfârșitul *Tribunalului revoluționar.*

Mai–iunie 1795: Sărbătoare la Paris ㉜ după eliberarea deținuților din închisoare și după sfârșitul *Terorii iacobine*.

22 august 1795: Franța aprobă o nouă constituție, înființând un Directorat format din cinci oameni drept comitet de guvernare; conducătorii sunt Barras ㉝, Tallien și Carnot.

6 septembrie 1795: Trupele franceze trec Rinul la Düsseldorf.

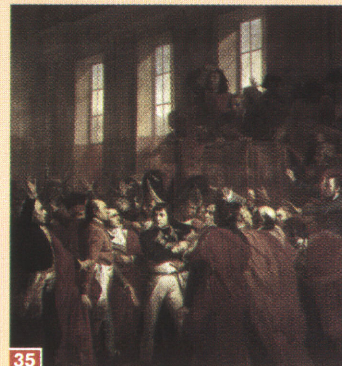
30 septembrie 1795: Directoratul declară falimentul național.

5 octombrie 1795: La ordinele lui Barras, generalul Napoleon Bonaparte apără Convenția împotriva insurgenților parizieni ㉞ ; regaliștii încearcă să se revolte.

26 octombrie 1795: Ultima sesiune a Convenției Naționale; Directoratul preia puterea.

1795–1799: Guvernarea Directoratului (republicanul Carnot este demis în 1797). Înaintarea victorioasă, dar costisitoare, a trupelor revoluționare în Europa de Vest; în unele sate se instituie *republici surori*.

9 noiembrie 1799: Napoleon preia puterea ca prim-consul în *Consiliul celor 500*, printr-o lovitură de stat ㉟.

1 *Napoleon Bonaparte trecând Alpii*, pictură de Jacques Louis David, 1801

DOMINAŢIA NAPOLEONIANĂ 1792–1814

Franţa revoluţionară a făcut ca aproape întreaga Europă să se întoarcă împotriva ei. Între 1792 şi 1806, aceasta s-a confruntat cu o serie de coaliţii în schimbare, în patru războaie în care a triumfat de fiecare dată. Condusă de Napoleon ❶, Franţa a obţinut supremaţia asupra celei mai mari părţi a Europei, impunându-şi ideile şi legile liberale în ţările ocupate. Însă dominaţia lui Napoleon era ambivalentă. Cultiva emanciparea civică, dar reprima opoziţia şi autodeterminarea naţională. Dictatura care se ascundea sub aparenta democraţie a trezit rapid rezistenţa statelor ocupate. Când lanţul de victorii ale Franţei s-a încheiat în 1812 în Rusia, celelalte puteri europene s-au revoltat la rândul lor. Bătălia de la Waterloo din 1815 a marcat încheierea destinului politic al lui Napoleon.

Războaiele revoluţionare franceze şi primele războaie napoleoniene

La început, Franţa de-abia era în stare să se apere de coaliţiile în schimbare ale puterilor europene, dar sub conducerea lui Napoleon a izbutit să obţină dominaţia asupra Europei.

3 Campania din Egipt a lui Napoleon

În Războiul Primei Coaliţii (1792-1797), *le levée en masse* (mobilizarea generală) şi îndeosebi acţiunea decisivă a lui Napoleon din campania din Italia au condus la o victorie a Franţei asupra armatelor Austriei, Prusiei, Marii Britanii, Spaniei şi Olandei.

Doi ani mai târziu, după eşecul campaniei din Egipt ❸, Napoleon a înlăturat Directoratul printr-o lovitură de stat *(coup d'état)*, pentru a se instaura în fruntea Franţei. A învins Austria în Războiul celei de-a Doua Coaliţii (1798-1802) de la Marengo şi a forţat o instalare la Lunéville, aducând Franţei pentru totdeauna malul stâng al Rinului.

6 *Bătălia celor trei împăraţi*

Pentru a tempera orgoliul lui Napoleon şi a menţine o balanţă de puteri în Europa, prim-ministrul britanic William Pitt cel Tânăr ❷ continua să creeze noi coaliţii împotriva Franţei. În Războiul celei de-a Treia Coaliţii (primul dintre războaiele napoleoniene), amiralul Nelson a reuşit să distrugă flota franceză la Trafalgar ❹, la 21 octombrie 1805. Această înfrângere a cauzat pierderi pe termen lung comerţului francez extern. Cu toate acestea, Napoleon a câştigat la Austerlitz decisiva *bătălie a celor trei împăraţi* ❻, la 2 decembrie 1805, asigurând înfrângerea celei de-a treia coaliţii, formată din Marea Britanie, Suedia, Austria şi Rusia. La 26 decembrie 1805, Napoleon a impus Tratatul de la Pressburg şi a organizat fondarea Confederaţiei Rinului, care urmărea împărţirea Sfântului Imperiu Roman. Ca răspuns la acţiunile ostile ale Marii Britanii, Napoleon a instituit mai târziu şi blocada economică continentală ❺.

5 Blocada continentală: soldaţii francezi caută la negustorii din Leipzig bunuri britanice, 1806

Când Prusia i-a cerut lui Napoleon să se retragă din regiunea de la est de Rin, a început Războiul celei de-a Patra Coaliţii, câştigat de francezi în bătăliile de la Jena şi Auerstedt de la 14 octombrie 1806. În urma acestor bătălii, Franţa a ocupat Berlinul ❼ şi, după Tratatul de la Tilsit care a urmat, Prusia a fost împărţită în două.

2 Caricatură: *Napoleon şi prim-ministrul britanic William Pitt cel Tânăr împart lumea, 1805*

4 Bătălia navală de la Trafalgar, 1805

7 Napoleon intră pe poarta Brandenburgului din Berlin, 27 octombrie 1806

1792–1797 | Războiul Primei Coaliţii **1800** | Bătălia de la Marengo **21 octombrie 1805** | Bătălia de la Trafalgar **26 decembrie 1805** | Tratatul de la Pressburg

1798–1802 | Războiul celei de-a Doua Coaliţii **Februarie 1801** | Tratatul de la Lunéville **2 decembrie 1805** | *Bătălia celor trei împăraţi* de la Austerlitz

Pierderea hegemoniei asupra Europei

În 1810, Napoleon domina aproape întreaga Europă. Cu toate acestea, războaele cu Spania şi Rusia îi sunt fatale şi duc la prăbuşirea imperiului său.

8
Execuţiile de pe dealul Principelui Pio, executarea civililor rebeli de către soldaţii francezi, în mai 1808, pictură de Francisco Goya, 1814

Napoleon a mărşăluit în Spania şi Portugalia, ocupând oraşe spaniole şi instalându-şi fratele, pe Iosif Bonaparte, ca rege, după ce a sechestrat familia regală spaniolă la Bayonne. La 2 mai 1808, populaţia s-a răsculat. Războiul de Independenţă Spaniol ❽ a început ca război de gherilă şi a durat cinci ani, până când spaniolii, ajutaţi de puternica armată britanică de sub comanda lui Arthur Wellesley, duce de Wellington, victorios mai târziu asupra lui Napoleon, au reuşit să-i alunge pe invadatori la sfârşitul lui 1813. Această victorie a demonstrat celorlalte naţiuni că rezistenţa împotriva ocupaţiei franceze poate avea succes. Prim-ministrul Austriei, contele Johann Philipp von Stadion, credea în 1809 că era momentul potrivit pentru o revoltă împotriva Franţei, dar victoria lui Napoleon de la Wagram ⓬ a adus Austriei şi mai multe pierderi teritoriale. Răscoala din Tirol ⓫ a făcut parte din revolta austriacă, înăbuşită rapid după succesele sale iniţiale; liderul său, Andreas Hoffer, a fost împuşcat în 1910 la Mantova. Pentru a aduce pacea pe frontul franco-austriac, Napoleon s-a căsătorit cu fiica împăratului Austriei, Maria Luiza ❿.

Discursul arhiducelui Carol de Austria, 1809:

Luptăm pentru Germania, pentru independenţă şi pentru restabilirea onoarei naţionale, aceasta este datoria noastră. Germani, fiţi conştienţi de poziţia voastră! Acceptaţi ajutorul atunci când vi se oferă; contribuiţi la propria voastră salvare; fiţi demni de respect! Orice neamţ care se uită pe sine este duşmanul nostru.

În acelaşi an, Rusia a refuzat să accepte blocada economică continentală, care avea drept scop izolarea Marii Britanii. În consecinţă, Napoleon invadează Rusia în 1812 cu marea sa armată de peste 600 000 de soldaţi, dintre care numai jumătate erau francezi. Armata franceză ajunge la Moscova în septembrie. Ruşii se retrag, lăsând în urmă doar *pământ pârjolit* şi diminuând astfel câştigurile franceze. Această tactică s-a dovedit realmente eficientă după Bătălia de la Borodino, una dintre cele mai sângeroase din sec. XIX, soldată cu incendierea Moscovei ❾ şi cu refuzul negocierilor de pace. Armata lui Napoleon a suferit atât de multe lipsuri, încât a fost forţată să se retragă în timpul iernii, după ce foarte mulţi combatanţi muriseră. Mitul invincibilităţii lui Napoleon se spulberă.

9
Napoleon priveşte Moscova incendiată, 1812, gravură în lemn, 1879

10 Maria Luiza, fiica împăratului Austriei

11
Lupta pentru libertate a locuitorilor Tirolului

12
Bătălia de la Wagram din 5-6 iulie 1809

Epoca Modernă 1789–1914

Cca 1806	Impunerea Blocadei economice continentale
14 octombrie 1806	Bătălii simultane la Jena şi Auerstedt
Iulie 1807	Tratatul de la Tilsit
1809	Bătălia de la Wagram
1810	Răscoala din Tirol
1812	Napoleon invadează Austria
Septembrie 1812	Bătălia de la Borodino

Codul civil al lui Napoleon

Dominaţia lui Napoleon asupra Europei nu s-a fondat numai pe succesele din război, ci şi pe politica sa internă, în egală măsură inovatoare şi restrictivă.

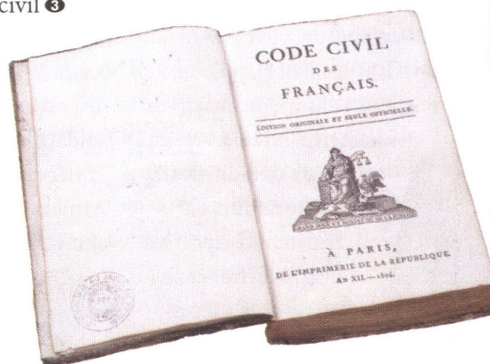
În 1799, în acelaşi an cu lovitura de stat din noiembrie ❶, care a dus la introducerea Consulatului, a fost impusă o nouă constituţie, redactată şi aprobată de Napoleon. Acesta s-a autoproclamat prim-consul ❷ şi, în 1802, şi-a asigurat această poziţie pe viaţă. Doi ani mai târziu, a abolit Consulatul şi s-a autoproclamat împărat ❹ al Franţei, în noiembrie 1804.

Napoleon a căutat să centralizeze puterea, să reorganizeze economia şi a făcut un acord cu Papa Pius VIII, prin care a recunoscut catolicismul ca religie a majorităţii francezilor. dar a acceptat naţionalizarea proprietăţilor Bisericii. A introdus serviciul civil (cu un loc de muncă garantat pe viaţă); a reformat sistemul educaţional, administrarea civilă şi tribunalele, şi a centralizat guvernul, menţinând totuşi legile civile de bază. Redactat în 1804 şi rămânând valabil şi astăzi, Codul civil ❸ al lui Napoleon garantează egalitatea individuală în faţa legii, libertatea personală, dreptul la proprietate şi căsătoria civilă legală, precum şi divorţul.

Napoleon a recunoscut de asemenea constituţiile şi drepturile civile ale popoarelor de pe teritoriile pe care le-a cucerit, în conformitate cu acest cod. În mod ironic, drepturile şi legile pe care el însuşi le-a introdus au permis rezistenţa împotriva expansiunii sale teritoriale.

1 *Directoratul este dizolvat prin lovitura de stat din 1799,* pictură contemporană

2 Napoleon şi consulii săi

3 *Codul Civil*, 1804

Constituirea Consulatului

Constituţia din 1799 a fost a cincea constituţie din Franţa de la începutul Revoluţiei Franceze. Aceasta susţinea un Senat numit de un prim-consul, un tribunat şi un corp legislativ (Corps Législatif). *Cei trei consuli erau aleşi de Senat pentru zece ani. Corpul legislativ, inima oricărei constituţii democratice, era subordonat primului-consul; acesta putea vota numai legile care îi erau prezentate. Numai el putea propune legi noi şi numi judecătorii şi miniştrii.*

Ascensiunea lui Napoleon Bonaparte (1769–1821)

Născut la 15 august 1769, la Ajaccio, în Corsica, Napoleon a demonstrat foarte devreme că poate face carieră militară. A absolvit ca locotenent de artilerie în 1785, după care a urcat rapid în grad. A fost promovat brigadier general în 1793, după ce a preluat comanda unei brigăzi de artilerie şi a recâştigat Toulonul de la britanici. În 1795, acesta a înăbuşit o revoltă regalistă la Paris, fiind răsplătit cu funcţia de comandant al armatei interne. În 1796, i-a fost încredinţată comanda armatei din Italia. Căsătoria acestuia cu aristocrata Joséphine de Beauharnais din 1796 i-a înlesnit accesul la personalităţile influente din politică.

4 Napoleon o încoronează pe Joséphine împărăteasă a Franţei la Catedrala Notre Dame, după propria sa încoronare, tabloul de Jacques-Louis David, 1806-1807

15 august 1769 | Naşterea lui Napoleon
1795 | Napoleon devine comandant al armatei interne
1796 | Napoleon deţine comanda absolută a armatei din Italia
1800 | Înfiinţarea Băncii Franceze
1802 | Napoleon devine consul pe viaţă

Imperiul

Domnia internă a lui Napoleon s-a caracterizat prin măsuri represive şi dure.

Drepturile umane şi politice au fost adesea restricţionate cu severitate în politica de zi cu zi a consulatului şi a Imperiului lui Napoleon. Acesta nu era guvernat de popor, ci, s-ar părea, în interesul lui, însă libertăţile fundamentale erau reprimate. Joseph Fouché ❺, ministrul poliţiei lui Napoleon, a instaurat un sistem modern de servicii secrete. Drepturile Adunării au fost limitate; ele aveau oricum o putere restrânsă, iar libertatea de exprimare şi libertatea presei erau restrânse de cenzură. Dar probabil că cei mai mulţi doreau unitatea şi recâştigarea prosperităţii după atâţia ani de haos. Exemplul cel mai semnificativ a fost expulzarea scriitoarei şi publicistei Germaine de Staël ❼, din cauza criticii aduse lui Napoleon. Sistemul legal era abuziv şi prevedea condamnarea la moarte, aşa cum s-a întâmplat în cazul execuţiei scandaloase din 1804 a ducelui de Enghien. La Nürnberg, Johann Philipp Palm ❽ a fost împuşcat în 1806, fiindcă tipărise un pamflet împotriva Franţei. În ciuda acestor evenimente, Napoleon – care susţinea că doreşte să salveze revoluţia şi ideile ei – a continuat să aibă sprijinul poporului francez pentru un timp îndelungat, chiar şi atunci când a proclamat imperiul.

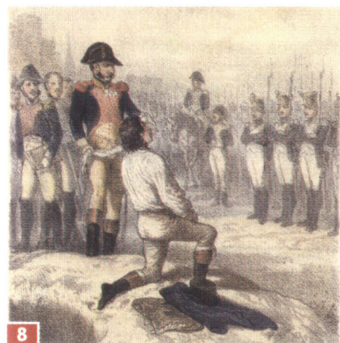
Când Napoleon a fondat Legiunea de Onoare ❾ în 1802, a pus bazele unei noi elite sociale, care avea să-i susţină domnia cu devotament. Poziţia socială, rangul sau religia nu aveau nici o importanţă pentru a fi admis. După încoronarea sa ca împărat în 1804, Napoleon a transformat Legiunea de onoare într-un ordin de merit, care s-a păstrat până astăzi.

În artă, epoca este reprezentată prin picturile lui Jacques-Louis David şi stilul clasic Empire.

5 Joseph Fouché

6 Biroul lui Napoleon din Malmaison

7 *Germaine de Staël,* portret

8 *Execuţia librarului Johann Philipp Palm,* 1806, litografie în cretă

9 *Napoleon înmânează Crucea Legiunii de Onoare*, pictură de J.-B. Debret, 1812

10 Camera împărătesei Joséphine din reşedinţa imperială de la Malmaison, lângă Paris

Execuţia ducelui de Enghien

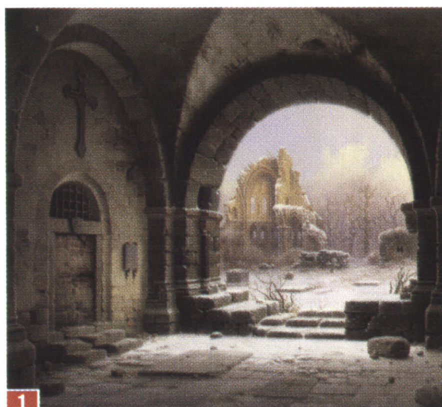
După tentativa nereuşită de asasinare a lui Napoleon din 1803, conspiratorii regalişti suspectaţi au fost trataţi cu maximă severitate. Napoleon a făcut un exemplu din descendentul Bourbonilor Louis-Antoine-Henri, duce de Enghien (1772-1804), care se afla în exil în Germania. Tânărul duce a fost răpit din castelul său din Baden şi adus în faţa tribunalului militar. Nu s-a prezentat nici o dovadă a vinovăţiei sale, însă a fost condamnat la moarte. La 21 martie 1804, ducele de Enghien a fost împuşcat la Vincennes, lângă Paris.

Ducele de Enghien, litografie, cca 1830

- **1802** | Înfiinţarea Legiunii de Onoare
- **1803** | Tentativa de asasinare a lui Napoleon
- **1804** | Napoleon este încoronat împărat
- **1804** | *Codul Civil* al lui Napoleon
- **21 martie 1804** | Execuţia ducelui de Enghien
- **1806** | Execuţia lui Johann Philipp Palm

Dezmembrarea Sfântului Imperiu Roman

Una dintre consecinţele războaielor împotriva lui Napoleon a fost sfârşitul Sfântului Imperiu Roman. Multe teritorii şi proprietăţi din Germania au fost secularizate, iar altor teritorii li s-au anexat regiuni independente. Austria a fost de asemenea slăbită.

1 *Ruinele abaţiei cisterciene din Heisterbach, Rhinelandul german, distrusă în timpul secularizării,* pictură de Steuerwaldt, 1863

2 *Panorama oraşului Lunéville*, litografie, sec. XIX

3 Una dintre primele zone industriale din Westfalia, începutul sec. XIX

În februarie 1803, Dieta imperială a Sfântului Imperiu Roman s-a întrunit la Regensburg ❹ pentru ultima dată. Tema principală a fost reorganizarea politică şi legală, sintetizată în *Criza Dietei*. Prinţii germani care pierduseră teritorii la vest de Rin prin Tratatul de la Lunéville ❷ din 1801 au fost despăgubiţi. Majoritatea proprietăţilor catolice au fost confiscate şi secularizate. Când a fost diminuată independenţa celor 41 de teritorii libere, acestea au fost trecute sub autoritatea directă a împăratului. În acest fel, teritoriile subordonate imperiului au scăzut de la o mie la treizeci. Toate oraşele imperiale libere şi-au pierdut statutul excepţional, în afară de Bremen, Hamburg, Lübeck, Augsburg, Nürnberg şi Frankfurt. Astfel a luat sfârşit Sfântul Imperiu Roman de Naţiune Germană, după multe secole de existenţă. Acesta nu era compatibil cu noul Imperiu Napoleonian, fiindcă îi periclita ambiţiile de a se extinde în întreaga lume.

Din proprietatea Bisericii Catolice au fost secularizate în total patru arhiepiscopii, 18 episcopii şi aproape 300 de mănăstiri de călugări şi de maici, abaţii ❶ – cea mai reprezentativă reducere a proprietăţii şi a influenţei Bisericii de după Reformă. Cel mai mult au avut de câştigat prinţii suverani şi clasa mijlocie în ascensiune. Comercianţii şi industriaşii au reuşit să dobândească proprietăţi simplu şi ieftin. Sub acest aspect, reorganizarea a favorizat procesul de industrializare ❸ care începea. În politica externă, *Criza Dietei* nu a realizat numai obiectivele Franţei, ci şi pe cele ale Rusiei, care era interesată să slăbească Imperiul Habsburgic al austriecilor. Prusia egala acum influenţa Austriei în teritoriile germane, iar influenţa şi autonomia statelor mai mici a crescut odată cu pierderea independenţei acestora în faţa Franţei.

Reformele din Bavaria

Criza Dietei imperiale a oferit statelor germane numeroase posibilităţi de reformare politică. Un exemplu îl reprezintă politicile omului de stat Maximilian de Montgelas. Contele a realizat o expansiune semnificativă a Bavariei şi a modernizat ţara, centralizând administraţia şi depunând toate eforturile pentru a integra noile teritorii în vechea Bavarie printr-o „conştientizare a ceea ce înseamnă statul Bavaria". Au fost create curţile regionale unificate, s-a emis un edict religios care garanta egalitatea protestanţilor şi a catolicilor, s-a introdus educaţia obligatorie, au fost abolite privilegiile nobiliare şi s-a adoptat un cod penal liberal. Deşi constituţia redactată de Montgelas în 1808 prevedea egalitate politică universală, Bavaria a rămas o monarhie absolutistă conservatoare.

Contele Maximilian de Montgelas

4 Sala imperială din Primăria Regensburgului, locul de întrunire al Dietei imperiale

1797–1799 | Congresul de la Rastatt
1803 | Criza finală a Dietei imperiale
1805 | Bavaria şi Württemberg devin regate
1806 | Baden, Hessen-Darmstadt, Berg devin ducate
12 iulie 1806 | Războiul celei de-a Patra Coaliţii

Confederaţia Rinului

Unirea celor şase state germane prin Confederaţia Rinului a semnificat ruptura şi sfârşitul Sfântului Imperiu Roman de Naţiune Germană, determinându-l pe împăratul Francisc II să abdice.

După Bătălia de la Austerlitz şi după Tratatul de la Pressburg de la 26 decembrie 1805 care a urmat, puterea Austriei a fost subminată din ce în ce mai mult. Prusia a rămas neutră şi, în 1806, Bavaria şi Württemberg ❺, acum aliate ale Franţei, au fost ridicate la rangul de regate ❻. La 12 iulie 1806, Napoleon a constrâns 16 state sudice şi vestice germane să formeze Confederaţia Rinului, care şi-a declarat apoi membrii suverani şi separaţi de Sfântul Imperiu Roman de Naţiune Germană. Pentru a termina acest proces de dezintegrare, Napoleon l-a obligat pe Francisc II să renunţe la titlul de împărat al Sfântului Imperiu Roman. Acum rămăsese doar împărat al Austriei. În 1809, Pacea de la Viena a redus şi mai mult extinderea Imperiului Austriac. După căsătoria lui Napoleon cu arhiducesa Maria Luiza, Austria a devenit pentru scurt timp aliata acestuia, până când s-a alăturat Marii Alianţe care a învins armata franceză la Leipzig, în 1814.

La 6 august 1806, împăratul a abdicat fără a avea un succesor, iar Sfântul Imperiu Roman de Naţiune Germană, care dăinuise timp de mai bine de opt sute de ani, a devenit istorie.

Prusia a fost de asemenea afectată de procesul de dezintegrare, după ce Bonaparte a devenit arbitrul împărţirii Europei în urma victoriei de la Austerlitz. După bătăliile de la Jena-Auerstedt, Eylau ❽ şi Friedland, urmate de Tratatul de la Tilsit (1807) ❼, Prusia şi-a pierdut toate teritoriile de la vest de Elba. Teritoriile rămase care aparţinuseră anterior Sfântului Imperiu Roman au devenit Confederaţia Rinului, ca parte a regatului Westfalia, sub regele Jerôme Bonaparte şi Marele Ducat al Bergului. Statele germane centrale şi nordice s-au unit apoi, astfel că cea mai mare parte a Germaniei era acum controlată de francezi. Populaţia nu respingea dominaţia napoleoniană, deoarece reformele introduse după modelul Revoluţiei Franceze au adus o şi mai mare libertate a comerţului şi economiei.

Reformarea Germaniei şi dizolvarea Sfântului Imperiu Roman de Naţiune Germană prin *Criza Dietei* au permis modernizarea politică şi legală şi industrializarea economică rapidă a multor teritorii germane.

5 Napoleon I îl vizitează pe regele Frederic de Württemberg la Stuttgart, 1806, gravură în lemn, începutul sec. XX

6 *Napoleon coace regi*, caricatură englezească, 1806

7 Tratatul de la Tilsit: Napoleon, ţarul Alexandru I şi Frederic Wilhelm II

8 Războiul celei de A Treia Coaliţii, Bătălia de la Eylau, 7-8 februarie 1807

Împăratul Francisc II, discursul de abdicare, 6 august 1806

Noi, Francisc al Doilea, ales prin voinţa Domnului drept sfânt împărat roman, sporind întotdeauna prestigiul Imperiului, împărat ereditar al Austriei... rege al Germaniei, Ungariei, Boemiei, Croaţiei, Dalmaţiei, Slavoniei, Galiţiei, Lodomeriei şi Ierusalimului... rege ereditar al Austriei... proclamăm... că vedem tronul şi onoarea Imperiului în eliberarea statelor confederale ale Rinului de toate datoriile faţă de Imperiul German, astfel că renunţ cu umilinţă la coroana de împărat şi la guvernarea Imperiului.

sus: Francisc II, Sfânt Împărat Roman, devenit Francisc I, împărat al Austriei

Octombrie 1806 | Bătăliile de la Jena şi Auerstedt
Februarie 1807 | Bătălia de la Eylau
Iulie 1807 | Pacea de la Tilsit
6 august 1806 | Abdicarea Sfântului Împărat Roman
Decembrie 1806 | Pacea de la Posen
Iunie 1807 | Friedland învinge Rusia

Războaiele napoleoniene

Între 1813 şi 1815, puterile europene care luptau împotriva lui Napoleon reuşesc în sfârşit să elibereze Europa de sub dominaţia franceza şi să se restabilească ca naţiuni independente.

1 Napoleon în timpul exilului său pe insula Elba

Înfrângerea din 1812 a lui Napoleon în Rusia declanşează războaie de eliberare în Europa. Generalul Graf Yorck von Wartenburg ❷, care conducea trupele prusace napoleoniene, trece de partea taberei adverse şi asigură neutralitatea Rusiei prin Convenţia de la Tauroggen ❹. După o lună, în februarie 1813, alianţa ruso-prusacă este făcută publică la Kalisz. În consecinţă, Prusia îşi mobilizează trupele miliţieneşti, susţinute de armatele din teritoriu şi de trupele de voluntari ❺. Regele Frederic Wilhelm III ezită la început, însă mai târziu, la 27 martie 1813, declară război Franţei. Îşi încurajează armata cu discursul emoţionant *Către oamenii mei* (*An Mein Volk*). Deşi războaiele de eliberare erau purtate de trupe obişnuite, poeţi patrioţi precum Theodor Körner le declarau războaie ale poporului german împotriva unei dominaţii străine. Făcând apel la naţionalismul în formare, poetul chema cetăţenii la arme.

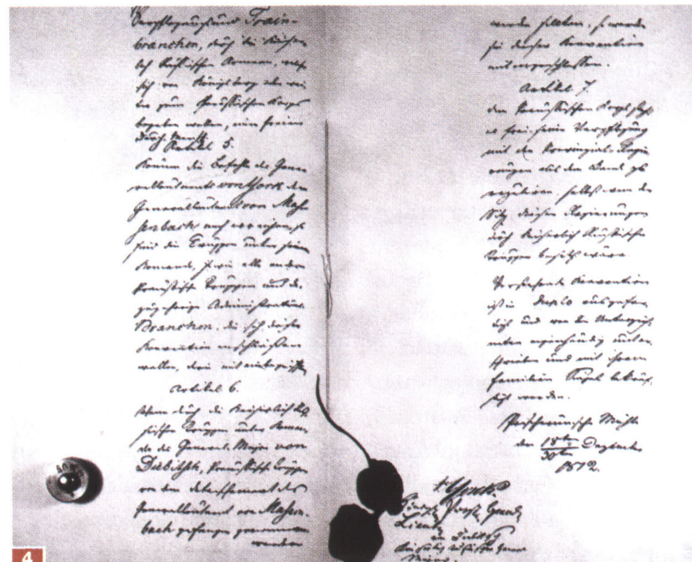

3 *Crucea de Fier*

Tot atunci se instituie Ordinul celor Trei Cruci de Fier ❸, care reprezintă şi astăzi însemnul forţelor armate germane. Forţelor prusace li s-au alăturat Austria în august şi Bavaria în octombrie. La Leipzig, între 16 şi 19 octombrie 1813, armatele aliate ale Austriei, Prusiei şi Rusiei câştigă o victorie decisivă în *Bătălia Naţiunilor*, numită astfel datorită numărului mare de combatanţi şi de popoare implicate. Napoleon este forţat să se retragă de-a lungul Rinului. Confederaţia Rinului se alătură coaliţiei care înaintează spre Franţa şi, în martie 1814, ocupă Parisul. Napoleon este forţat să abdice şi pleacă în exil pe insula Elba ❶. Tratatul de la Paris care a urmat reduce Franţa la graniţele sale din 1792 şi restabileşte puterea Bourbonilor, dând tronul lui Ludovic XVIII.

2 Generalul Graf Yorck von Wartenburg

4 Convenţia de la Tauroggen, semnată la 30 decembrie 1812

Bătălia Naţiunilor de la Leipzig

Bătălia Naţiunilor de la Leipzig

Bătălia Naţiunilor *de la Leipzig a fost poate cea mai mare ciocnire de forţe din istorie de dinaintea Primului Război Mondial, desfiinţând supremaţia lui Napoleon în Europa. După câteva confruntări nedecisive din 18 octombrie 1813, trupele saxone şi din Württemberg se alătură aliaţilor. Contemporanii povestesc că un număr foarte mare de răniţi pentru care nu exista o îngrijire medicală adecvată au murit în chinuri îngrozitoare.*

5 Trupele de voluntari urmându-l pe Major Lützow în luptă

30 decembrie 1812	Convenţia de la Tauroggen
Februarie 1813	Tratatul de la Kalisz
27 martie 1813	Declaraţia de război Franţei
16–19 octombrie 1813	*Bătălia Naţiunilor* de la Leipzig
31 martie 1814	Ocuparea Parisului
6 aprilie 1814	Abdicarea lui Napoleon

Congresul de la Viena

Napoleon revine la putere încă o dată în 1815, dar este înfrânt definitiv la Waterloo. După războaiele napoleoniene, Congresul de la Viena, prezidat de prinţul austriac Fürst von Metternich, caută să stabilească o nouă ordine în Europa.

Napoleon nu s-a resemnat cu exilul. Fuge din insula Elba şi ajunge la Cannes în martie 1815, adună trupe şi ia din nou puterea la Paris cu armata sa – dar numai pentru o scurtă perioadă – *Cele o Sută de Zile*. Aliaţii răspund prompt la întoarcerea lui Napoleon. Îl înfruntă în Belgia şi îl înving definitiv, sub conducerea mareşalului von Blücher şi a ducelui de Wellington ❻, în Bătălia de la Waterloo ❽ din 18 iunie.

Napoleon este exilat definitiv pe insula Sf. Elena, unde moare la 5 mai 1821. Regele Ludovic XVIII, care fugise în timpul *Celor o Sută de Zile*, îşi recapătă tronul. Printr-un al doilea tratat de la Paris, Franţa a fost forţată să plătească reparaţii pentru distrugeri şi să accepte pierderea altor teritorii. Congresul de la Viena ❿ îşi desfăşura tratativele încă din septembrie 1814, cu scopul de a reorganiza teritoriile europene şi de a restabili echilibrul de forţe. Cu excepţia Imperiului Otoman, au participat conducătorii tuturor statelor europene ❼: prinţul Klemens von Metternich, cancelar şi preşedinte al congresului care a dominat negocierile; cancelarul Karl August von Hardenberg; ministrul britanic de externe, vicontele Castlereagh; ţarul Aleksandru I şi reprezentantul francez Charles Maurice de Talleyrand-Périgord ❾, care reuşeşte să facă auzită vocea ţării sale în congres. Cu toate acestea, Franţa a fost nevoită să renunţe la teritoriile pe care le acaparase. În plus, este fondat Regatul Olandei; Elveţia este recunoscută ca ţară independentă şi neutră, iar Rusia, Prusia şi Austria îşi măresc teritoriile. Italia rămâne divizată în două state separate. Această înţelegere a avut un impact atât de mare, încât Europa s-a bucurat de pace timp de 40 de ani.

Tot în cadrul Congresului de la Viena s-a semnat şi Actul Confederaţiei, la 9 iunie 1815, la care aderă 41 de state germane. O confederaţie germană, în care Prusia şi Austria preiau conducerea, ia locul Sfântului Imperiu Roman de Naţiune Germană.

7 Metternich, Castlereagh şi Hardenberg

8 Înfrângerea trupelor lui Napoleon în Bătălia de la Waterloo, la 18 iunie 1815

9 Charles Maurice de Talleyrand-Périgord

10 Tratative în timpul Congresului de la Viena

6 Mareşalul von Blücher şi ducele Wellington în timpul întâlnirii la Waterloo

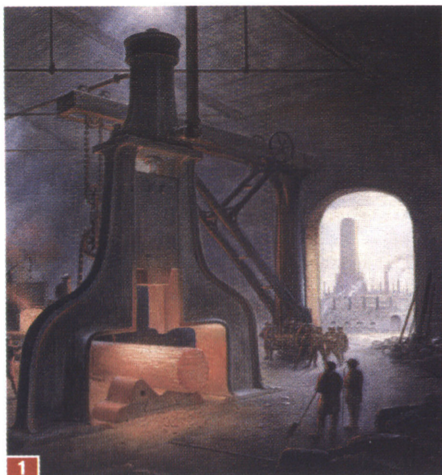
Wilhelm Freiherr von Humboldt despre Congresul de la Viena:

Treburile nu merg bine deloc... În mare parte, motivul este că principalii negociatori sunt, fiecare din propriile motive, nişte oameni cu totul nepotriviţi pentru aşa ceva. Fiecare merge pe drumul său ori, cel puţin, se sileşte să o facă, iar noi încercăm în zadar să găsim o punte de legătură sau să facem apel la raţiune.

sus: Wilhelm Freiherr von Humboldt
jos: caricatură *Congresul de la Viena*

Mai 1814	Primul tratat de la Paris
Septembrie 1814	Congresul de la Viena
Martie 1815	Napoleon ajunge la Cannes
9 iunie 1815	Semnarea Actului Confederaţiei
18 iunie 1815	Bătălia de la Waterloo
5 mai 1821	Napoleon moare

ÎNCEPUTUL REVOLUŢIEI INDUSTRIALE ÎN EUROPA cca 1750–1848

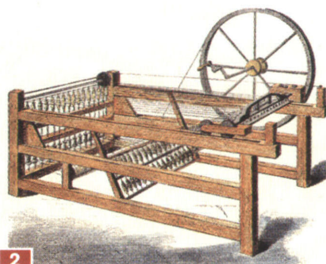
În sec. XIX, cea mai semnificativă schimbare produsă în Europa a fost Revoluţia Industrială. Acest eveniment a început cu nişte inovaţii tehnologice ❶, dar a dus până la urmă la o imensă transformare socială. După Congresul de la Viena, puterile europene au urmărit restabilirea structurilor politice şi sociale din epoca prenapoleoniană. Cu toate acestea, *Sistemul Metternich* – principiul fundamental al politicii din Europa – a eşuat foarte curând. Europa de Vest liberală a intrat în conflict cu Europa Centrală şi de Est conservatoare. În ciuda numărului mare de măsuri represive, mişcările democratice au apărut în toată Europa, culminând cu Revoluţiile de la 1848.

1 Tablou cu ciocanul cu abur, inventat de James Nasmyth

Noile condiţii de muncă şi de trai

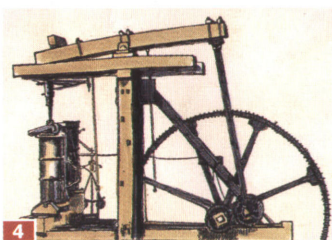
De-a lungul sec. XIX, industrializarea s-a răspândit în toată Europa, distrugând rămăşiţele vechii ordini sociale şi culturale.

Revoluţia Industrială este numele sub care s-a făcut cunoscută uriaşa transformare socială, economică şi tehnologică ce a transformat Europa dintr-o societate agrară într-una industrială. Feudalismul a fost înlocuit de capitalism. Această schimbare a societăţii a avut loc pe tot parcursul sec. XIX, răspândindu-se treptat în toată Europa, de la vest la est. Anglia a cunoscut cel mai devreme acest proces, datorită materiei prime aduse din întregul imperiu.

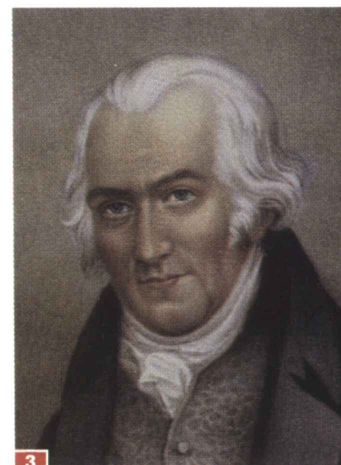
2 Prima roată de filat cu mai multe bobine, inventată de James Hargreaves, 1764

Au început să apară o mulţime de invenţii tehnologice, ca urmare a noilor descoperiri ştiinţifice de la jumătatea sec. XVIII. Maşina de filat ❷, războiul de ţesut mecanic, procesul de pudlare pentru producerea oţelului, motorul cu aburi şi maşinile de treierat şi de cules au transformat în mod decisiv bazele multor procese de producţie. Datorită motorului cu aburi multifuncţional ❹ al lui James Watt ❸, multe lucruri puteau fi realizate mai rapid, mai ieftin şi mai bine.

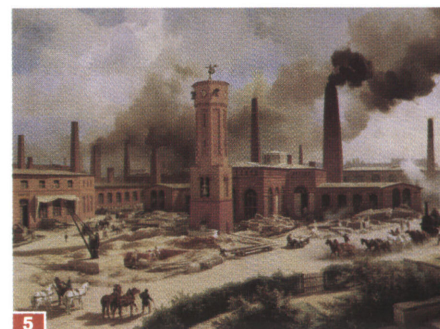

4 Primul motor cu aburi multifuncţional, inventat de James Watt, 1765

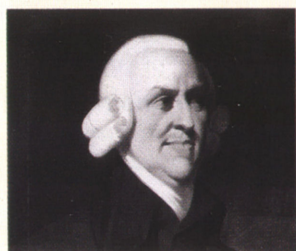
Pe lângă acestea, s-a format o nouă structură organizaţională a procesului de lucru, graţie diviziunii muncii în fabrici. Pentru că fabricile mari ❺ erau în mâinile antreprenorilor cu acces la capital, a fost posibilă producerea în masă a bunurilor – care deveneau din ce în ce mai ieftine. Restricţiile tradiţionale stabilite de breslele de comercianţi au fost înlocuite de un comerţ liber, care garanta industriaşilor independenţa faţă de toate reglementările, cu excepţia celor de pe piaţa de desfacere. Potrivit liberalismului economic, formulat de economistul Adam Smith, egoismul individului, ghidat „ca de o mână invizibilă", poate furniza un model de dezvoltare. Revoluţia Industrială a fost stopată brusc odată cu declanşarea Primului Război Mondial, când s-au consumat resurse considerabile ale Europei.

3 Inventatorul britanic James Watt

5 Fabrica de la Borsig, lângă Berlin, 1847

Adam Smith
***Avuţia naţiunilor*, scriere despre interesele omului de afaceri**

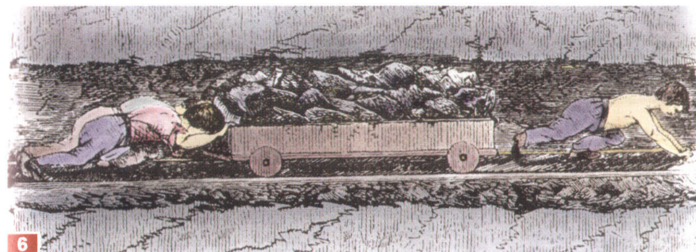
Oricine oferă altei persoane orice fel de negociere îşi propune următoarele: dă-mi lucrul pe care îl vreau şi vei avea lucrul pe care îl doreşti... Nu ne adresăm umanismului lor, ci iubirii de sine a acestora şi nu vorbim niciodată cu ei despre necesităţile noastre, ci de avantajele lor.

sus: Adam Smith, filozof moralist şi economist politic scoţian

1764 | Inventarea maşinii de filat
1765 | Inventarea motorului cu aburi
1785 | Începutul Revoluţiei Industriale
1786 | Prima fabrică la Manchester
1796 | Primul furnal din Germania
1822 | Inventarea primului război de ţesut mecanic

Consecinţele progresului

Aspectele negative ale creşterii economice au ieşit la iveală foarte curând. ***Problema socială*** **a fost una majoră în politică, prelungindu-se şi după sec. XIX.**

6 Copii muncind într-o mină de cărbuni britanică

Noile posibilităţi de transport, cum ar fi căile ferate ❾, au extins pieţele dincolo de graniţe, sporind presiunea concurenţei. Fabricile erau nevoite să îşi diminueze în permanenţă costurile de producţie. Marja de profit descreştea, determinând scăderea salariilor şi mărirea timpului de lucru. Forţa de muncă ieftină a copiilor ❻ a fost folosită din ce în ce mai mult. Muncitorii deveneau tot mai săraci ❿, în timp ce industriaşii şi marii proprietari cunoşteau o creştere economică. Prăpastia dintre clasele sociale se adâncea tot mai mult. Aceasta a condus, de exemplu, la Răscoala ţesătorilor ⓫ din 1844, în timpul căreia trei mii de ţesători silezieni au luat cu asalt fabricile de textile.

Altă problemă a fost migrarea unei mari părţi a ţăranilor la oraş. Din cauza legii care permitea ca terenul deţinut în comun să fie trecut în proprietatea marilor latifundiari pentru uz privat, mulţi ţărani au sărăcit şi s-au văzut obligaţi să se mute la oraş, fapt ce a afectat milioane de oameni din toată Europa. Aceştia au fost nevoiţi să lupte pentru supravieţuire ca muncitori, fără educaţie sau drepturi, formând o *armată de salahori de rezervă*. Ei au intrat într-o competiţie acerbă pentru slujbe, indiferent cât de mic era salariul şi cât de grele condiţiile de muncă. Pentru a ieşi din această situaţie disperată, muncitorii au început să se unească în sindicate, asociaţii ❼, ❽ şi partide politice, cu scopul de a crea o bază legală în lupta pentru o legislaţie care să reglementeze liberalismul *laissez-faire* al *Şcolii de la Manchester*. Meşteşugarii şi muncitorii din industrie care participaseră la revoluţiile liberale din sec. XIX, erau în majoritate socialişti. Politica socială a devenit unul dintre subiectele importante ale politicii interne care trebuia soluţionat cât mai repede de statele industrializate.

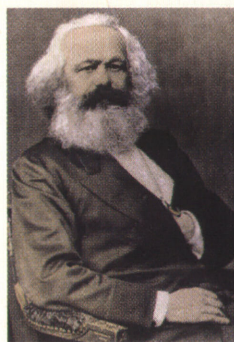
8 Stindardul sindicatului producătorilor de ţigarete din Berlin, 1858

7 Emblema sindicatului *Asociaţia siderurgiştilor germani*

Karl Marx

Karl Marx s-a născut în 1808 la Trier, în Germania. A fost redactor-şef al ziarului liberal Rheinische Zeitung, *care a fost interzis în 1843. În 1844, i-a întâlnit la Paris pe Heinrich Heine, Pierre-Joseph Proudhon, Mihail Bakunin şi Friedrich Engels, personalităţi cu care avea să lucreze tot restul vieţii. Marx şi Engels au colaborat la* Manifestul comunist, *fără îndoială cea mai reprezentativă lucrare a mişcării muncitoreşti, publicată în 1848. După revoluţiile de la 1848, Marx a fost obligat să emigreze la Londra, unde a trăit până la moarte. A scris multe lucrări, între care programul pentru prima asociaţie muncitorească internaţională. Primul volum din teza sa* Capitalul *a fost publicat în 1867. Marx este în mod cert personalitatea cea mai cunoscută şi mai reprezentativă a mişcării socialiste şi, poate, mintea ei cea mai luminată.*

Karl Marx, filozof şi economist german

9 Tren de pasageri la primul drum, Anglia

10 Industrie artizanală într-un demisol, Berlin

11 Răscoala ţesătorilor din Silezia, 1844

1830 | Deschiderea primei căi ferate
1834 | Înfiinţarea Uniunii Vamale Germane
1837 | Transmiterea primei telegrame Morse
1844 | Răscoala ţesătorilor din Silezia
1848 | Publicarea *Manifestului comunist*
1867 | *Capitalul*, de Karl Marx

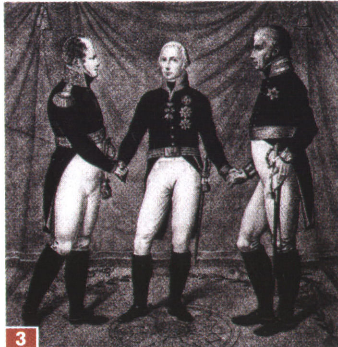
Restaurația și revoluția din Europa 1815–1830

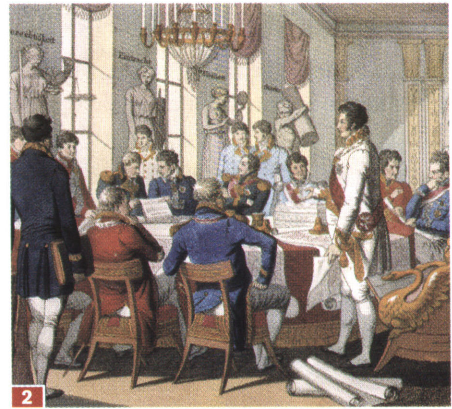
Prințul von Metternich a legat aproape toate statele Europei într-o *Sfântă Alianță* menită să asigure restabilirea vechii ordini politice.

Ministrul de externe și viitorul cancelar al Austriei, prințul von Metternich, a urmărit restabilirea unei ordini de stat autoritare monarhice în Europa, și, în consecință, restrângerea libertăților civile câștigate în 1789. *Sistemul* său a fost consemnat în cele 65 de articole ale Actului Confederației din 1815. Acestea au contribuit la actul final de la Viena, ratificat la Frankfurt de Dieta Confederației Germane ❷, la 20 iulie 1820, ca lege de bază a acestei formațiuni statale. Strategia de restaurare exprimată în acest document a fost aprobată de puterile conservatoare din Europa Centrală și de Est – *Sfânta Alianță* formată din Austria, Prusia și Rusia ❸. La 26 septembrie 1815, la Congresul de la Viena ❶, tratatul a fost semnat de țarul Aleksandru I al Rusiei ❹, de împăratul Francisc I al Austriei și de regele Frederic Wilhelm III al Prusiei. Mai târziu, toate statele Europei, cu excepția Marii Britanii, a Vaticanului și a Imperiului Otoman, s-au alăturat acestei alianțe.

După asasinarea poetului August von Kotzebue (1761–1819), care ridiculizase fraternitățile naționaliste, Metternich a emis Decretele de la Karlsbad. Acestea stipulau cenzura presei și interziceau confreriile. Lupta împotriva politicilor represive ale lui Metternich a unit forțele liberale și naționaliste, determinându-le să se alieze cu forțele progresiste, îndeosebi cu Franța.

1 *Congresul de la Viena*, gravură color, 1815

3 Ilustrare a Sfintei Alianțe, prezentându-i pe cei trei împărați ai statelor membre: Rusia, Austria și Prusia

2 *Confederația Germană: adunarea Dietei la Frankfurt*, desen color, 1816

Prințul von Metternich

Klemens Wenzel von Metternich (1773-1859) a fugit din Rhinelandul ocupat de francezi la vârsta de 21 de ani. S-a stabilit la Viena, unde și-a început foarte curând cariera de succes în afaceri externe. A fost unul dintre participanții de seamă la organizarea războaielor de eliberare, devenind o figură de marcă a Congresului de la Viena din 1814-1815. Acolo a căutat să stabilească un echilibru al puterilor din Europa, elaborând Sistemul Metternich. Acesta era menit să evite izbucnirea războaielor și, în același timp, să restabilească ordinea socială prerevoluționară. Confederația Germană și Sfânta Alianță, precum și Decretele Karlsbad au contribuit la îndeplinirea acestor scopuri. Mai târziu, Metternich și-a pierdut influența și a fost înlăturat din postul său, în 1848, la începutul Revoluției din Martie de la Viena, însă a căutat în continuare să aibă un cuvânt de spus în politica externă.

sus: Klemens Wenzel von Metternich
jos: Caricatură *Spiritul vremii noastre* ridiculizând Decretele de la Karlsbad

4 Sfânta Alianță, 1814: împăratul Francisc I îi întâmpină pe țarul Aleksandru I și pe regele Frederic Wilhelm III la Viena

3 octombrie 1814 | Începutul Congresului de la Viena
1815 | Înființarea Confederației Germane
1815 | Înființarea societăților germane de duel ale studenților
26 septembrie 1815 | Semnarea Sfintei Alianțe
1817 | Festivalul de la Wartburg

Politicile eşuate ale Congresului şi ascensiunea mişcării liberale

Prin Alianţa Cvadruplă, Metternich a realizat o alianţă a Marilor Puteri care ar fi trebuit să stabilească un echilibru de interese. Aceasta nu a dat însă roade pe termen lung. Franţa a fost curând nevoită să îşi revizuiască politicile interne.

La iniţiativa lui Metternich, Austria, Prusia, Rusia şi Marea Britanie – Alianţa Cvadruplă – s-au întâlnit la mai multe conferinţe pentru a se pune de acord în privinţa intereselor şi pretenţiilor fiecăreia, cu scopul de a restabili ordinea. În 1820, a intrat în vigoare dreptul de intervenţie împotriva mişcărilor liberale naţionale şi internaţionale – o politică extrem de conservatoare, opusă intenţiilor Marii Britanii, care susţinea tot mai mult liberalismul în Europa.

5 Friedrich Ludwig Jahn, pedagog german

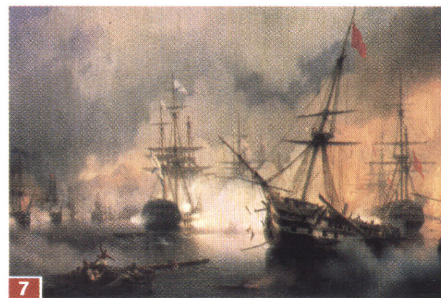
Alianţa Cvadruplă, la fel ca şi Sfânta Alianţă, a luat sfârşit odată cu diversificarea atitudinilor faţă de eforturile Greciei ❻ de a-şi recăpăta independenţa de la Imperiul Otoman. Marea Britanie, Franţa şi Rusia au intervenit în favoarea grecilor, în timp ce Prusia şi Austria au rămas neutre, neavând nici un interes să slăbească Imperiul Otoman. În Bătălia navală de la Navarino ❼ din 1827, britanicii au distrus flota turcilor, făcând posibilă suveranitatea Greciei în 1829.

Ludovic XVIII, fratele regelui Ludovic XVI care fusese executat în 1793, urcă pe tron după căderea lui Napoleon. Bourbonii care sprijineau restabilirea absolutismului conduceau din nou Franţa. La început, Ludovic XVIII a încercat să amelioreze situaţia din ţară printr-o politică de reconciliere, dar după 1815 a intrat tot mai mult sub influenţa fratelui său reacţionar, care l-a urmat la tron în 1824. Carol X a căutat să restabilească dominaţia absolutistă a regelui. Aceasta a durat însă numai până în 1830, când Revoluţia din Iulie ❽ – o răscoală a populaţiei pariziene, l-a obligat pe regele Carol X ❾ să abdice la 2 august (*pag. 386*).

9 Carol X se îmbarcă spre Anglia la 15 august 1830, după Revoluţia din Iulie

Acest succes a extins mişcarea democratică în toată Europa, aducând fiecărei ţări siguranţa că poate implementa o constituţie liberală. Cu toate că politicienii liberali şi naţionalişti, cum ar fi scriitorul Ernst Moritz Arndt sau pedagogul Friedrich Ludwig Jahn ❺ (*pag. 377*), au fost persecutaţi, Restaurarea nu a reuşit să reprime aspiraţia tot mai mare spre libertate democratică şi unitate naţională, abrogarea tuturor măsurilor de cenzură şi garantarea unei voci parlamentare pentru o clasă de mijloc sigură pe sine şi din ce în ce mai bine pregătită politic. Aceste aspiraţii au deschis calea revoluţiilor de la 1848 din întreaga Europă şi au reprezentat motivul eşecului mişcării de restaurare din Europa.

6 Lupta Greciei pentru independenţă, 1821–1829

7 Bătălia navală de la Navarino

8 Revoluţia din Iulie de la Paris, 1830

Liberalismul

David Ricardo, economist şi bancher englez

Ca răspuns la conservatorismul guvernelor europene, liberalismul clasei de mijloc s-a întărit. Bazat pe principiile iluminismului, liberalismul politic susţine că libertatea individului reprezintă principiul de bază al unei guvernări juste, şi respinge ideea unui guvern care cere cetăţenilor o mentalitate servilă şi supunere faţă de autorităţi. Litera legii şi drepturile civile sunt garantate de principiul echilibrului de putere între autorităţile legislative, executive şi judecătoreşti. Liberalismul economic – în forma reprezentată de exemplu de economiştii Adam Smith şi David Ricardo – favorizează comerţul liber universal şi respinge atât barierele vamale, cât şi intervenţia statului în economie, chiar şi atunci când aceasta are ca scop dezvoltarea societăţii.

20 iulie 1820 | Actul Confederaţiei devine legea de bază a Confederaţiei Germane
1830 | Revoluţia din Iulie de la Paris
1819 | Decretele de la Karlsbad interzic societăţile de duel
1827 | Bătălia de la Navarino
2 august 1830 | Carol X abdică

Revoluţiile de la 1848 din Europa

Revoluţiile liberale pornesc din Franţa, odată cu Revoluţia din Februarie 1848. Mişcarea a antrenat întreaga Europă, excepţie făcând Marea Britanie şi Rusia.

Când *Banchetele Reformei*, o serie de întruniri politice radicale, au fost interzise în februarie 1848, la Paris au izbucnit lupte de stradă ❸ între armată şi opoziţie. Acestea au culminat cu asaltul Palatului Regal ❺ şi cu abdicarea forţată şi fuga lui Ludovic-Filip, *Regele Bancher*. A fost proclamată A Doua Republică şi s-a constituit un guvern provizoriu, sub Alphonse de Lamartine ❶. A Doua Republică a fost condusă de liberali şi de socialişti moderaţi. Au fost proclamate dreptul universal la muncă şi votul universal pentru bărbaţi. Când acesta a fost demis, iar noua Adunare naţională conservatoare a închis atelierele naţionale pentru şomeri, care fuseseră deschise de curând, a izbucnit prima răscoală socialistă ❹ din Europa, în iunie 1848. Răscoala a fost înăbuşită în sânge de guvern, care a instaurat imediat dictatura militară.

1 Alphonse de Lamartine

În decembrie 1848, în speranţa de a instaura securitatea şi ordinea, majoritatea votanţilor francezi l-au ales pe Ludovic Napoleon, nepotul lui Napoleon Bonaparte, nou preşedinte al republicii. În trei ani, acesta, în urma unei lovituri de stat, s-a transformat într-un dictator iar la sfârşitul anului 1852 s-a încoronat ca împăratul Napoleon III. Prin politica şi moravurile sale, acesta a căutat în mod deliberat să-şi imite faimosul unchi. Tentativa s-a soldat cu eşec, aceasta nereuşind să atragă popularitatea şi asentimentul râvnite atât de mult.

La Viena, răscoalele muncitorilor şi studenţilor din luna martie au forţat guvernul să desfiinţeze cenzul, şi să-l demită pe cancelarul Metternich. În Austria, în vreme ce liberalii luptau pentru idealurile lor, naţionalităţile nongermane au căutat să-şi câştige independenţa.

4 Urmările unei răscoale din Paris, iunie1848

Cehii s-au răzvrătit împotriva Habsburgilor în Răscoala penticostală de la Praga. Nobilimea maghiară a cerut de asemenea autonomia. Când Lajos Kossuth ❷ a pregătit o insurecţie şi a proclamat un guvern maghiar în martie 1848, guvernul austriac a acceptat o nouă constituţie. Un an mai târziu, Ungaria şi-a declarat independenţa sub Kossuth, dar a fost înfrântă, iar guvernul său a fost dizolvat de către austrieci, în sprijinul cărora venise Rusia. În martie 1849, noul împărat Franz Iosif I a impus Austro-Ungariei o constituţie cu un parlament bicameral. Revoluţia paşoptistă s-a extins şi în Moldova, Ţara Românească şi Transilvania, culminând cu *Adunarea de la Blaj*, de pe Câmpia Libertăţii din mai 1848.

2 Lajos Kossuth

3 Baricade pe străzile Parisului în timpul Revoluţiei din Februarie, 1848

5 Mulţimea pariziană ia cu asalt Palatul Regal

Februarie 1848 | Întrunirile *Banchetele Reformei*, declarate în afara legii în Franţa

22–24 februarie 1848 | Insurecţia din Paris, Ludovic-Filip abdică

Martie 1848 | Revolte în Austria, Boemia, Ungaria şi Italia

18–19 martie 1848 | Lupte de stradă în Berlin

Răscoalele din Italia şi Revoluţia din martie din Germania

În Italia şi Germania, unirea naţională a fost una dintre principalele revendicări revoluţionare. Dacă răscoalele din Italia ⓫ au fost reprimate de autorităţi, Revoluţia din Martie din Germania ❻ a condus la prima convenţie constituţională democratică, care însă a suferit eşec.

În Italia, mişcarea revoluţionară nu a urmărit numai reforme, ci şi crearea unui stat naţional italian, într-o ţară care încă nu dobândise o conştiinţă naţională care să-i anime pe toţi. Încă din ianuarie 1848, răscoalele din cele Două Sicilii l-au forţat pe regele Ferdinand II ❼ să permită o constituţie. Mai târziu însă, *Regele Bomba*, după cum mai era numit Ferdinand, a izolat oraşele siciliene pentru a reprima revolta. În alte părţi ale Italiei, revolta împotriva ocupaţiei austriece a eşuat, iar răscoalele din noiembrie 1848 de la Roma, la cererea Papei Pius IX, au fost înfrânte de trupele franceze şi austriece.

7 *Ferdinand II, regele celor Două Sicilii, portret, sec. XIX*

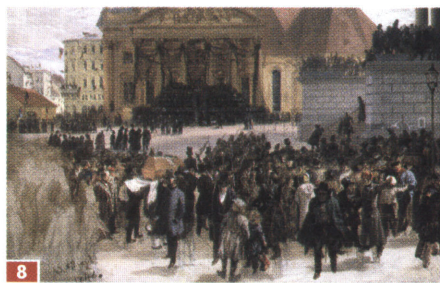
În statele germane, Revoluţia din februarie de la Paris a inspirat de asemenea forţele revoluţionare. Populaţia, îndeosebi cea din sud-vestul ţării, a început să ceară drepturi democratice, una dintre consecinţe fiind faptul că multe dintre statele mai mici au stabilit *Ministerele din martie*, guverne liberale ale clasei de mijloc.

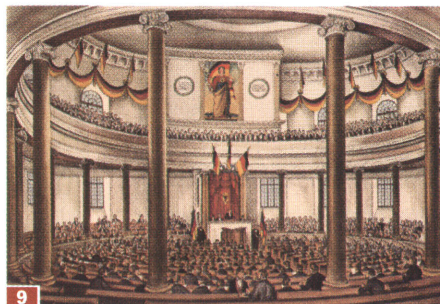
Regele Prusiei, Frederic Wilhelm IV, a decis să acorde concesii liberale. În timp ce le anunţa mulţimii adunate în faţa Palatului din Berlin, gărzile sale au deschis focul. Au izbucnit lupte de stradă sângeroase în care au murit trei sute de oameni ❿. Frederic Wilhelm i-a onorat pe cei căzuţi în martie ❽, mergând călare prin oraş şi purtând o banderolă în culorile mişcării democratice (negru, roşu, galben). Însă identificarea guvernului cu poporul nu a durat mult: noul minister liberal a fost înlocuit de unul conservator în noiembrie 1848. Adunarea Naţională Germană ❾ s-a întrunit la Frankfurt, în mai 1848, şi a redactat o constituţie liberală pentru o Germanie unită. Aceasta a fost respinsă cu aroganţă de regele Prusiei, confirmând eşecul absolut al Revoluţiei de la 1848 şi, odată cu aceasta, sfârşitul căii democratice liberale către unificarea Germaniei. În schimb, pentru unificare s-a apelat la forţa armatelor prusace şi la conducerea cancelarului Bismarck (*pag. 379*).

10 Baricade la Berlin, în timpul luptelor de stradă din 18–19 martie 1848

11 Reprimarea revoltelor de la Napoli, 1848

6 Mulţimea flutură steagurile în culorile germane în timpul luptelor de stradă din Berlin, 1848

8 Funeraliile celor ucişi în martie 1848 la Berlin

9 Adunarea Naţională Germană se întruneşte la Biserica Sf. Paul din Frankfurt, la 18 mai 1848

Motivele eşecului Revoluţiei de la 1848

Multe dintre revendicările revoluţionarilor de la 1848 au fost îndeplinite în următoarele două decade, însă imediat după încheierea revoluţiei, se credea că protestele din toată Europa fuseseră zadarnice. Lipsa de unitate a participanţilor este poate motivul principal al eşecului. Programul idealist, însumând o mare varietate de obiective – de la democraţie şi autodeterminare naţională până la ieftinirea pâinii –, nu s-a caracterizat niciodată prin coerenţă. De asemenea, revoluţionarii au subestimat determinarea şi reaua credinţă a guvernelor timpului, care au reprimat în mod violent revoltele populare, în timp ce le subminau unitatea prin concesii.

Revolte lângă podul Karol V din Praga, 1848

18 mai 1848	Adunărea Naţională Germană
Iunie 1848	Răscoalele muncitorilor din Paris
Noiembrie 1848	Înfrângerea insurecţiei de la Roma
Decembrie 1848	Ludovic Napoleon este ales preşedinte al Franţei
Decembrie 1852	Ludovic Napoleon este încoronat împărat

1

Opera din Berlin, proiectată de Karl Friedrich Schinkel şi construită în 1818 în Gendarmenmarkt

Statele germane: reformarea Austriei şi Prusiei 1815–1871

După Congresul de la Viena, Austria a căutat să-şi exercite influenţa asupra Europei: politica lui Metternich de a restabili ordinea prerevoluţionară a conturat decisiv politica europeană şi a făcut posibil ca Habsburgii să tergiverseze îndeplinirea cererilor de reformă. Situaţia din Prusia ❶ era diferită; înfrângerea umilitoare din partea lui Napoleon a dus la accelerarea reformelor militare, iar birocraţia şi-a propus întărirea statului. Astfel, cele două naţiuni germane mai mari s-au dezvoltat foarte diferit şi au devenit rivale. Acest lucru explică de ce Bismarck a reuşit să unifice Germania în anii 1860 fără sprijinul Austriei, dar în asentimentul întregii populaţii.

Austria: slăbiciune şi stagnare internă

Sistemul conservator al lui Metternich a dorit stabilitate în Europa, dar a plasat Imperiul Austriac în urma celorlalte state europene care au păşit pe calea modernizării.

Odată cu avântul industrializării ❹, clasele de mijloc din Europa, din ce în ce mai încrezătoare, au solicitat participarea la viaţa politică, în timp ce mişcările sociale de protest cereau abolirea sărăciei. Însă politica lui Metternich ❷, care dorea să construiască o unitate conservatoare în Europa după războaiele revoluţionare ale lui Napoleon Bonaparte, a înăbuşit liberalizarea socio-politică. Cu toate acestea, doar represiunea nu era suficientă pentru a ţine piept cererilor poporului pentru reformă, însă Metternich nu avea un orizont atât de larg încât să realizeze că erau necesare alte abordări. În 1835 a fost combătut de un rival, ministrul de stat Franz von Kolowrat-Liebsteinsky, care a reuşit să reducă influenţa lui Metternich fără a aplica însă politicile de reformă pe care le intenţiona, acestea fiind blocate de o birocraţie extrem de conservatoare.

2

Prinţul Klemens Wenzel von Metternich

Natura multietnică ❸ a Imperiului Austriac a dus la apariţia mai multor conflicte naţionale. În anii 1830, în statele slave conduse de Habsburgi a apărut Mişcarea panslavică. Aceasta afirma identitatea etnică a slavilor şi solicita mai multă influenţă în imperiu. În Ungaria, sentimentul naţionalist a crescut după 1815, ducând la apariţia mişcărilor de independenţă.

3

Reprimarea demonstranţilor cehi de trupele imperiale la Praga, la 12 iunie 1848

4

Calea ferată austriacă de la Viena la Baden, acuarelă, 1847

Austro-slavismul

Mişcarea naţionalistă slavă dezvoltată din panslavism *în sec. XIX, mai ales în Imperiul Austriac, a fost denumită* austro-slavism. *Cehii erau primii care doreau să fie recunoscuţi ca egali ai germanilor şi ungurilor în cadrul statului multinaţional. Istoricul Frantisek Palacky a condus primul Congres slav, în martie 1848 la Praga, devenind mai târziu membru al Camerei superioare a Austriei şi al Parlamentului provinciei Boemia. A promovat identitatea naţională cehă în ziarul* Muzeul Boemian *şi în lucrările* Istoria Boemiei *şi* Istoria naţiunii cehe în Boemia şi Moravia. *Palacky este considerat părintele naţionalismului ceh modern.*

František Palacky, 1870

sus: Separarea locuitorilor germani ai Boemiei de populaţia cehă în Praga, în timpul Revoluţiei de la 1848

1807 | Edictul de reformă prusac

1809 | Şcoli de gramatică înfiinţate în Prusia

1810 | Universitatea Frederic Wilhelm înfiinţată la Berlin

1813 | Şcoală militară fondată la Berlin

Reformele prusace

Elita prusacă a reacţionat la înfrângerea din partea lui Napoleon la Jena şi Auerstedt, printr-un program de reforme care a transformat monarhia absolutistă într-un stat birocratic modern.

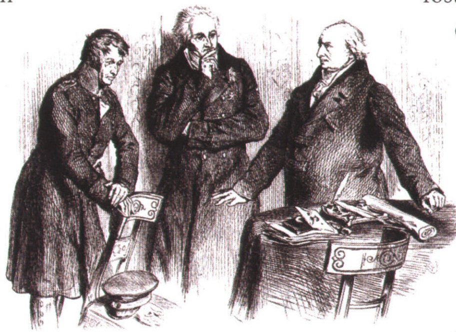
5 Contele Neithardt von Gneisenau

În timpul Războaielor napoleoniene a ieşit în evidenţă slăbiciunea Prusiei şi necesitatea unor reforme radicale. Generalii von Gneisenau ❺ şi von Scharnhorst au început reformarea prin restructurarea armatei prusace. Prin reducerea perioadei de serviciu militar, aceştia au creat rapid o armată de mobilizare de cca 150 000 de rezervişti, iar cei care nu aparţineau aristocraţiei aveau şansa să devină ofiţeri de carieră.

Pedeapsa corporală a fost abolită. În 1813, a fost introdus serviciul militar obligatoriu, iar la Berlin a fost înfiinţată mai târziu o şcoală militară generală, condusă de faimosul strateg militar Karl von Clausewitz ❻.

Baronul vom und zum Stein ❼ şi succesorul acestuia, prinţul de Hardenberg, au reformat administraţia de stat, urmând direcţii similare. Aceştia au reorganizat departamentele guvernamentale şi au acordat o autonomie mai largă fiecărei municipalităţi.

Edictul de reformă prusac ❽ din 1807 a abolit iobăgia şi a consolidat dreptul la proprietate.

7 Reformatorii Scharnhorst, Hardenberg şi baronul vom und zum Stein

Au fost anulate restricţiile privind mutarea şi angajarea, puterea breslelor a fost simţitor diminuată, iar legile discriminatorii pentru evrei au fost abolite. În scopul instruirii personalul necesar pentru administraţia statului, ministrul educaţiei, Wilhelm von Humboldt a reorganizat sistemul de învăţământ prusac şi a creat un model admirat şi preluat de întreaga Europă. Statul supraveghea tot sistemul, asigurând pentru fiecare copil o educaţie generală, care punea accent pe patriotism şi pe datoria faţă de stat. Începând cu 1809, au fost înfiinţate peste tot şcoli de gramatică şi alte instituţii de învăţământ, în 1810 fiind fondată la Berlin şi Universitatea Frederic Wilhelm ❾ (astăzi Universitatea Humboldt). Reorganizarea proprietăţii şi prioritatea acordată dezvoltării armatei au constituit premisele dezvoltării Prusiei ca putere majoră, care a dominat Germania.

6 Karl von Clausewitz

Epoca Modernă 1789–1914

Baronul von Humboldt

După ce a activat ca ministru al educaţiei în Prusia, Wilhelm von Humboldt (1767-1835) a devenit ambasador în Austria în 1810, participând la Congresul de la Viena. Mai târziu, a fost ambasador în Marea Britanie. În 1819 a părăsit serviciul de stat şi a lucrat pe cont propriu, ca personalitate academică. Baronul Wilhelm von Humboldt s-a dedicat cu precădere filologiei, studiind multe limbi străine, de la limbile Europei până la cele din Asia de Est. Pe lângă traduceri ale operelor clasice ale Antichităţii, a publicat lucrări de filozofie politică şi a dezvoltat o teorie proprie a învăţământului.

sus: *Baronul Wilhelm von Humboldt*, litografie, 1827

Publicandum

betreffend die,

durch das sub dato Memel den 9. October 1807,

ergangene Edikt,

erfolgte

Auflösung der persönlichen

Erbunterthänigkeit

in der

Provinz Schlesien und in der Grafschaft Glatz.

De Dato Königsberg den 8ten April 1809.

Breslau,
gedruckt bey Wilhelm Gottlieb Korn.

8 Edictul de reformă prusac din 1807, parte a Reformelor Stein-Hardenberg

9 *Universitatea Frederic Wilhelm, deschisă în 1810 în fostul palat al prinţului Henric, construit de J. Boumann în 1748–1755*, acuarelă, 1860

1815 | Congresul de la Viena
13 martie 1848 | Cancelarul austriac Metternich demisionează
1813 | Mobilizarea militară introdusă în Prusia
Martie 1848 | Primul Congres Slav de la Praga

Politica de restaurare a Confederaţiei germane

După Războaiele napoleoniene, cancelarul Metternich a urmărit constituirea unei unităţi conservatoare în Confederaţia germană. Au fost introduse Decretele de la Karlsbad pentru a descuraja radicalismul. În ciuda neîncrederii manifestate de mulţi liberali intelectuali, aceste măsuri au fost eficiente pe termen scurt.

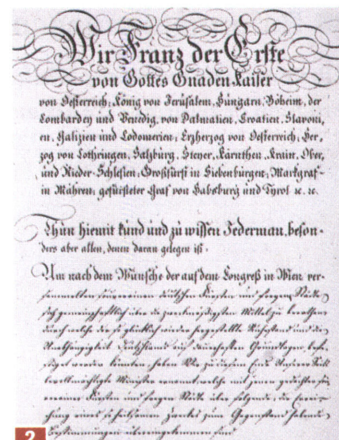

1 *Clubul gânditorilor*, caricatură ce satirizează restricţiile impuse asupra libertăţii de exprimare şi a presei de către Decretele de la Karlsbad

La 10 iunie 1815, 37 de prinţi suverani germani şi patru oraşe libere au semnat Actul Confederaţiei din 1815 ❷, suplinit de cele 65 de articole ale actului final al Congresului de la Viena din 20 iulie 1820, prin care urma să se reglementeze Confederaţia Germană. Aceasta era considerată succesoarea Sfântului Imperiu Roman de Naţiune Germană, dizolvat în 1806. Toate statele participante au rămas independente şi au trimis reprezentanţi în Dieta ❸ care avea sediul la Frankfurt, fiind condusă de cancelarul austriac, prinţul von Metternich. Obiectivul acestuia era să alinieze politicile externe ale fiecărui stat şi să ducă o politică favorabilă Austriei, ceea ce însemna menţinerea influenţei ei în cadrul Confederaţiei.

S-a discutat posibilitatea unui nou imperiu german unit. *Soluţia Germaniei reduse* prevedea un stat german fără Austria, sub supremaţie prusacă. *Soluţia Germaniei mari* includea Austria, dar şi rivalitatea, cu rădăcini adânci, între cele două mari puteri Austria şi Prusia.

În timpul revoluţiei eşuate din martie 1848, patrioţii germani au demonstrat pentru a-şi exprima dezacordul cu privire la starea de lucruri existentă, fapt care a alarmat multe dintre statele germane mai mici şi le-a forţat să dea curs măsurilor de reformă liberale. În pragul revoluţiei, Confederaţia Germană a fost temporar abandonată. Din acest punct şi până la Războiul de 7 Săptămâni din 1866, conflictul

Wir Franz der Erste von Gottes Gnaden Kaiser von Oesterreich; König von Jerusalem, Hungarn, Böheim, der Lombardey und Venedig, von Dalmatien, Croatien, Slavonien, Galizien und Lodomerien; Erzherzog von Oesterreich; Herzog von Lothringen, Salzburg, Steyer, Kärnthen, Krain, Ober- und Nieder-Schlesien; Großfürst in Siebenbürgen; Markgraf in Mähren; gefürsteter Graf von Habsburg und Tyrol &c. &c.

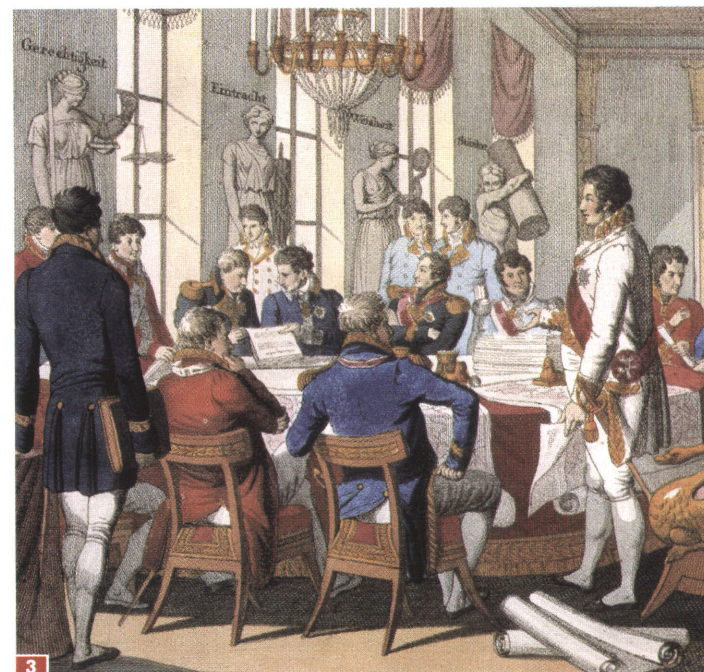
Thun hiemit kund und zu wissen Jedermann, besonders aber allen, denen daran gelegen ist.

Um nach dem Wunsche der auf dem Congreß in Wien ver-

2 Prima pagină din Actul Confederaţiei din 8 iunie 1815

dintre Prusia şi Austria s-a aflat în centrul politicii germane.

Confederaţia Germană a încercat să pună capăt mişcărilor naţionaliste din ce în ce mai puternice în multe oraşe germane. Frăţiile studenţeşti sau *societăţile combatante* au fost considerate veritabile bastioane ale radicalismului violent, fiind interzise prin Decretele de la Karlsbad ❶ (astăzi Karlovy Vary) din 1819.

3 Şedinţă a Dietei din Frankfurt am Main, 1815

Frăţiile studenţeşti

Johann Gottlieb Fichte

Frăţiile studenţeşti s-au format din corpurile de voluntari care au luptat împotriva lui Napoleon între 1812 şi 1815. Aceştia au adoptat culorile voluntarilor de la Lützow – negru, roşu şi galben – drept culori germane. Au împrumutat conceptele de naţionalism şi libertate de la Johann Gottlieb Fichte şi Ernst Moritz Arndt şi au susţinut cererile de democratizare în timpul Festivalului de la Wartburg din 1817 şi în memorandumul din 1818. În 1833, unii dintre membri au atacat sediul poliţiei din Frankfurt.

Studenţii şi muncitorii atacă sediul poliţiei din Frankfurt, 1833

10 iunie 1815 | Aprobarea Actului Confederaţiei
1817 | Festivalul de la Wartburg
1819 | Decretele de la Karlsbad
20 iulie 1820 | Constituirea Confederaţiei Germane
1832 | Festivalul de la Hambach
1833 | Atacul asupra poliţiei din Frankfurt

Statele germane înainte de martie 1848

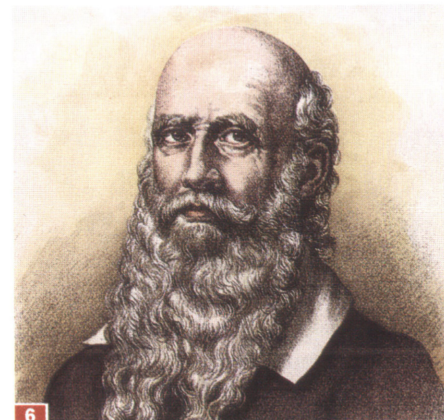
Istoricii germani numesc etapa de dinaintea Revoluţiei din Martie 1848 *Perioada premartie*, în timpul căreia agitaţia radicalistă coexistă cu ezitările apolitice.

Reprimarea revoluţionarilor şi a liberalilor a avut loc, conform Decretelor de la Karlsbad, prin cenzura presei şi desemnarea unei comisii centrale de investigaţie la Mainz. Misiunea ei era spionarea *intrigilor revoluţionare şi a asocierilor demagogice*. În plus, facultăţile au fost epurate de studenţii suspecţi; *Cei şapte de la Göttingen* ❼, grup în care se aflau şi fraţii Grimm, au fost victimele acestei politici în 1837. Decretele de la Karlsbad au fost provocate, la fel ca şi alte măsuri impuse de fervoarea revoluţionară, de asasinarea de către un student, în 1819, a lui Kotzebue, consilierul de stat rus. Au urmat măsuri disciplinare, arestări şi detenţii, inclusiv cea a fondatorului mişcării de gimnastică germane, Friedrich Ludwig Jahn ❻. Revoluţia din Iulie 1830 din Franţa a dat avânt grupurilor liberale şi naţionaliste.

Mişcarea de unitate şi eliberare germană a atins apogeul în mai 1832, la Festivalul de la Hambach ❹. Peste 30 000 de persoane care purtau culorile Germaniei, negru, roşu şi galben, au mărşăluit peste Neustadt către castelul Hambach şi au cerut suveranitatea poporului şi o Germanie republicană unită. Evenimentele de la Hambach, împreună cu asaltul asupra Dietei de la Frankfurt, au reprezentat provocări însemnate pentru ordinea instituţională. Ca răspuns, autorităţile au interzis toate asociaţiile politice, adunările publice şi festivalurile şi au intensificat cenzura presei. Organizatorii festivalului au fost arestaţi, iar profesorii implicaţi au fost suspendaţi din funcţie. Contemporan curentelor radicale ale *Perioadei premartie* (între Congresul de la Viena din 1815 şi Revoluţia din Martie 1848), susţinută de personalităţi literare precum Heinrich Heine şi Georg Büchner (care a scris *Pace bordeielor! Război palatelor!*) a fost curentul denumit Biedermeier. Acesta se referea la stilul de viaţă al clasei de mijloc, care era fie apolitică, fie orientată spre latura conservatoare. Tipice pentru arta Biedermeier sunt picturile lui Franz Carl Spitzweg, ale cărui tablouri uşor satirice ❽ ale vieţii clasei mijlocii din Germania înfăţişează o lume armonioasă. Stilul Biedermeier ❺ tipic înfăţişa noţiunea de *Gemütlichkeit* – confort domestic şi moderaţie – şi era o reacţie la opulenţa stilului imperial. De asemenea, poate fi considerat drept un tip de evadare din climatul politic dur.

5 *Cameră Biedermeier*, pictură, cca 1840

4 Festivalul de la Hambach, 27–30 mai, 1832

6 Friedrich Ludwig Jahn, politician şi fondator al mişcării de gimnastică germane

Cântecul de la Hambach: fragment

Vrem să întemeiem o patrie / şi să o dedicăm libertăţii: / Apoi, în faţa tiraniei / Germanul liber nu se va mai pleca… / Dacă în luptă suntem / Toţi pentru unul şi unul pentru toţi, / Puterea şi majestatea poporului vor înflori / Şi fiecare inimă va străluci / Pentru un singur scop, un singur bun, / Să ardă flăcările libertăţii, pentru binele patriei.

sus: Steagul Festivalului de la Hambach, 1832

7 *Cei Şapte de la Göttingen*: W.E. Albrecht, F. Ch. Dahlmann, H. Ewald, G.G. Gervinus, W. E. Weber, fraţii J. şi W. Grimm

8 *Plimbarea de duminică*, un portret uşor ironic al unei familii mic-burgheze de la ţară, pictură în stil Biedermeier tipic, de Spitzweg, 1841

Din 1837 | *Cei Şapte de la Göttingen* sunt expulzaţi din Universitate
martie 1848 | Izbucnirea revoluţiilor
1850 | Restaurarea Confederaţiei Germane
1852 | Formarea Partidului central
1857 | Criză economică
1866 | Războiul de 7 Săptămâni

Politica de restaurare a Austriei

Prin centralismul său rigid, guvernul austriac i-a frustrat pe naţionalişti şi pe radicali. Diplomaţia sa iscusită a reuşit să pună capăt temporar ambiţiilor prusace în Germania.

1 Prinţul Felix zu Schwarzenberg

Succesorul lui Metternich, prinţul Felix zu Schwarzenberg ❶, a stabilit o structură constituţională în care a încorporat diverse naţionalităţi. A urmărit ca Ferdinand I ❷ să fie forţat să abdice după Revoluţia din Martie 1848. Franz Iosif I ❹, care în 1854 s-a căsătorit cu Elisabeta, fiica ducelui Maximilian de Bavaria, a fost încoronat ca succesor. Noul împărat a încălcat promisiunea reformelor democratice, făcută înainte de suprimarea sângeroasă a revoltelor de la 1848. Guvernul a restabilit regimul absolutist printr-o politică severă de represiune. În 1849, ministrul de interne, baronul von Bach, a inaugurat *Sistemul Bach*, o măsură birocratică care centraliza autoritatea la Viena. Prin Decretul de Anul Nou din 1851, constituţia liberală acordată revoluţionarilor a fost respinsă. Clerul catolic a fost întărit considerabil prin Acordul din 1855. Pe de altă parte, sprijinul ţăranilor a fost asigurat prin abolirea iobăgiei, iar clasele de mijloc au avut tendinţa de a sprijini regimul atunci când acesta părea ameninţat de agitaţia radicală.

În afacerile externe, neutralitatea Austriei din timpul Războiului Crimeii ❸ din 1853–1856 (*pag. 403*) a îndepărtat Rusia, fără a câştiga sprijinul Franţei şi al Marii Britanii, lăsând Austria în izolare. De asemenea, Austria a pierdut multe dintre teritoriile sale italiene, inclusiv Lombardia, prin Tratatul de la Zürich din 1859, în timp ce mişcarea de unificare a Italiei, sprijinită de Napoleon III (*pag. 388*), a dus la înfrângeri militare grave pentru Austria în bătăliile de la Magenta şi Solferino.

De asemenea, Franz Iosif I a fost forţat să se confrunte cu provocări interne. Bach a fost destituit, fiind implementată o constituţie mai federalistă. Manifestul din 26 februarie 1861 a favorizat din nou centralizarea şi a asigurat o poziţie privilegiată pentru germani în statul habsburgic multinaţional, fapt care i-a pus într-o poziţie antagonică faţă de reprezentanţii celorlalte naţionalităţi.

În acelaşi timp, Austria şi Prusia s-au luptat pentru supremaţie în Germania. Schwarzenberg a reuşit să înlăture pericolul creării confederaţiei germane fără Austria şi sub conducere prusacă, ce trebuia să fie aprobată de către *Parlamentul uniunii prusace* din Erfurt, în martie şi aprilie 1850. Prusia a fost astfel înşelată şi obligată să amâne uzurparea rolului de conducător al Habsburgilor în statele germane.

2 Împăratul Ferdinand I al Austriei

Sisi

Împărăteasa Elisabeta, alintată Sisi, a fost o aristocrată neconvenţională, care nu dorea să se supună ceremoniilor Curţii austriece. A călătorit mult şi a menţinut contactul cu aristocraţia rebelă din Ungaria. La cererea ei a fost stabilită în 1867 dubla monarhie a Austro-Ungariei, Ungaria redobândindu-şi astfel constituţia. A fost asasinată la 10 septembrie 1898 de un anarhist italian. Împărăteasa a fost adorată în timpul vieţii pentru frumuseţea şi spiritul său de independenţă. După moarte, a devenit o figură emblematică a Imperiului Austro-Ungar.

sus: *Împărăteasa Elisabeta*, portret de F. X. Winterhalter

3 Bătălia de la Sitistra, în timpul Războiului Crimeii din 1854–1856

4 Împăratul Franz Iosif I al Austriei

Martie 1848 | Ferdinand I abdică
1849 | Introducerea *Sistemului Bach*
31 decembrie 1851 | Decretul de Anul Nou respinge constituţia
1853–1856 | Războiul Crimeii
1855 | Concordatul
26 februarie 1861 | Manifestul din februarie

Ascensiunea Prusiei şi declinul Austriei

Războiul de 7 Săptămâni din 1866 a pus capăt influenţei austriece în politica germană. Astfel, Confederaţia Germană de Nord a început să fie dominată de Prusia.

Wilhelm I, fiul lui Frederic Wilhelm III, l-a urmat pe fratele său Frederic Wilhelm IV ca rege al Prusiei în 1861. A fost un conducător cu idei absolutiste şi autocrate. Fiind pus în faţa unui conflict constituţional ❺ în 1862, a lăsat postul de cancelar şi de ministru de externe al Prusiei lui Otto von Bismarck. Prima acţiune a acestuia a fost să înfrunte Camera Deputaţilor prusacă şi să impună un set de reforme militare, anunţându-şi astfel dominaţia. Bismarck i-a oprit pe Habsburgi, boicotând Dieta prinţilor de la Frankfurt în 1863, în care se convenise discutarea propunerilor de reformă a Austriei pentru Confederaţia Germană. Apoi s-a orientat către Rusia pentru a se asigura de neutralitatea acesteia într-un posibil conflict cu Austria.

5 Caricatură: Bismarck sfidând constituţia

În ciuda acestor tensiuni, Austria şi Prusia au înfrânt împreună Danemarca în 1864 în Războiul pentru Schleswig şi Holstein ❻. În 1866, Bismarck a reaprins disputa pentru supremaţie, ocupând Holsteinul. Austria şi-a asigurat o rezoluţie a Dietei Confederaţiei Germane, prin care erau mobilizate trupele neutre ale confederaţiei, în cazul în care Prusia ar fi declarat război Austriei. Prusia şi cele 18 state germane din nord aliate au înfrânt Austria şi cele 13 state aliate ale acesteia din Confederaţia Germană, la 3 iulie 1866, la Königgrätz ❼. Tratatul de la Praga care a urmat, semnat la 23 august, a dizolvat Confederaţia Germană. Prusia a dominat Confederaţia Germană de Nord, formată la scurt timp după aceea, acesteia alăturându-i-se statele germane din sud. Însă Bismarck mai avea de realizat unitatea formală a Germaniei, sub conducere prusacă. Războiul franco-prusac ❽ – încheiat prin înfrângerea Franţei în Bătălia de la Sedan de la 1 septembrie 1870 – a furnizat această oportunitate. La 18 ianuarie 1871, în Sala Oglinzilor a palatului de la Versailles, Wilhelm I ❾ s-a autoproclamat împărat al noii Germanii unificate. Cu toate că Prusia asigurase Germaniei un rol important în Europa, întărirea acesteia a alarmat celelalte Mari Puteri. Franţa, care după înfrângere pierduse Alsacia şi Lorena, era îngrijorată şi ostilă.

6 Distrugerea tranşeelor daneze în timpul Războiului pentru Schleswig şi Holstein, 1864

7 Bismarck şi generalul Moltke lângă Königgrätz

8 Trupe franceze şi prusace în ambuscadă, în timpul Bătăliei de la Wörth, 1870

9 Regele Wilhelm I al Prusiei este proclamat împărat german în Sala Oglinzilor de la palatul Versailles, după victoria Prusiei asupra Franţei, 1871

Otto von Bismarck:

Germania nu doreşte liberalismul Prusiei, ci puterea acesteia... Nu prin discursuri şi majorităţi răspundem la marile întrebări ale prezentului – aceea a fost greşeala de la 1848 şi 1849 – , ci prin fier şi sânge.

Dintr-un discurs susţinut în faţa Camerei Deputaţilor din Prusia, la 30 septembrie 1862

stânga: Otto von Bismarck

Epoca Modernă 1789–1914

Din 1861 | Bismarck devine cancelar al Prusiei
1863 | Dieta prinţilor de la Frankfurt
1864 | Războiul cu Danemarca pentru Schleswig şi Holstein
23 august 1866 | Tratatul de la Praga
Septembrie 1870 | Bătălia de la Sedan
18 ianuarie 1871 | Wilhelm I este proclamat împărat german

1 Congresul de la Berlin, 13 iunie–13 iulie 1878: Bismarck şi deputatul rus Valeri Şuvalov

Germania imperială 1871–1914

După fondarea Reichului, Bismarck a iniţiat o politică de alianţe menită să creeze un echilibru de putere în Europa, izolând tot mai mult Franţa. Pe plan intern, s-a luptat cu puterea Bisericii Catolice într-o *Kulturkampf* (*luptă culturală*). De asemenea, a căutat să controleze răspândirea socialismului printr-o strategie de ademenire, promovând reforme sociale, dar interzicând organizaţiile şi literatura socialistă. După destituirea din 1890 a lui Bismarck, din cauza alianţei formate între Franţa şi Rusia, Reichul german a fost prins între două fronturi, – exact situaţia pe care a căutat să o evite dintotdeauna. *La Belle Époque* a devenit o perioadă care anunţa o izbucnire de tensiuni, atât în politica internă, cât şi în cea externă.

Politicile europene de alianţă

Liga celor Trei Împăraţi, Tripla Alianţă şi Tratatul de reasigurare au protejat temporar Imperiul German în reţeaua de mari puteri europene.

Reichul german, înfiinţat prin constituţia de la 16 aprilie 1871, cuprindea 22 de state de sine stătătoare şi trei oraşe libere. Monarhia constituţională era acum guvernată de un cancelar imperial numit de *kaizer* (împărat) şi, la fel ca în cazul lui ❸ Bismarck, care era şi prim-ministru al Prusiei şi ministru de externe.

Alianţele înfiinţate de Bismarck au protejat temporar marele imperiu în cadrul sistemului de puteri europene. În 1873, Bismarck a format Liga celor Trei Împăraţi împreună cu Austria şi Rusia. Însă deja din 1878, când a avut loc Congresul de la Berlin ❶, alianţa a început să se clatine, iar Germania a abandonat-o în favoarea unui pact cu Austria ❺; această nouă înţelegere a devenit ❷ Tripla Alianţă în 1882, odată cu alăturarea Italiei.

3 Otto von Bismarck

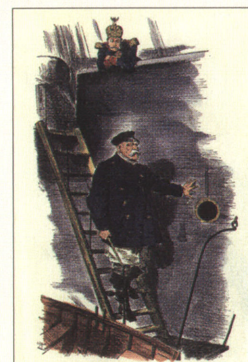
Balcanii ❹, butoiul cu praf de puşcă al Europei, au rămas un spaţiu de dispută în care interesele expansioniste ale Austriei şi Rusiei creau tensiuni. Pentru a evita expansiunea, Germania a semnat Tratatul de reasigurare cu Rusia în 1887, prin care ambele îşi exprimau neutralitatea. Când Marea Britanie s-a aliat cu Italia şi Austria – şi, astfel, indirect şi cu Germania – prin Antanta Mediteraneeană în 1887, toate marile puteri ale Europei, cu excepţia Franţei, erau acum legate de Germania prin diferite alianţe. Însă Tratatul de reasigurare nu a fost reînnoit după demiterea în 1890 a lui Bismarck. În schimb, Rusia a semnat un pact militar cu Franţa în 1892, plasând Germania între două mari puteri aliate.

2 Caricatură ilustrând Tripla Alianţă dintre Germania imperială, Austria şi Italia; Bismarck apare ca îmblânzitor de lei

Wilhelm II după demiterea lui Bismarck

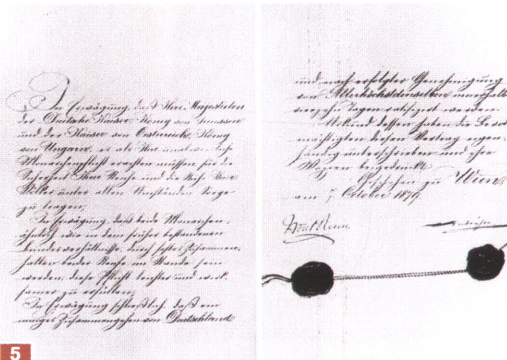
Postul de ofiţer de serviciu pe nava-stat mi s-a încredinţat mie. Cursul rămâne neschimbat. Cu toată viteza înainte!

Căpitanul părăseşte corabia; caricatură despre demiterea lui Otto von Bismarck de către Wilhelm II

4 Războiul Ruso-Turc, 1877–1878

5 Pactul austro-german, semnat la 17 octombrie 1879

16 aprilie 1871 | Constituirea Reichului
1873 | Prăbuşirea Bursei vieneze
1873 | Liga celor Trei Împăraţi
1878 | Abolirea social-democraţiei
1878 | Congresul de la Berlin
1879 | Dubla alianţă cu Austria
1881 | Reînnoirea Ligii celor Trei Împăraţi

Caracteristicile politicii interne

Bismarck nu s-a bucurat de succes în lupta sa împotriva influenţei politice a catolicismului, deoarece se împotrivea mişcării sindicaliste.

În primii ani ai Reichului politica de comerţ liber a lui Bismarck, susţinută de plăţile mari făcute de Franţa pentru reparaţii, au determinat dezvoltarea economiei. Perioada a fost marcată de un număr mare de construcţii şi de speculaţii bursiere, care s-au diminuat după prăbuşirea Bursei vieneze ❽ din 1873. Bismarck a introdus apoi taxe vamale de protecţie în 1879, care au scindat Partidul Naţional Liberal ⓫ pe care îl avusese aliat în tot acest timp.

7 Kaizerul Wilhelm II

Naţional-liberalii reprezentau îndeosebi interesele clasei de mijloc, preocupate de progresul industrial, şi pe cele ale protestanţilor, intelectualii clasei de mijloc, dornice să oprească influenţa Bisericii Catolice, reprezentate în Reichstag (Parlament) de către Partidul de Centru ❿; din acest motiv l-au susţinut pe Bismarck în lupta sa împotriva influenţei politice a catolicismului *Kulturkampf* ❻. La începutul anilor 1870 au intrat în vigoare legi care au interzis clerului catolic să facă declaraţii politice în timpul slujbei, au lăsat instruirea acestora în seama statului, au interzis numirea iezuiţilor, au transferat statului supravegherea şcolilor şi au făcut posibilă închiderea mănăstirilor. Preoţii care refuzau să recunoască legile erau persecutaţi. Aceste măsuri au rămas însă ineficiente, iar Bismarck s-a văzut nevoit să le abroge în mare parte în anii 1880.

Bismarck a combătut răspândirea socialismului în rândul muncitorilor printr-o strategie cu două tăişuri. Legea antisocialistă din 1878 a fost menită să „contracareze eforturile democraţiei socialiste, care este periculoasă pentru popor". Organizaţiile muncitoreşti şi pamfletele erau interzise. Aceste măsuri s-au arătat de asemenea fără succes. Până să abroge legea în 1890, se formase deja Partidul Social Democrat, iar electoratul acestuia se triplase. Introducerea treptată a securităţii sociale ❾, din 1883 până în 1889, a îndeplinit unele dintre revendicările muncitorilor, însă era menită să prevină cereri politice mai radicale.

La 15 iunie 1888, Wilhelm II ❼ devine kaizer după moartea tatălui său Friedrich III, care domnise numai 99 de zile după moartea în acelaşi an a tatălui său, Wilhelm I. Bismarck nu împărtăşea în mare parte dorinţa lui Wilhelm de a împăca muncitorii prin mai multe reforme sociale şi nici alte idei ale noului kaizer. În consecinţă, Wilhelm l-a demis pe *Cancelarul de Fier* la 20 martie 1890.

6 *Kulturkampf* 1871–1889, caricatură la adresa lui Bismarck şi Papa Leon XIII

8 Prăbuşirea Bursei vieneze din 9 mai 1873

„Anul celor trei împăraţi"

1888 este cunoscut în Germania sub numele de anul celor trei împăraţi*. După moartea kaiserului Wilhelm I la 9 martie, la vârsta de 91 de ani, fiul său Frederich III era deja grav bolnav de cancer la laringe şi îşi pierduse vocea. Acesta respira printr-un tub de argint introdus în trahee. Poporul îşi pusese speranţele în el, datorită convingerilor sale politice liberale, însă acesta a murit în vară. L-a urmat fiul său Wilhelm II.*

sus: monedă comemorând *Anul celor trei împăraţi*

9 Caricatură la adresa legilor sociale: şomerii cer locuri de muncă, nu bunăstare socială

10 Liderii Partidului de Centru: Windthorst, von Mallinckrodt şi Reichensperger

11 *Rudolph von Benningsen, liderul Partidului Naţional Liberal,* gravură în lemn de A. Neumann, cca 1880

1883–1889 | Legile securităţii sociale **1887** | Tratatul de reasigurare cu Rusia **20 martie 1890** | Bismarck este demis

1882 | Tripla Alianţă **1887** | Antanta Mediteraneană **15 iunie 1888** | Wilhelm II este proclamat kaiser

Reichul german din 1890 până în 1914: *Noua direcţie*

După demiterea din 1890 a cancelarului imperial Bismarck, la doi ani de la urcarea pe tron, Wilhelm II ❶ anunţa o eră nouă. Cu toate acestea, societatea din timpul său îşi păstrează tradiţiile învechite.

Wilhelm II nu a urmat direcţia strategică fermă a lui Bismarck. *Noua direcţie* trasată de el promitea să încheie stagnarea politică internă. Catolicilor care fuseseră îndepărtaţi în mişcarea *Kulturkampf* li se ofereau acum concesii, legea antisocialistă nu a fost promulgată, iar noua legislaţie a muncii ce interzicea, de exemplu, angajarea copiilor, arăta latura protectoare a monarhiei. Însă interesul kaizerului pentru problemele sociale s-a diminuat când a văzut că muncitorii, chiar şi după aceste „cadouri", nu au putut fi îndepărtaţi de Partidul Social Democrat.

În persoana contelui Leo von Caprivi ❸, Wilhelm avea acum un cancelar imperial mai puţin dominant, care nu îi incomoda „guvernarea personală". Politicile interne pragmatice şi conciliante ale lui Caprivi au fost tratate cu dispreţ de conservatori, iar cele pentru comerţ, care au transformat Germania în cea mai importantă putere economică a lumii în anii 1890, i-au atras antipatia marilor proprietari. Caprivi a fost obligat să demisioneze din postul de prim-ministru al Prusiei în 1892 şi din cel de cancelar imperial în 1894, deoarece plănuia, la fel ca Bismarck, să răstoarne Reichstagul.

2 Social-democratul August Bebel ţinând o cuvântare în Reichstag

Caracteristica principală a epocii wilhelmiene ❹ a fost contradicţia dintre modernizarea economică şi tradiţionalismul elitei. Aristocraţia, care dăduse tonul reformelor sociale, a încercat să-şi menţină rolul de conducere. Însă acest rol fusese pierdut de mult în favoarea clasei de mijloc, care controla atât industria, cât şi piaţa financiară. Cu toate acestea, nu s-a permis modernizarea, îndeosebi în Prusia, partea cea mai influentă a Reichului. Aici, componenţa parlamentului a fost determinată, până în 1918, de privilegiile electorale ale clasei superioare, aceasta opunându-se tot mai mult Reichstagului ❷ progresist. Afacerea Zabern din 1913 a arătat faţa reală a epocii wilhelmiene: un parlament nu poate realiza nimic împotriva unui guvern autoritar care răspunde numai în faţa kaizerului.

1 Kaizerul Wilhelm II

3 Contele Leo von Caprivi

4 *Bal din timpul perioadei wilhelmiene*, pictură de Adolf von Menzel, 1878

Afacerea Zabern

Afacerea Zabern din 1913 a clarificat importanţa Reichstagului. După ce militarii germani au arestat protestatarii de la Zabern, Alsacia, fără baze legale, cancelarul imperial Theobald von Bethmann Hollweg, l-a susţinut. chiar dacă nu îl aproba, pe ministrul de război prusac Erich von Falkenhayn să mascheze împreună cu kaizerul abuzul de putere al militarilor. Pentru prima dată, Reichstagul şi-a exprimat prin vot lipsa de încredere în guvern, la 4 decembrie 1913, cerând demisia cancelarului. Însă nu exista nici o bază constituţională pentru această iniţiativă, şi în consecinţă ea nu a fost realizată.

sus: Theobald von Bethmann-Hollweg, stânga
stânga: Erich von Falkenhayn

1890 | Numirea lui Leo von Caprivi cancelar imperial
1890 | Expirarea Tratatului de reasigurare
1890 | Expirarea legii antisocialiste
1890–1891 | Legi de protecţie a muncitorilor
1894 | Alianţa franco-rusă
1896 | Telegrama Kruger

1789–1914 Epoca Modernă

Diplomaţia fără tact

Wilhelm nu s-a arătat foarte priceput în politicile externe. Germania s-a izolat tot mai mult de Europa din cauza diplomaţiei sale imprudente.

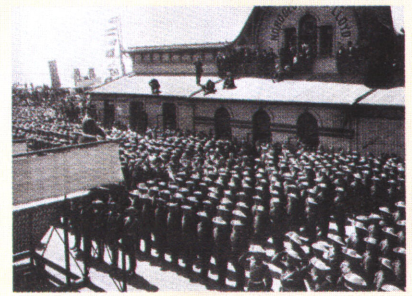
Wilhelm II şi-a început politica externă a *Noii direcţii* prin abandonarea politicii lui Bismarck de menţinere în echilibru a puterilor europene. Germania căuta acum o politică imperialistă de conducere a lumii. Noul său cancelar Caprivi a refuzat reînnoirea Tratatului de reasigurare cu Rusia în 1890. Franţa a profitat de pe urma acestui fapt şi s-a aliat cu Rusia în 1894, făcând posibil un război pe două fronturi împotriva Germaniei.

5 Caricatură ilustrând prima criză din Maroc, 1905–1906

În ciuda teoriei inevitabilităţii rivalităţii anglo-germane, Wilhelm a căutat relaţii strânse cu Marea Britanie, recunoscând protectoratul britanic al Zanzibarului în schimbul Heligolandului, însă i-a uimit apoi pe britanici, în 1896, prin telegrama Kruger ❽ – un mesaj prin care felicita preşedintele republicii sud-africane Transvaal, Paul Kruger, pentru victoria burilor asupra britanicilor. Mai mult, Wilhelm dorea să construiască o flotă germană ❾ cu ajutorul amiralului von Tirpitz şi, în consecinţă, a iniţiat o bătălie navală cu Marea Britanie la mijlocul anilor 1890, bătălie care a condus Germania la limita resurselor sale financiare. Când Germania s-a apropiat de Imperiul Otoman în 1898 şi a început construcţia căii ferate Berlin–Bagdad ❻ în Orientul Apropiat, britanicii au considerat această acţiune o intruziune în sfera lor de influenţă şi, prin urmare, s-au aliat mai întâi cu francezii, în 1904, apoi şi cu Rusia, în 1907, creând Tripla Antanţă şi izolând Germania, căreia îi rămăsese aliat doar Austro-Ungaria.

În problemele coloniale, Germania „îşi dorea locul ei sub soare", după cum se exprima ministrul de externe von Bülow în 1897. Germania s-a implicat politic în Africa, în China (*pag. 417*) şi în Pacific. Răscoalele din Africa de Sud-Vest, cum ar fi cele ale triburilor herrero ❼ şi ale hotentoţilor (koikoi), au fost reprimate brutal. Conflictul cu Franţa în timpul Crizei din Maroc ❺ (1905-1911) a lăsat Germania fără aliaţi în Europa – cu excepţia singurului său prieten Austro-Ungaria – şi încercuită din punct de vedere militar. Germania a decis să-şi extindă puterea militară şi navală în ciuda eforturilor britanicilor de a o tempera. Când moştenitorul tronului austriac a fost împuşcat la Sarajevo în 1914, Primul Război Mondial devenise inevitabil.

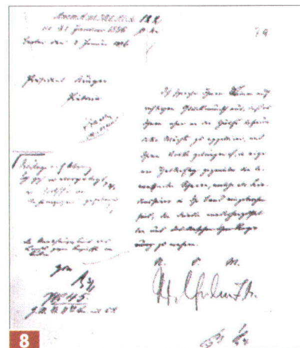
„Discursul hun"

În al său scandalos „Discurs hun" din 27 iulie 1900, kaizerul Wilhelm II şi-a trimis trupele în China pentru a reprima răscoala boxerilor împotriva străinilor, enunţând următoarele: „Iertare nu li se va da. Prizonieri nu se vor lua. Oricine vă cade în mâini trebuie pedepsit. De mult, acum o mie de ani, hunii conduşi de Attila se făceau cunoscuţi în lume... Fie ca la fel să faceţi şi voi cunoscut neamul german în China pentru o mie de ani, pentru ca nici un chinez să nu îndrăznească să înfrunte vreodată un neamţ!"

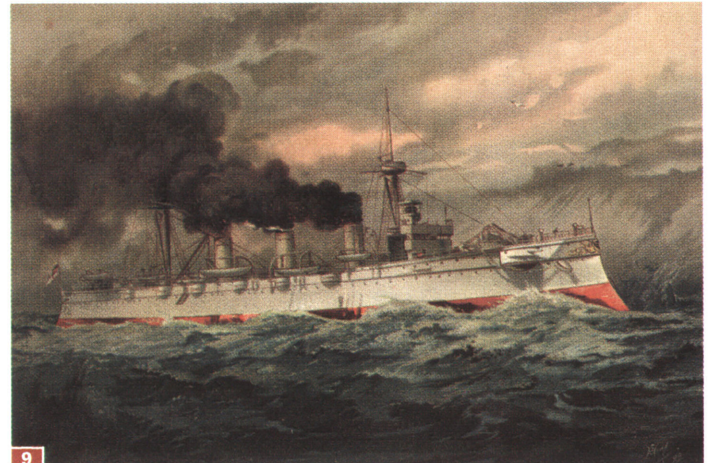
sus: kaizerul Wilhelm II îşi ia la revedere de la un grup de expediţie la Bremerhaven, în timp ce aceştia pleacă să reprime răscoala boxerilor, la 27 iunie 1900

6 Calea ferată Berlin–Bagdad, construită în 1903–1940

7

8

sus: telegrama Kruger; Wilhelm îl felicită pe preşedintele burilor, Paul Kruger, pentru victoria sa asupra britanicilor
stânga: răscoala triburilor herrero, din sud-vestul Africii germane, 1904–1905

9 *S.M.S. Kaiserin Augusta*, crucişător de clasa II

1898 | Începutul programului de dezvoltare navală **1905** | Prima criză din Maroc **1912–1913** | Războaiele balcanice **28 iunie 1914** | Asasinarea lui Franz Ferdinand

1903 | Construcţia căii ferate Berlin–Bagdad **1911** | A doua criză din Maroc **1913** | Afacerea Zabern

AUSTRO-UNGARIA 1867–1914

Austria, slăbită politic atât în interior, cât şi în exterior, a fost nevoită să cedeze rolul de conducător al Germaniei după victoria repurtată de Prusia în 1866. Puterile conservatoare au căutat să menţină vechea glorie a Habsburgilor, însă industrializarea accelerată a avut consecinţele sale. Mişcările naţionale în continuă creştere din interiorul statului multietnic, îndeosebi cele ale maghiarilor şi slavilor, au obţinut constant noi concesii de la Curtea din Viena, iar în acest proces au fost cultivate xenofobia faţă de austrieci şi antisemitismul ❶. În mijlocul acestui butoi de pulbere s-a dezvoltat unul dintre cele mai importante curente culturale din secolele XIX şi XX: modernismul vienez.

Karl Lueger, primarul antisemit al Vienei, la un bal

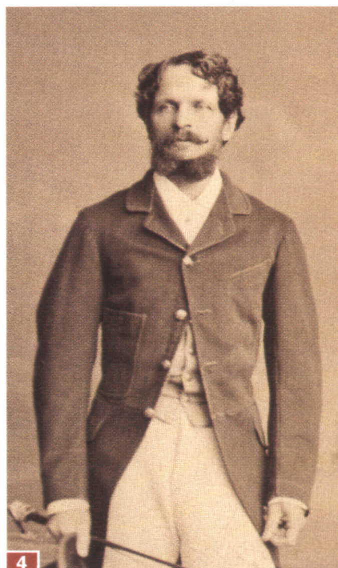
Instituţia monarhiei dualiste

Austria şi Ungaria au format o uniune personală în 1867. În perioada liberalizării care a urmat, s-au manifestat curente naţionaliste şi antisemite.

Parlamentul maghiar, care a avut o existenţă scurtă în timpul Revoluţiei de la 1848 (*pag. 372*), a fost reinstituit în 1867, când s-a creat şi un minister maghiar. Cancelarul imperial austriac, contele von Beust ❷ a fost nevoit să acorde concesii miniştrilor maghiari Ferenc Deak şi contelui Gyula Andrassy ❹.

Friedrich Ferdinand, conte von Beust, gravură în lemn

Contele Gyula Andrassy, cca 1865

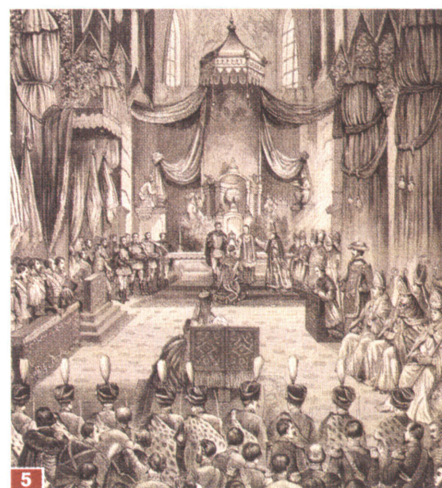
Uniunea dintre Austria şi Ungaria era acum doar pragmatică; acestea erau legate numai printr-un monarh comun – împăratul Austriei, care a fost încoronat şi rege al Ungariei ❺ –, printr-o armată mixtă şi prin ministerele de externe, de război şi de finanţe.

La 21 decembrie 1867, kaizerul Franz Iosif I ❸ a proclamat Constituţia din decembrie, care a rămas valabilă până în 1918, şi a reglementat reprezentarea în Parlament a celor două state. Aceste instituţii, împreună cu monarhul, controlau acum politica imperiului. În 1868, prinţul Karl Auersperg a devenit prim-ministru. A introdus personalităţi liberale în Cabinetul său. A început o liberalizare de zece ani, în timpul căreia s-au pus în aplicare legi progresiste. În 1868, influenţa Bisericii Catolice asupra politicilor pentru educaţie şi familie a slăbit considerabil. În anul următor, a fost introdusă obligativitatea serviciului militar şi a educaţiei gratuite.

Contele von Taaffe, ca prim-ministru al Austriei, a tratat cu fermitate atitudinea conservatoare a Bisericii şi a pus bazele statului social austriac. Cu toate acestea, pentru a obţine sprijinul majorităţii, a trebuit să caute ajutor îndeosebi din partea membrilor slavi din consiliul imperial şi să acorde drepturi, mai ales cehilor. Ceha a devenit limba oficială în Boemia în 1880 iar, în 1882, limba de predare la Universitatea din Praga. Prin politicile sale multinaţionale *proslave*, Taaffe şi-a atras antipatia conservatorilor naţionalişti şi antisemiţi, printre care şi a primarului Vienei, Karl Lueger.

Kaiserul Franz Iosif I, portret, 1895

Încoronarea lui Franz Iosif I ca rege al Ungariei la Budapesta, 8 iunie 1867, gravură în lemn, 1889

1867 | Reinstituirea Parlamentului maghiar
1867 | Uniunea personală a Ungariei şi Austriei
21 decembrie 1867 | Proclamarea Constituţiei
1875–1890 | Maghiarizarea din Ungaria
1879 | Dubla Alianţă

Politicile de alianţă ale Monarhiei Dunărene

Politicile multinaţionale ale statului au eşuat, Monarhia Dunăreană căutând să se alieze cu Germania împotriva Rusiei.

Monarhia imperială şi regală a Austro-Ungariei nu a reuşit să integreze numărul mare de grupuri etnice sub dominaţia sa. În mod paradoxal, acest fenomen a adus o anumită stabilitate, atâta timp cât nu se putea realiza nici o uniune semnificativă între numeroasele naţionalităţi rivale. În acest timp, funcţionarii imperiului au rămas loiali patronilor Habsburgi.

Germanii şi maghiarii erau favorizaţi în privinţa drepturilor de vot şi a participării la procesul politic, aşa că monarhia duală a controlat minorităţile prin forţa armatei. Maghiarizarea forţată întreprinsă de guvernul de la Budapesta a încurajat eforturile de eliberare din anii 1870 ale slavilor de la sud şi a contribuit la sporirea tensiunii în Balcani, accelerând izbucnirea Primului Război Mondial. Aceste eforturi au condus în 1914 la asasinarea de către un naţionalist sârb a moştenitorului tronului austro-ungar, arhiducele Franz Ferdinand – nepotul împăratului, detestat de sârbi din cauza opoziţiei sale ferme faţă de mişcările separatiste. În contextul declinului constant al puterii otomane în această regiune şi fiind deranjată de expansionismul Rusiei în Balcani, cu sprijinul naţionaliştilor slavi, Austria a intrat într-o Dublă Alianţă ❻ cu Germania lui Bismarck.

Politica externă a Monarhiei Dunărene a urmărit formarea de alianţe. În 1872 a format *Liga celor Trei Împăraţi*, împreună cu Germania şi Rusia. În plus, Austro-Ungaria a garantat că va veni în ajutorul Germaniei dacă aceasta s-ar confrunta cu un atac din partea ruşilor şi a francezilor. În 1882, alianţa s-a extins odată cu aderarea Italiei. Statele europene s-au simţit ameninţate de această concentrare de putere. În consecinţă, Marea Britanie, Rusia şi Franţa au format Antanta în 1907. Astfel, Europa a fost divizată în două blocuri militare, între care avea să izbucnească, şapte ani mai târziu, Primul Război Mondial.

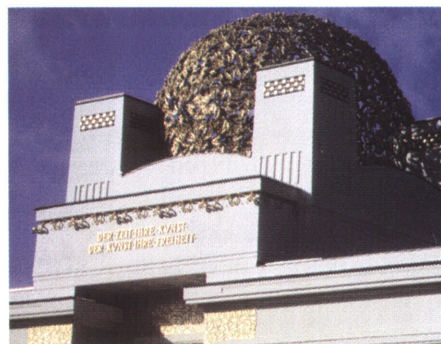
6 Semnarea Dublei Alianţe la 17 octombrie 1879: kaizerul Wilhelm I şi kaizerul Franz Iosif împreună cu miniştrii de externe Bismarck şi Andrassy

Epoca Modernă 1789–1914

sus: Membrii *Secesiunii vieneze*
centru: *Egon Schiele*, autoportret, 1912

Sală de expoziţie folosită de *Secesiunea vieneză*, construită în 1897–1898 de Joseph M. Olbrich

Modernismul vienez

În jurul anului 1900, s-a format Tânăra Vienă, *un curent literar* Jugendstil (Art Nouveau vienez), *în jurul lui Arthur Schnitzler şi Hugo von Hofmannsthal, a cărui piesă,* Jedermann (Orice bărbat, *1903) a surprins spiritul vienez al epocii, de o superficialitate morbidă şi profund decadent. Alţi autori ai vremii, renumiţi şi astăzi, sunt Karl Kraus, Robert Musil şi Hermann Broch. În pictură, care se distanţează de pasiunea* Belle Époque *pentru grandoare, se remarcă Egon Schiele şi mai ales Gustav Klimt, unul dintre membrii fondatori ai mişcării* Secesiumea vieneză. *Dintre compozitori se manifestă Gustav Mahler şi dodecafonicii Arnold Schoenberg şi Alban Berg, iar dintre arhitecţi Adolf Loos şi Otto Wagner. Prietenul lui Schnitzler, Sigmund Freud, a dezvoltat psihanaliza, care a influenţat puternic modernismul vienez.*

Gustav Mahler, portret, cca 1905

Sigmund Freud, părintele psihanalizei, 1909

1880 | Ceha este limba oficială în Boemia
1882 | Înfiinţarea Universităţii la Praga
1882 | Tripla Alianţă
Din 1883 | Majoritate cehă în Parlamentul provincial
1907 | Antanta

FRANŢA 1814–1914

După Napoleon I, Franţa îşi recâştigă poziţia în rândul marilor puteri europene. Dinastia Bourbonilor încearcă să restabilească monarhia prerevoluţionară, însă represiunea politică şi nedreptatea socială conduc la mai multe revolte ❶, care câştigă treptat forţă şi avânt. A Doua Republică, care a rezultat după Revoluţia de la 1848, era din nou transformată într-un imperiu printr-o lovitura de stat a preşedintelui Ludovic-Napoleon. Însă, în timp, se reafirmă interesul pentru politici liberale, iar conservatorii se află sub o presiune din ce în ce mai mare. Imperiul sfârşeşte odată cu înfrângerea suportată din partea Germaniei în 1870–1871, iar a Treia Republică elimină definitiv bonapartismul în lupta dintre ideile republicane şi cele conservatoare.

Libertatea călăuzind poporul, alegorie a Revoluţiei din Iulie reprezentată de Marianne, simbol al Republicii franceze, pictură de Eugène Delacroix, 1830

Domnia Bourbonilor şi Revoluţia de la 1830

Franţa devine monarhie constituţională sub Bourboni. Politicile lor de restaurare determină izbucnirea Revoluţiei din Iulie 1830.

La 4 iunie 1814, după aproape un an de la înfrângerea definitivă a lui Napoleon în Bătălia de la Waterloo şi exilul său la Elba, Franţa primeşte *La Charte Constitutionelle*, o nouă cartă pentru o monarhie constituţională. Aceasta cuprindea unele elemente democratice, cum ar fi un cod civil şi un Parlament bicameral, cu o Cameră a nobilimii, aleasă de către rege, şi cu o Cameră a deputaţilor aleasă prin vot. Bourbonul Ludovic XVIII ❷ conduce un regim de restauraţie care favoriza aristocraţia şi marea burghezie deţinătoare

Regele Ludovic XVIII

de proprietăţi. Această politică a continuat după perioada de *O Sută de Zile* (*pag. 377*) ale lui Napoleon, în 1815. În 1818, Congresul de la Aachen, o conferinţă care a urmat Congresului de la Viena, rezolvă problema recunoaşterii Franţei ca mare putere europeană. Carol, fratele lui Ludovic, se afla printre conducătorii ultraregalişti, care au câştigat o influenţă semnificativă în politica internă de după 1820. Aceştia reuşesc să emită restricţii referitoare la dreptul de vot, restabilesc cenzura presei şi redau Bisericii proprietăţile secularizate. După moartea lui Ludovic din 1824, Carol ❸ urcă pe tron şi continuă politica reacţionară anterioară. Opoziţia clasei de mijloc liberale conduse

Regele Carol X

de Adolphe Thiers ❻ câştigă majoritatea în Camera inferioară în 1830. Carol a dizolvat-o imediat. În ziua următoare, a început Revoluţia din Iulie ❹, Carol X abdică ❺ şi emigrează în Anglia. Regele Ludovic-Filip urcă pe tron.

Revoluţia din Iulie: lupte de stradă în Rue de Rohan, la 29 iulie 1830

Regele Carol X emigrează în Marea Britanie în 1830, după abdicare

Adolphe Thiers, preşedintele celei de A Treia Republici, 1871–1873

4 iunie 1814 | *La Charte constitutionelle*
1818 | Congresul de la Aachen
Din 1824 | Monarhia lui Carol X
1830 | Revoluţia din Iulie
1830 | Carol X abdică
1830–1848 | *Regele-bancher* Ludovic-Filip

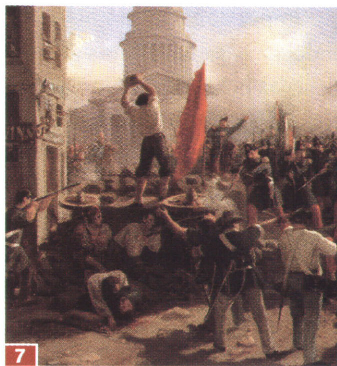
Revoluţia de la 1848 şi lovitura de stat a lui Ludovic-Napoleon

Problemele sociale din timpul lui Ludovic-Filip au culminat cu Revoluţia din Februarie 1848 şi cu o nouă constituţie care introducea un sistem prezidenţial conservator, care avea să fie înlocuit foarte curând de un Al Doilea Imperiu.

Muncitorii şi clasa de mijloc, care fuseseră până atunci slab reprezentaţi din cauza sufragiului cenzitar (doar deţinătorii de mari proprietăţi aveau drept de vot), doreau o republică. Însă deputaţii burghezi care dominau a doua Cameră au decis să continue monarhia constituţională, sub *regele-bancher* Ludovic-Filip de Orléans ❽.

În anii următori, Franţa a cunoscut o industrializare rapidă, care a cauzat grave probleme sociale. Gânditorii şi filozofii socialişti, precum Pierre-Joseph Proudhon şi Charles Fourier ❾, care criticau regimul, au exprimat doleanţele păturii de jos de a-şi îmbunătăţi condiţiile de trai.

Viaţa insuportabilă i-a făcut pe ţesătorii din Lyon să se răscoale mai întâi în 1831 şi apoi în 1834. Lipsa recoltelor şi crizele economice, precum şi dorinţa de a avea o democraţie reală, nu un guvern şi mai corupt decât cel dinainte, au generat în cele din urmă Revoluţia din Februarie 1848 ⓬. Guvernul provizoriu a proclamat A Doua Republică, iar Ludovic-Filip şi prim-ministrul François Guizot au demisionat. După reprimarea Răscoalei muncitorilor din iunie ❼ a aceluiaşi an, de către noul guvern moderat ales, Franţa a adoptat o constituţie în noiembrie 1848. În decembrie, Ludovic-Napoleon, nepotul lui Napoleon I, a fost ales preşedinte de către popor. Ludovic-Napoleon a cerut sprijinul micii burghezii în defavoarea majorităţii parlamentare, cu scopul de a restaura bonapartismul. Când guvernarea acestuia a ajuns la termenul limită de patru ani, în 1851, a dizolvat Parlamentul şi i-a arestat pe oponenţii săi ❿ cei mai importanţi. În ianuarie 1852, printr-un referendum, a fost adoptată o nouă constituţie, care stipula o perioadă de guvernare de zece ani. Câteva luni mai târziu, Ludovic-Napoleon a declarat sfârşitul celei de A Doua Republici, iar la 2 decembrie 1852 a urcat pe tron ca împărat Napoleon III ⓫, fiul lui Napoleon I şi al Mariei-Luiza de Habsburg.

7 Lupte pe baricade din timpul Răscoalei muncitorilor din iunie 1848

8 *Regele-bancher* Ludovic-Filip depune jurământul pe carte, la 7 august 1830

9 Charles Fourier

10 Lovitura de stat a lui Ludovic-Napoleon de la 2 februarie 1851 şi întemniţarea reprezentanţilor opoziţiei

11 De la stânga la dreapta: Napoleon III, fiul său Ludovic-Napoleon, Napoleon I Bonaparte şi fiul său, Napoleon

Enrichissez-vous!

Ca reacţie la cererea populaţiei de a aboli votul cenzitar, François Guizot, prim-ministrul liberal moderat al „regelui-bancher" Ludovic-Filip, se pare că ar fi răspuns: „Nu va fi nici o reformă. Îmbogăţiţi-vă, apoi veţi putea vota."

Pierre-Jospeph Proudhon (1808-1865), tipograf şi jurnalist, a formulat celebra afirmaţie Proprietatea este furt *într-un pamflet din 1840 intitulat* Ce este proprietatea? *Anarhist, Proudhon a respins orice formă de stat, visând la o societate în care oamenii să trăiască şi să lucreze după propria voinţă, fără nici un interes personal, numai în interesul tuturor. După 1848, Proudhon a fost membru al Adunării Constituante, iar în 1849 a fost arestat ca oponent al lui Ludovic-Napoleon. După eliberarea sa din 1852, a trăit în exil în Belgia, dar a reuşit să se întoarcă în Franţa, după graţierea sa din 1862, în speranţa de a continua cauza reformei sociale.*

Proudhon şi copiii săi, pictură de Gustave Courbet, 1863

12 Revoluţia din Februarie 1848: tricolorul rămâne steagul naţional al celei de A Doua Republici

Epoca Modernă 1789–1914

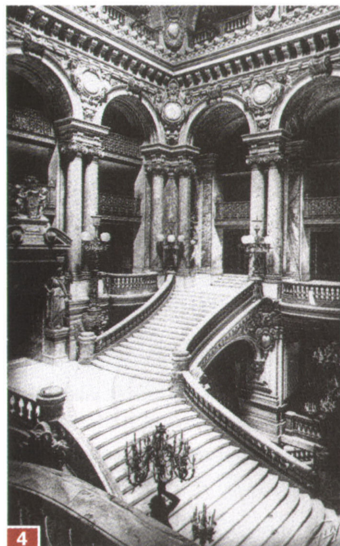
1831	Răscoala ţesătorilor din Lyon
1848	Revoluţia din Februarie
1848	Răscoala din Iunie de la Paris
Noiembrie 1848	Adoptarea noii constituţii
Decembrie 1848	Ludovic-Napoleon devine preşedinte
2 decembrie 1852	Monarhia lui Napoleon III

Al Doilea Imperiu

Domnia lui Napoleon III a deviat într-o direcţie autoritară, pe care a trebuit să o abandoneze în favoarea dezvoltării liberale.

Parlamentul nu deţinea o putere prea mare în timpul domniei lui Napoleon III. Biserica şi armata aveau o mult mai mare influenţă în treburile statului. Clasa de mijloc inferioară ca număr a acceptat statul autoritar de frica violenţei socialiste. Clasa de jos a fost redusă la tăcere prin crearea unor locuri de muncă cu ocazia renovării şi modernizării Parisului. Baronul Georges-Eugéne Haussmann, prefect al Departamentului Senei, a remodelat oraşul aerisindu-l cu bulevarde ❶ şi parcuri precum Bois de Boulogne. Expoziţiile universale organizate la Paris în 1889 au demonstrat progresul industrial al Franţei.

2 Abdelkader

4 Teatrul de operă din Paris construit de Charles Garnier în 1871–1874

Între 1853 şi 1856, Franţa a luptat în Războiul Crimeii împotriva Rusiei, de partea Imperiului Otoman. Participarea sa la Războiul Franco-Sardinian împotriva Austriei în 1859 – pe care Franţa l-a câştigat în primul rând datorită victoriei în Bătălia de la Solferino, la 24 iunie 1859 – a fost de asemenea profitabilă, cuceririndu-se Nisa şi Savoia. După ce Franţa a anexat Algeria în 1834 şi a cucerit-o definitiv în 1847, luptând împotriva lui Abdelkader, aceasta a fost exploatată agricol de către coloniştii europeni, în majoritate francezi. De asemenea, Franţa şi-a impus dominaţia în Indochina (*pag. 420*), Siria şi Senegal. În Mexic însă împăratul francez instalat a fost detronat (*pag. 434*) în 1867. Planul de absorbţie a Luxemburgului şi Belgiei a eşuat, de asemenea.

Pe plan intern, opoziţia liberală a ieşit victorioasă în 1869. Napoleon III a fost obligat să ajungă la un compromis cu democraţii şi să renunţe la o mare parte a puterii regimului său autoritar, în favoarea lui *Empire libéral* (Imperiul liberal). Războiul Franco-Prusian din 1870-1871, provocat de Prusia, a culminat cu Bătălia de la Sedan de la 1 septembrie 1870 şi cu prăbuşirea celui de Al Doilea Imperiu. Împăratul a fost luat prizonier şi, în urma negocierilor, Franţa a trebuit să cedeze Germaniei Alsacia şi Lorena.

3 Înfrângerea francezilor la Sedan, 1 septembrie 1870

5 Acvariul de la Expoziţia Universală de la Paris din 1867

6 Împăratul Napoleon III în timpul Bătăliei de la Solferino

1 *Boulevard des Italiens* din Paris

Charles Baudelaire

Poetul Charles-Pierre Baudelaire (1821-1867) este poate cel mai important liric francez al Epocii Moderne. Şi-a dobândit faima datorită culegerii sale de poezii Florile răului (Les fleurs du mal), *a cărei apariţie, în 1857, a declanşat un scandal în societatea burgheză din Franţa. După un proces în care era acuzat că aduce o ofensă moralei publice, a fost obligat să îşi retragă şase dintre poemele publicate. Cele mai importante teme ale esteticii urâtului sunt moartea şi erotismul, în opoziţie cu romantismul. Baudelaire i-a influenţat mai ales pe scriitorii britanici şi americani, cum ar fi Edgar Allan Poe. A trăit mai mulţi ani în Belgia, murind însă la Paris, oraşul său natal, la 31 august 1867.*

sus: *Charles Baudelaire*, autoportret din 1860

1834 | Anexarea Algeriei
1847 | Cucerirea Algeriei
1853–1856 | Războiul Crimeii
1859 | Războiul Franco-Sardinian
26 iunie 1859 | Bătălia de la Solferino
1869 | *Empire libéral*
1870–1871 | Războiul Franco-Prusian

A Treia Republică

Al Doilea Imperiu a fost urmat de A Treia Republică, o perioadă marcată de scandaluri politice interne. Pe plan extern, Franţa a reuşit să se reintegreze treptat în comunitatea statelor europene.

La scurt timp după capitularea armatei franceze condusă de contele Mac-Mahon ❽ la Sedan în Războiul Franco-Prusian, la Paris a fost proclamată A Treia Republică. În 1871, Adunarea Naţională l-a ales pe Adolphe Thiers în fruntea noului guvern. Comuniştii şi socialiştii care se alăturaseră Comunei din Paris ❾, ❿ au stabilit o formă de republică socialistă, care este înfrântă de trupele lui Mac-Mahon în *Săptămâna sângeroasă* din mai. Mac-Mahon a fost ales preşedinte sau substituent al monarhiei de către majoritatea conservatoare, însă a demisionat în 1879, din cauza acaparării puterii de către republicani. Majoritatea republicană moderată, condusă de preşedintele Jules Grévy, s-a menţinut până în 1887, apoi a intrat în declin, din cauza crizelor şi scandalurilor. Criza economică din 1882 a înrăutăţit starea populaţiei, sporind popularitatea conservatorilor. Georges Boulanger a decis să se revanşeze faţă de Germania după pierderea Alsaciei şi Lorenei prin Tratatul de la Versailles din 1871. El a unit conservatorii, radicalii şi monarhiştii într-o mişcare naţionalistă autoritară, denumită *Partidul celor nemulţumiţi*, care ameninţa serios republica. Victoria republicanilor în alegerile din 1889 a prevenit declanşarea dictaturii lui Boulanger. Republica a fost zguduită în anii 1890 de Scandalul Panama şi de Afacerea Dreyfus, care a determinat polarizarea politică. Coaliţia majoritară din republicani şi radicalii de stânga, care s-a format în 1898, împreună cu socialistul Aristide Briand şi cu prim-ministrul Georges Clemenceau au declarat în 1909 separarea Bisericii de stat, precum şi iniţierea unor programe sociale.

Pe plan extern, Franţa urmărea o politică de alianţe, pentru a-şi menţine interesele coloniale şi a evita un posibil război cu Germania. În 1902, Franţa a primit o asigurare de neutralitate din partea Italiei în cazul unui atac german. Alianţa dintre Franţa şi Rusia din 1894, la care a aderat şi Marea Britanie, a deveni în 1907 Tripla Înţelegere (Antanta). Antigermanismul cetăţenilor francezi, exacerbat de Criza din Maroc, a fost încurajat după 1913 de preşedintele Raymond Poincaré ⓫, care spera să recâştige teritoriile pierdute de la Prusia.

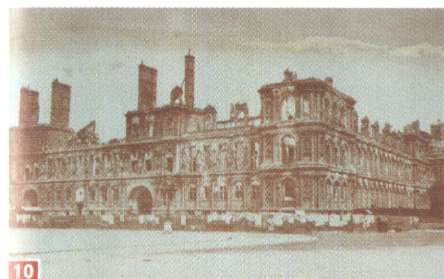
7 Turnul Eiffel din Paris, inaugurat cu ocazia Expoziţiei Universale din 1889

8 Mareşalul Maurice Mac-Mahon, al doilea preşedinte al celei de A Treia Republici

9 Baricade în Place de la Concorde în timpul Comunei din Paris

10 Ruinele primăriei din Paris, incendiate de comunarzi la 24 mai 1871

Afacerea Dreyfus

Căpitanul evreu Alfred Dreyfus a fost acuzat pe nedrept de spionaj în folosul germanilor, fiind arestat, degradat şi condamnat în 1890 de un tribunal militar la închisoare pe viaţă pe Insula Diavolului. Afacerea Dreyfus a împărţit naţiunea în două. De exemplu, dacă Émile Zola a obţinut redeschiderea procesului prin scrisoarea sa deschisă J'accuse, antisemiţii, naţionaliştii şi antiparlamentariştii s-au constituit în opoziţie. În 1898, principalul document-probă s-a dovedit a fi un fals, iar Dreyfus a fost achitat în 1906. Afacerea a fost o confruntare dură între ideile restauraţiei şi cele republicane, iar republica s-a întărit şi mai mult în urma triumfului ideilor liberale.

Coperta publicaţiei *Le Petit Journal*, de la 13 ianuarie 1895: degradarea lui Alfred Dreyfus

11 Preşedintele Raymond Poincaré, pe coperta publicaţiei *Le Petit Journal* din 26 ianuarie 1913

Martie–mai 1871	Comuna din Paris
1871	Adolphe Thiers devine prim-ministru
1875	Proclamarea celei de A Treia Republici
1890–1906	Afacerea Dreyfus
1892–1893	Scandalul Panama
1905	Separarea Bisericii de stat
1907	Tripla Înţelegere (Antanta)

MAREA BRITANIE 1830–1914

Datorită industrializării timpurii, dezvoltarea economică a Angliei se afla cu aproape jumătate de secol înaintea celorlalte state de pe continent, însă condiţiile de muncă erau groaznice, ducând la pauperizarea muncitorilor. Pentru a diminua tensiunile sociale a fost necesară adoptarea unor legi pentru protecţia muncitorilor şi extinderea graduală a dreptului de vot în rândul păturilor largi ale populaţiei. Sub regina Victoria ❶, a cărei domnie a început în 1837, economia a cunoscut o dezvoltare impetuoasă, însă problemele sociale nu au dispărut, iar mişcarea muncitorilor a revendicat reforme mai ample. Imperiul colonial britanic a fost restructurat treptat în sec. XIX, transformându-se în Federaţia Naţiunilor (*Commonwealth*).

1 *Regina Victoria I a Marii Britanii şi a Irlandei şi împărăteasă a Indiei,* portret la aniversarea a 50-a de la urcarea pe tron, în 1887

1789–1914 Epoca Modernă

Reformele politice ale monarhiei constituţionale

Anii 1830-1840 s-au caracterizat printr-o serie de reforme de succes în Marea Britanie.

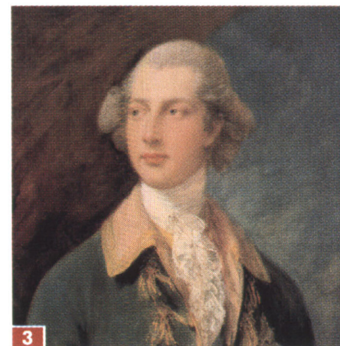
După moartea lui George IV ❸ (*pag. 287*), a urcat pe tron William IV, un rege cu idei reformatoare. Votul s-a modernizat prin Legea reformei din iunie 1832. În acelaşi timp puterea Parlamentului a sporit, deoarece populaţia oraşelor a crescut rapid ❷, datorită migraţiei de la sate. Împărţirea locurilor în Parlament nu mai corespundea numărului de votanţi, districtele de votare fiind reorganizate în favoarea oraşelor. De asemenea, Legea corporaţiilor municipale (*Municipal Corporations Act*) din 1835 favoriza alegerea consiliilor orăşeneşti. Protestul împotriva reformei electorale liberale din 1832 a consemnat formarea Partidului Conservator şi Unionist din Marea Britanie, care a căutat să atragă o parte cât mai mare din electorat. Însă Partidul Conservator Britanic s-a scindat în 1846, când prim-ministrul Sir Robert Peel s-a orientat către comerţul liber. De asemenea, reformele erau necesare şi pentru stabilirea unei echităţi între confesiuni. În comparaţie cu membrii Bisericii Anglicane, catolicii aveau puţine drepturi civile. Abia în aprilie 1829, datorită prim-ministrului Arthur Wellesley, duce de Wellington ❺ şi a altora s-a aprobat Decretul de degrevare romano-catolic ❹ *(Roman Catholic Relief Act)*. Cunoscută sub numele de *Emanciparea catolică*, această lege a pus capăt discriminării oficiale a catolicilor, cărora li s-a permis să devină membri ai Parlamentului.

2 Cartier sărac din Londra, cca 1850

4 Caricatură la adresa legilor de reformă privind emanciparea catolicilor: *Muntele muncind sau mult zgomot pentru nimic*

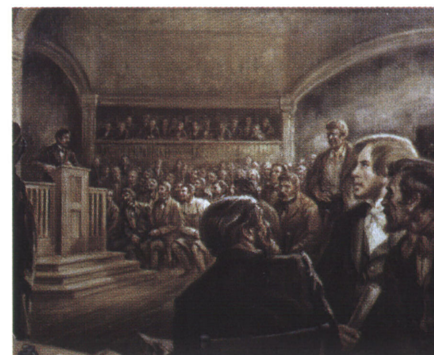
3 *George IV, rege al Marii Britanii, în perioada când era prinţ de Wales,* portret de Thomas Gainsborough, 1781

5 *Prim-ministrul Arthur Wellesley, duce de Wellington,* portret de Francisco Goya, 1814

Cartiştii

Cu toate că reforma votului din 1832 urmărea întărirea clasei mijlocii, numărul de votanţi era încă foarte mic – cca patru procente din populaţie. Astfel, în 1837, o asociaţie de muncitori din Londra a prezentat în Camera Comunelor o Cartă a poporului. Cartiştii cereau drept de vot universal pentru bărbaţi, cu alegeri care să reprezinte proporţiile reale ale populaţiei, vot secret şi plata deputaţilor, astfel încât şi cei săraci să poată face parte din Parlament. Acesta a respins documentul, în ciuda petiţiilor cu aproape 3 milioane de semnături şi a grevei generale. Conducătorii cartiştilor au fost arestaţi în timpul tulburărilor din Wales din 1839.

Friedrich Engels vorbeşte la adunarea cartiştilor din 1843

1802 | Se aprobă Legea fabricilor
1815 | Legea cerealelor
16 august 1819 | *Masacrul de la Peterloo*
1819 | Interzicerea muncii copiilor în fabricile de bumbac
1824 | Introducerea dreptului la grevă
Aprilie 1829 | Aprobarea Decretului de degrevare romano-catolic

Reformele sociale ale *Capitalismului de la Manchester*

În timp, diversele inovaţii şi seria de legi care implementau reforma socială au îmbunătăţit condiţiile de viaţă ale păturii de jos din Marea Britanie.

6 Femei lucrând într-o fabrică de plută

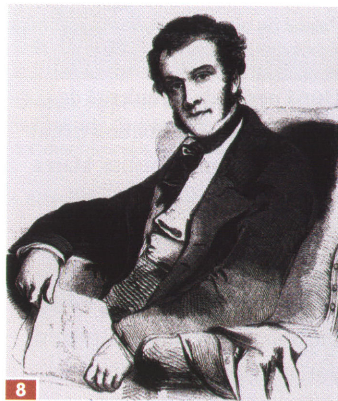
La 16 august 1819, o demonstraţie a muncitorilor a fost înăbuşită în *Masacrul de la Peterloo*, când cavaleria a deschis focul asupra mulţimii adunate pe străzile din Manchester. Conservatorii au conştientizat că pentru a menţine pacea internă era nevoie de reforme. Prima dintre Legile fabricilor fusese aprobată în 1802, stipulând sancţiuni pentru munca nocturnă a copiilor şi limitând ziua de muncă la 12 ore pentru ucenici. Angajarea în fabrici a copiilor ❿ cu vârsta de până la nouă ani a fost interzisă în 1819. În 1824, muncitorilor li se recunoştea dreptul la grevă ❼ şi la formarea asociaţiilor. Însă nu exista nici un fel de control din partea statului, iar aceste legi erau uşor de încălcat. Prima lege eficientă a fabricilor a fost aprobată în 1833. Aceasta limita numărul de ore de muncă pe zi pentru femei ❻ şi copii; copiii sub 13 ani nu erau lăsaţi să lucreze mai mult de nouă ore pe zi. Un departament de supraveghere controla respectarea legii. Unele dintre îmbunătăţirile condiţiilor de viaţă şi de muncă ❾ se datorează lui Anthony Ashley Cooper ⓫, al şaptelea conte de Shaftesbury. Acesta a încurajat construirea *locuinţelor sociale* şi a înfiinţat şcoli pentru copiii săracilor. De asemenea, a introdus anumite legi sociale, inclusiv cea din 1842 prin care se interzicea angajarea femeilor şi copiilor în mine, şi cea din 1847, prin care ziua de muncă era reglementată la 10 ore pentru femeile şi tinerii care lucrau în fabrici . Pentru a menţine un preţ ridicat la grâul britanic, Parlamentul a aprobat în 1815 un tarif împotriva importurilor, cunoscut ca Legea cerealelor *(Corn Laws)*, însă preţul ridicat al pâinii a provocat rebeliuni ale maselor. Ca reacţie, George IV a restrâns drepturile civile, mai ales cel la libera asociere şi libertatea presei. Legea cerealelor a fost abrogată în 1846, după mari presiuni din partea Şcolii de la Manchester – un grup de industriaşi textili condus de Richard Cobden ❽, care, având interes pentru comerţul liber, s-a aliat cu muncitorii. Liga împotriva legii cerealelor, înfiinţată de Cobden şi John Bright în 1838, a cerut educaţie publică generală şi reformă electorală.

Robert Owen

În 1799, la vârsta de 28 de ani, Robert Owen devine coproprietar la o fabrică de bumbac din New Lanark, Scoţia. Nu permite munca copiilor, limitează ziua de lucru la 10 ore şi jumătate, devenind astfel un susţinător al primelor legi de protecţie a muncii. Muncitorii săi locuiau într-un complex de locuinţe construite special pentru ei, copiii lor mergeau la şcoală şi îşi puteau cumpăra alimente ieftine de la magazinele pe care acesta le subvenţiona. Chiar şi cu aceste costuri suplimentare, fabricile lui erau prospere. Mişcarea cooperatistă, înfiinţată în 1844 în Rochdale, Anglia, i-a preluat ideile.

Şcoală în New Lanark, fondată de Robert Owen

7 Muncitor sărac cu familia sa, în timpul grevei docherilor din 1889 de la Londra

8 Richard Cobden

9 Staţie de pompare la un canal din Birmingham, cu maşina de pompat a lui Watt, care uşura mult munca

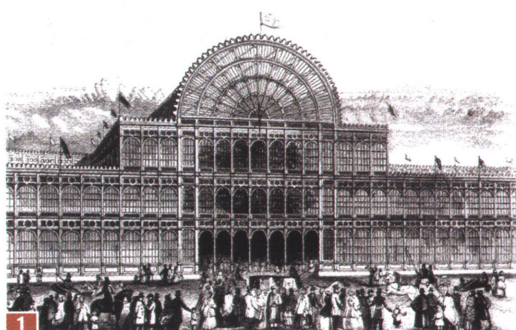

10 *Copii muncind într-o mină de cărbune din Anglia după Revoluţia Industrială*, pictură, sec. XIX

11 *Anthony Ashley Cooper, al şaptelea conte de Shaftesbury*, pictură, cca 1870

1832 | Proiect de reformă
1835 | Legea corporaţiilor municipale
1837 | *Carta poporului*
1838 | Înfiinţarea Ligii împotriva legii cerealelor
1844 | Lansarea Mişcării cooperatiste
1846 | Scindarea Partidului Conservator

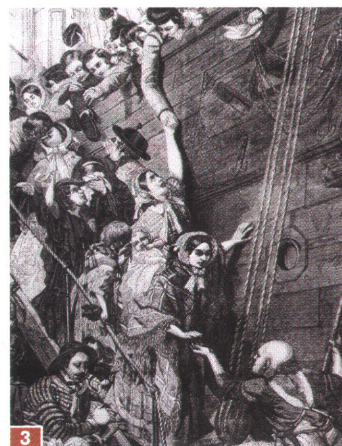
Creşterea economică şi bunăstarea socială în Epoca Victoriană

Creşterea economică din primii ani de domnie ai reginei Victoria s-a diminuat, problemele sociale revenind în atenţia politicii interne.

1 Palatul de cristal din Hyde Park, Londra, construit pentru Expoziţia Universală din 1851

2 Oameni aşteptând în faţa unui azil pentru săraci şi pentru cei fără adăpost

După perioada turbulentă de reforme, Marea Britanie a trecut prin decenii mai liniştite. Marea Expoziţie din 1851, care prezenta faimosul Palat de cristal ❶, era un simbol al economiei înfloritoare. Datorită faptului că reforma din anii 1830 instituise structuri parlamentare, revoluţiile de la 1848 din întreaga Europă nu au afectat Marea Britanie. Creşterea economică spectaculoasă a fost urmată de o criză care a exacerbat problemele sociale ❷. Unioniştii care se organizaseră în 1868 în Congresul Sindicatelor (*Trade Union Congress*) aveau din ce în ce mai mulţi membri. Greva docherilor din Londra din 1889 era un semn al încrederii tot mai mari în unionişti. Mulţi şomeri emigrau ❸ în America sau Australia. Comitetul de reprezentare a muncii (*Labour Representation Committee*), înfiinţat în 1900 şi redenumit Partid Laburist în 1906, era tot mai influent. Liberalii David Lloyd George şi Winston Churchill ❹ revendicau bunăstarea populaţiei. În câţiva ani s-au făcut o serie de progrese: s-au introdus pensiile, ajutorul de şomaj, asigurarea naţională de sănătate şi un salariu minim pentru anumite grupuri sociale. Amendamentul înaintat de William Gladstone proiectului de reformă din 1867 i-a asigurat cu drept de vot pe muncitorii de la oraş, iar în 1884 acest drept li s-a acordat şi ţăranilor. Femeile, reunite în asociaţiile *Suffragette* ❺, luptau şi ele pentru a obţine drept de vot.

3 Emigranţi căţărându-se pe o corabie supraîncărcată

Lupta irlandezilor pentru independenţă

În 1845, creşterea spectaculoasă a populaţiei irlandeze şi degerarea cartofilor au dus la o foamete cumplită, care a durat până în 1849. Prim-ministrul, lordul John Russell, a refuzat ajutorul de stat pentru ameliorarea crizei. În schimb, a trimis soldaţi pentru a contracara tulburările izbucnite. Peste un milion de irlandezi au murit de foame şi din cauza epidemiilor, iar alte două milioane au emigrat. Naţionaliştii au cerut independenţa politică a Irlandei, iar societăţi secrete, precum Fenianii (the Fenians), *i-au asasinat pe reprezentanţii guvernului britanic. Irlanda a devenit independentă abia în 1921, cu excepţia părţii ei de nord.*

sus: Populaţie rurală înfometată, în faţa unei case sărace, în timpul foametei din Irlanda din 1845–1849

4 Winston Churchill la Camberwell Labour Exchange, o agenţie de plasare a forţei de muncă, cca 1910

Regina Victoria I

Regina Victoria a Angliei şi împărăteasă a Indiei a urcat pe tron la 20 iunie 1837. Domnind timp de 64 ani, a marcat o întreagă epocă în istoria Marii Britanii. Epoca Victoriană s-a caracterizat prin prosperitate economică şi prin poziţia de lider a Marii Britanii în lume. De asemenea, în această perioadă a fost promovat un stil de viaţă conservator şi convenţional. Soţul reginei Victoria, prinţul Albert de Saxa-Coburg-Gotha, şi-a impus opiniile conservatoare în faţa unei regine orientate iniţial spre liberalism.

sus: Regina Victoria I sărbătorind jubileul de aur

5 Coperta revistei *The Suffragette*, editată de Christabel Pankhurst, 23 mai 1913

20 iunie 1837	Încoronarea Victoriei I
1839	Raportul Durham
1842	Războiul opiului
1845–1849	Foametea în Irlanda
1851	Expoziţia Universală de la Londra
1858	Răscoala şipailor
1868	Congresul sindicatelor

Politica de colonizare în ajunul Primului Război Mondial

Marea Britanie și-a extins vastul imperiu colonial, însă a intrat treptat în conflict cu Imperiul German, care își dorea propriul său „loc sub soare".

6 Coroana confecționată pentru încoronarea lui George V ca împărat al Indiei, 1911

Lunga domnie a reginei Victoria (1837-1902) a fost marcată de pretenții imperialiste și de expansiunea continuă a imperiului colonial. În 1858, când Compania Indiilor Orientale a fost desființată, în zorii Răscoalei șipailor (*pag. 414*), Coroana ❻ Britanică a preluat atribuțiile guvernului Indiei, în fruntea căruia a fost așezat un vicerege englez, Victoria autoproclamându-se *împărăteasă a Indiei* în 1876. Coloniile din Hong Kong ⓫ – pe care Anglia le arendase pentru o perioadă de 99 de ani prin Tratatul de la Nanjing care a încheiat Războiul opiului din 1842 – și Singapore au asigurat expansiunea în China și Pacific. Din această cauză însă Marea Britanie a intrat în conflict cu Rusia. În *Bătălia pentru Africa*, Marea Britanie a intrat în dispută cu Franța și Germania pentru ultimele regiuni necolonizate din lume. Egiptul a fost ocupat de Marea Britanie în 1882, în primul rând pentru Canalul Suez (*pag. 410*). În anii 1890, Marea Britanie s-a aflat în pragul unui război cu Franța pentru controlul asupra Sudanului, condus mai târziu de condominiul anglo-egiptean, în *Criza de la Fashoda* ❼. Ambele puteri s-au aliat împotriva Imperiului German ❾ în 1904, formând Tripla Înțelegere (Antanta), la care s-a alăturat și Rusia în 1907. Coloniile cu populații mari de emigranți europeni au cerut autonomie.

8 *Înaintarea trupelor auxiliare indiene ale armatei britanice în timpul luptelor la sud-vest de Ypres, în 1915*, desen pentru un corp de iluminat

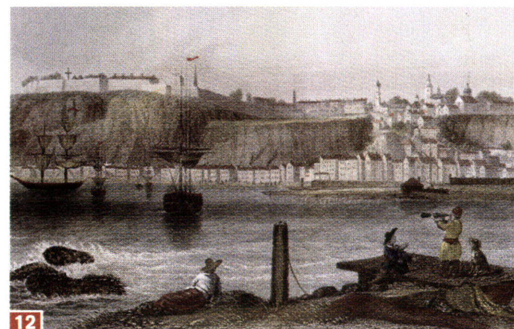
Transformarea imperiului într-o Federație de Națiuni (*Commonwealth*) în sec. XX a început cu Raportul Durham din 1839, care prevedea unirea și autonomia guvernamentală a provinciilor canadiene ⓬. Astfel, coloniile rămâneau sub tutela țării-mamă, până când obțineau și independența politică. Teritoriile colonizate s-au unit în federații mari și au adoptat constituții după modelul britanic. Canada, Australia, Noua Zeelandă și părți din Africa de Sud au fost definite ca *dominioane* – regiuni guvernamentale în interiorul Imperiului Britanic, autonome din punct de vedere administrativ – la Conferința colonială din 1887. Odată cu intrarea lor în Primul Război Mondial ❽,❿ de partea patriei-mamă, statutul coloniilor și al dominioanelor s-a schimbat, acestea fiind recunoscute în 1917 drept națiuni autonome ale federației imperiale. La Federația Britanică s-au mai adăugat și alte teritorii după Primul Război Mondial, când unele dintre fostele colonii germane și otomane au devenit protectorate sau teritorii sub mandat britanic.

7 Steagul egiptean este arborat la Fashoda, Sudan, după retragerea forțelor franceze, în 1898

9 Caricatură la adresa Germaniei: *Viitorul pe apă – îndrăznește să se aventureze pe mări, în căutarea puterii*

10 Soldați ai trupelor auxiliare indiene și militari britanici în Primul Război Mondial

11 Port din Hong Kong, 1847

12 *Râul St. Lawrence, Québec, Canada*, pictură, cca 1850

1887 | Conferința colonială
1898 | Criza de la Fashoda
1904 | Formarea Triplei Înțelegeri (*Entente cordiale*)
1882 | Egiptul devine protectorat britanic
1889 | Greva docherilor din Londra
1900 | Fondarea Partidului Laburist
1921 | Irlanda obține independența

ŢĂRILE DE JOS 1815–1914

După Tratatul de la Campo Formio din 1797, Austria a fost forţată să cedeze Franţei teritoriile din partea sudică a Olandei (*pag. 291*). La Congresul de la Viena, s-a hotărât ca acestea să fie alipite la Olanda unită, care trebuia să funcţioneze ca o zonă-tampon pentru Franţa. Însă diferenţele confesionale, politice şi culturale au dus în 1830 la separarea Belgiei. În Olanda şi Belgia a început procesul de industrializare. Economia belgiană a beneficiat de teritoriile colonizate din Africa. Regii olandezi au domnit şi în Luxemburg ca Mari Duci. Diferenţele dintre legile de succesiune la tron au dus la separarea Luxemburgului de Olanda în 1890.

1 Wilhelm II, rege al Olandei

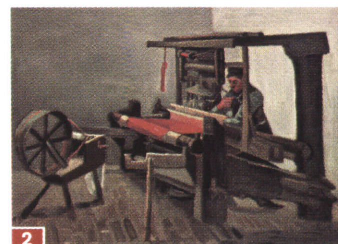
Olanda şi Luxemburgul

Structurile democratice au fost implementate treptat în Olanda condusă de dinastia de Orania-Nassau. Luxemburgul a devenit independent în anii 1890.

Congresul de la Viena din 1815 a creat Regatul Unit al Olandei, care cuprindea Belgia de azi, fosta Olandă austriacă. În timpul Revoluţiei de la 1845, regele Wilhelm II ❶, fiul conservatorului Wilhelm I, a fost obligat să accepte monarhia constituţională. La un an după moartea sa, a urcat pe tron fiul său Wilhelm III ❻. În timpul domniei acestuia, Parlamentul şi-a extins semnificativ autoritatea. În anii 1880, Olanda a cunoscut o creştere economică spectaculoasă, care a determinat dezvoltarea mişcării muncitoreşti ❷, ❹, care, în 1894, a dat naştere Partidului Muncitorilor Social-Democraţi. În urma Congresului de la Viena, Luxemburgul a fost ridicat la rangul de Mare Ducat autonom, însă a fost guvernat de Olanda până în 1867. Astfel a putut beneficia de noua constituţie liberală a Olandei în 1890 când a urcat pe tron regina Wilhelmina ❺. Însă legea Luxemburgului nu permitea accesul femeilor la tron şi ţara a ieşit din uniunea cu Olanda. Când împăratul Napoleon III ❸ a încercat să cumpere ţara în 1867, a apărut o situaţie de criză, deoarece Prusia nu era de acord. Conferinţa de la Londra din 11 mai 1867 a încheiat criza Luxemburgului, asigurându-i independenţa şi neutralitatea. Acest acord a fost dezaprobat de germani la începutul Primului Război Mondial, când aceştia au ocupat ţara.

3 *Napoleon III, împărat francez*, pictură de F.X. Winterhalter, 1857

2 *Muncitor la războiul de ţesut*, pictură de Vincent van Gogh înfăţişând ţesători lucrând la maşini, 1884

4 Congresul celei de-a doua Internaţionale Socialiste de la Amsterdam, 14-20 august 1904

5 Ceremonia de încoronare a Wilhelminei, la 31 august 1890

Wilhelm I al Olandei

Wilhelm I

Wilhelm I de Orania-Nassau, a cărui dinastie a guvernat Olanda, a luptat împotriva armatei revoluţionarilor francezi între 1793 şi 1795. Acesta a trăit apoi în exil în Anglia. A fost încoronat rege al Olandei şi Mare Duce de Luxemburg la 16 martie 1815. Politicile sale dure faţă de belgieni au determinat declararea independenţei Belgiei în 1830. În Olanda, acesta a refuzat Parlamentului orice restrângere a autorităţii sale, fiind obligat să abdice în favoarea fiului său, Wilhelm II.

6 Wilhelm III, rege al Olandei şi Mare Duce de Luxemburg, cca 1865

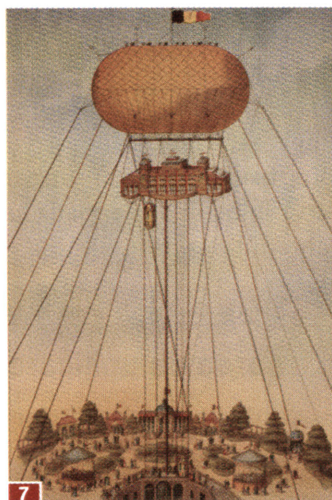
16 martie 1815 | Wilhelm I este încoronat rege al Olandei
26 septembrie 1830 | *Revoluţia din Septembrie* din Belgia
1797 | Tratatul de la Campo Formio
25 august 1830 | Revoltă la Bruxelles
4 octombrie 1830 | Belgia îşi declară independenţa

Dezvoltarea economică şi politică a Belgiei

Belgia avea un sistem de stat liberal încă din 1830, fiind, după Marea Britanie, cea mai industrializată ţară din Europa. Ea căuta, de asemenea, să obţină colonii în Africa.

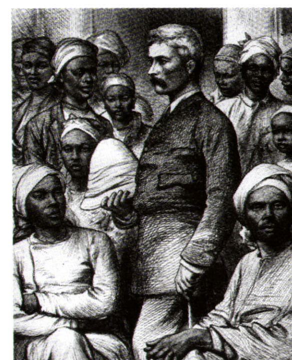
În 1815, Congresul de la Viena a unit regiunea catolică a Olandei austriece cu Regatul Ţărilor de Jos Unite, situat la nord de aceasta şi condus de Casa protestantă de Orania-Nassau. Flamanda a devenit limba oficială, fapt care a lezat mândria naţională a populaţiei care vorbea valona. Acest lucru, împreună cu alte politici discriminatorii, dar şi cu restricţiile politice şi economice, au condus la Revolta din Bruxelles de la 25 august 1830, în zorii Revoluţiei pariziene din Iulie. Soldaţii olandezi au fost alungaţi din Bruxelles în timpul Revoluţiei din Septembrie ❽, la 26 septembrie, iar la 4 octombrie 1830, guvernul provizoriu belgian a proclamat independenţa statului. Belgia a adoptat o constituţie liberală la 7 februarie 1831 şi a instaurat o monarhie constituţională. Anglofilul Leopold I de Saxa-Coburg-Saalfeld a fost încoronat rege ❾ la 4 iunie 1831. În 1839, Luxemburgul a cedat vestul regiunii Valonia Belgiei, devenită între timp independentă. Însă Olanda a recunoscut independenţa Belgiei numai după Protocolul de la Londra din 19 aprilie 1839, când graniţele ţării fuseseră fixate, iar neutralitatea sa era garantată de Marile Puteri. Din punct de vedere al dezvoltării economice, Belgia ❼ a fost prima ţară din Europa la începutul sec. XIX. Pe plan intern, conflictul dintre viziunea catolică şi cea liberală asupra politicilor din domeniul educaţiei din 1879 a fost rezolvat în cele din urmă printr-o lege de sorginte liberală. Diferenţele dintre valoni, vorbitor de limbă franceză din sud, şi flamanzii din nord nu erau doar de ordin lingvistic şi cultural, ci şi de ordin economic, deoarece sudul era mai industrializat. Sufragiul universal pentru bărbaţi a fost introdus pentru prima dată în 1893, în urma unei greve generale ❿ iniţiate de social-democraţi.

8 *Revoluţia din 1830 a belgienilor împotriva stăpânirii olandeze a lui Wilhelm I*, gravură în lemn, 1864

7 *Castelul aerian*, Expoziţia Universală de la Anvers, Belgia, 1894

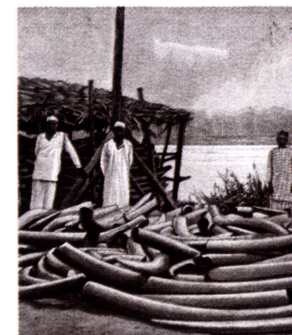

9 *Ceremonia de încoronare a regelui Leopold I la 4 iunie 1831, la Palatul Regal din Bruxelles*, pictură din 1856

10 Armata reprimă greva minerilor din Mons, 1893

Politica colonială a Belgiei

Regele Leopold II a finanţat explorarea Africii Centrale, la care a participat, printre mulţi alţii, şi Sir Henry Morton Stanley. Expediţia sa a contribuit la fondarea Statului Liber Congo (Zairul de mai târziu). Regele era suveranul acestuia, cu un statut neutru la Conferinţa Congoului de la Berlin din 1885. Când au ieşit la iveală metodele inumane de exploatare a ţării şi tulburările provocate de acestea, regele Belgiei a fost obligat să pună statul Congo sub control guvernamental în 1908. Succesorul lui, Albert I, încoronat în anul următor, a restructurat organizarea coloniei.

sus: *Sir Henry Morton Stanley şi unii dintre adepţii africani ai acestuia*, gravură în lemn,1890
jos: *Rezerva de fildeş din Congo* – mărturie a exploatării resurselor naturale ale Africii, gravură în lemn, 1890

7 februarie 1831 | Constituţie liberală în Belgia
11 mai 1867 | Conferinţa de la Londra
1885 | Conferinţa Congoului de la Berlin
1890 | Luxemburgul obţine independenţa
1890 | Wilhelmina devine regină a Olandei

1 Monumentul lui Garibaldi la Roma, înălțat în 1895

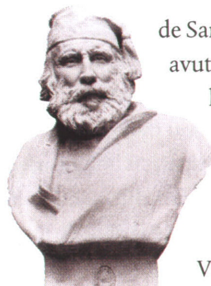
Italia între Congresul de la Viena şi Primul Război Mondial 1815–1914

După restabilirea regatelor şi statelor italiene în conformitate cu hotărârile Congresului de la Viena, politicile conservatoare şi de restauraţie nu au reuşit totuşi să împiedice formarea unei mişcări de unificare naţională şi ulterior crearea Regatului Italiei. Unirea a fost mai mult una politică, nu şi de ordin social sau economic. Sudul agricol sărac avea puţine puncte de tangenţă cu nordul industrializat, ultimul determinând politica noului stat. Guvernul prim-ministrului Crispi, care urmărea scopul ca Italia să aibă mai multe de spus în politica externă, a fost înlocuit de perioada lui Giolitti, în care s-au produs reforme sociale, iar economia a cunoscut progrese.

Apelul la eliberare şi mişcarea de unificare violentă

În Italia, restaurarea regatelor şi a statelor de dinainte de război se afla în opoziţie cu mişcarea de unificare naţională.

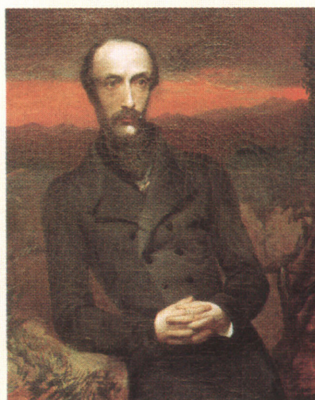
În timpul Congresului de la Viena, Italia a fost readusă în mare parte la starea sa prenapoleoniană: Napoli şi Sicilia au fost reunificate în Regatul Celor Două Sicilii ❸, Regatului Sardiniei i-au revenit Piemontul şi Savoia, iar Lombardia şi Veneto au devenit parte a Imperiului Austriac. Pe lângă realinierea regiunilor, s-au revizuit Codul Civil şi reformele politice din perioada napoleoniană. Absolutismul regatelor italiene a avut drept urmare o mişcare de rezistenţă, mai ales în rândurile burgheziei liberale care cerea reprezentare politică şi independenţa naţională a Italiei. Activităţile societăţilor secrete precum *Carbonari* ❺ şi Tânăra Italie (*Giovane Italia*) erau o expresie a mişcării de unificare naţională *Risorgimento* (Reînvierea). Regele Carol Albert de Sardinia-Piemonte nu a avut succes în încercarea lui de a cuceri regiunile italiene din Austria în 1848–1849 şi a trebuit să abdice în favoarea fiului său, Victor Emmanuel II ❹. În 1849, papa Pius IX a fost demis pentru scurt timp din Statele Papale, la Roma ❻ proclamându-se o Comună Republicană, de către Giuseppe Mazzini şi Giuseppe Garibaldi ❶, ❷. Aceştia au fost înfrânţi de trupele franceze ale lui Ludovic-Napoleon, care au intervenit pentru a-l reinstaura pe papă. Comuna a căzut în iulie.

2 Bustul lui Giuseppe Garibaldi, cca 1870

3 *Ferdinand IV, regele Celor Două Sicilii*, pictură de A. R. Mengs, 1760

4 Victor Emmanuel II, regele Italiei

Giuseppe Mazzini

Giuseppe Mazzini

Giuseppe Mazzini (1805–1872), care a fost la început carbonar, a înfiinţat societatea secretă Tânăra Italie *în timpul exilului său din 1831. A fost condamnat la moarte în contumacie pentru încurajarea armatei rebele sardiniano-piemonteze. Toate revoltele pe care le-a provocat au fost fără succes: în Piemonte în 1833, la Bologna în 1843, în Calabria în 1844 şi la Rimini în 1845. Rebeliunile de la Mantova şi Milano au fost reprimate de asemenea. Mazzini, al cărui scop era unificarea Italiei ca republică democratică, a refuzat coroana după ce Italia s-a unificat ca monarhie. A murit la Pisa în 1872.*

5 Întâlnire secretă a carbonarilor, gravură în lemn, sec. XIX

6 *Mulţime în faţa bisericii Sf. Maria Maggiore, la proclamarea republicii romane*, 9 februarie 1849, gravură în lemn, sec. XIX

Februarie 1849 | Proclamarea republicii romane
24 iunie 1859 | Bătălia de la Solferino
Mai 1860 | *Expediţia celor o mie* condusă de Garibaldi
1870 | Roma este ocupată de trupele italiene
1871 | Roma devine capitala oficială a Italiei
După 1878 | Se înfiinţează organizaţia *Italia Irredenta*

Calea către unificare şi visurile de extindere

Cavour şi Garibaldi au câştigat lupta pentru unificarea Italiei. Reformele interne au fost însoţite de încercarea de a transforma Italia într-o mare putere europeană.

După Revoluţia de la 1848, regiunea Sardinia-Piemonte şi-a păstrat constituţia parlamentară. Camillo Benso ❿, conte de Cavour, care a devenit prim-ministru al regatului în 1852, a decis să introducă reformele şi a cautat un partener de alianţă pentru unificarea Italiei. Ajutat de Franţa, Cavour a câştigat Bătălia de la Solferino ❾, cu Austria, la 24 iunie 1859, în urma căreia s-a ales cu Lombardia. În 1860, Emilia-Romagna, Toscana, Modena şi Parma-Piacenza au votat pentru alăturarea la Sardinia-Piemonte. În mai 1860, *Expediţia celor o mie* a lui Garibaldi ❽ a cucerit Regatul celor Două Sicilii. După aderarea regiunilor Marche şi Umbria, aproape toată Italia s-a unit într-un singur stat. A fost proclamat Regatul Italiei, avându-l ca rege pe Victor Emmanuel II ⓫. Primele alegeri parlamentare au loc în 1861. Italia a obţinut Veneto într-un război împotriva Austriei în 1866, dar a decis să renunţe la Trentino şi Istria. După ocuparea Statelor Papale în 1870, papa a preluat conducerea doar în Vatican şi Roma. Roma s-a alăturat în final Italiei în 1871, devenind capitala ţării. Liberalii, conduşi de prim-ministrul Agostino Depretis, au început reformele sociale şi şi-au extins electoratul, ajungând la şapte procente din populaţie. Fondat în 1892, Partidul Socialist Italian (*Partito Socialista Italiano*) a devenit prin-cipalul partid din Italia. După 1878, în timpul domniei regelui Ummberto I ❼, s-a înfiinţat organizaţia *Italia Irredenta*, dedicată încorporării *zonelor italiene esalvate*. Trentino şi Istria s-au aflat în centrul acestor eforturi şi au conturat politicile de alianţă ale noului stat până la Primul Război Mondial. Francesco Crispi a urmărit crearea unei Italii mai puternice şi mai credibile şi a dorit să obţină colonii noi, cu sprijinul celor doi aliaţi, Austro-Ungaria şi Imperiul German, cu care a format Tripla Alianţă în 1882. Însă umilitoarea înfrângere din 1896 în lupta împotriva Abisiniei a spulberat speranţele Italiei de a crea un imperiu est-african. După asasinarea lui Ummberto în 1900, Victor Emmanuel III a preluat tronul. Prim-ministrul de stânga, Giovanni Giolitti, a impus în anii care au urmat numeroase reforme: a fost introdus dreptul la grevă şi la securitate socială, iar sufragiul s-a extins asupra tuturor bărbaţilor. Pe plan extern, Giolitti a asigurat continuitatea. În 1911, forţele italiene au ocupat Tripolitania, iar după o luptă împotriva Imperiului Otoman, Italia a preluat controlul arhipelagului Dodecanez şi al restului Libiei. La începutul Primului Război Mondial, Italia a rămas neutră, însă la 26 aprilie 1915 a semnat *tratatul secret de la Londra* cu puterile Antantei. Tratatul oferea Italiei Trieste, Tirolul de Sud şi Dalmaţia în schimbul intrării în război. Italia a declarat război Austro-Ungariei la 23 mai 1915 şi Germaniei la 28 august 1916.

7 Regele Umberto I şi principele moştenitor Victor Emmanuel al Italiei, viitorul rege Victor Emmanuel II

10 Camillo Benso di Cavour, cca 1855

11 Monumentul lui Victor Emmanuel II la Roma, construit între 1885-1911

8 *Expediţia celor o mie* a lui Garibaldi ajunge la Quarto, lângă Genova, la 6 mai 1860

9 *Bersaglieri*, un corp de elită al armatei piemonteze, escortând prizonierii austrieci capturaţi în timpul războiului din 1859, în care Piemonte şi Franţa au înfrânt Imperiul Austriac în nordul Italiei

Papa Pius IX

Pius IX, care provenea dintr-o familie de nobili din Italia, a proclamat infailibilitatea papei în 1870 şi, se spune, a părăsit Statele Papale cu aceste cuvinte: „Poate că sunt infailibil, dar oricum sunt falit."

sus: Papa Pius IX, 1846–1878

1892 Înfiinţarea primului Partid Socialist Italian
1896 Războiul împotriva Abisiniei
1900 Asasinarea lui Ummberto
1911 Forţele italiene ocupă Tripolitania
1911–1912 Războiul Italo-Turc
24 iunie 1915 Tratatul de la Londra

Portugalia și Spania 1815–1914

Pe plan economic și politic, Peninsula Iberică ❶ rămâne în urma Europei de Vest și suportă pierderi de resurse economice și de prestigiu după ce coloniile sud-americane și-au câștigat independența. Portugalia nu reușește să se industrializeze în sec. XIX, iar democratizarea sa are loc abia în secolul următor. În Spania, modernizarea se produce de asemenea doar în salturi după restaurarea Bourbonilor, puterea catolicismului, a armatei și a nobilimii absolutiste fiind încă foarte puternică. După o perioadă mai stabilă între 1870 și 1880, conflictele coloniale de ordin politic conduc la o destabilizare care stopează și pentru mai departe reformele liberale.

1 Vedere a râului Douro, care curge din munții înalți de lângă Soria de-a lungul Peninsulei Iberice la Porto, la vărsarea în Oceanul Atlantic

Portugalia: lupta liberală și falimentul statului

Lupta dintre forțele politice conservatoare și cele liberale din Portugalia a limitat modernizarea țării și a făcut imposibilă reforma agrară. În 1911, Portugalia devine republică.

În 1821, regele portughez Ioan VI ❷ a revenit în Portugalia din exilul său în Brazilia (*pag. 299*), la un an după ce țara fusese transformată în monarhie constituțională prin revoluția liberală. Fiul său, împăratul Pedro I al Braziliei, a proclamat independența coloniei pentru a o salva de Coroană. În Portugalia, regina și fiul ei Miguel au încearcat o lovitură de stat împotriva lui Ioan VI în 1824, însă aceasta a fost contracarată cu sprijinul englezilor. În 1826, după moartea lui Ioan VI, Pedro – care se afla încă în Brazilia – a preluat tronul portughez sub numele de Pedro IV și a întărit drepturile regelui printr-o nouă constituție. Apoi a garantat o cartă constituțională și a abdicat în favoarea fiicei sale Maria da Glória. Sfânta Alianță l-a obligat însă să-l numească regent pe fratele său Miguel în 1827. Regentul s-a autoproclamat regele Miguel I în 1828 și a reintrodus absolutismul. Englezii au venit din nou în ajutorul Portugaliei, iar Pedro a reușit să o readucă la tron în 1834 pe regina Maria II ❹, fiica sa. În anii care au urmat, au avut loc lupte permanente între septembriștii liberali și cartiștii conservatori. În 1836, printr-o revoluție se restabilește constituția din 1832, iar revolta populară din 1846–1847 a fost reprimată. Guvernele regilor Pedro V și Ludovic I ❻ au fost marcate de tulburări politice interne, în care interveneau uneori puterile străine. Până în 1892, țara a fost falimentară. Sub Carol I ❺, succesorul mai slab al lui Ludovic, prim-ministrul João Franco a abolit Parlamentul (*Cortes*) în 1907 și a instaurat o dictatură. În anul următor, Carol și fiul cel mare al acestuia, Ludovic Filip, au fost asasinați. Pe tron a urcat Manuel II, în vârstă de 19 ani. În ciuda guvernelor de coaliție, a amnistiilor și a legislației liberale, neexperimentatul rege al Portugaliei a fost exilat ❸ în Marea Britanie, după o lovitură de stat republicană. La 31 august 1911, s-a proclamat o nouă constituție liberală. În 1916, Portugalia a intrat în Primul Război Mondial împotriva Germaniei. Forțele portugheze au suferit pierderi uriașe, dar au obținut câteva teritorii coloniale mici care aparținuseră Imperiului German.

3 Manuel II pleacă în exil din Portugalia în 1911

2 Ioan VI, regele Portugaliei

4 Maria II da Glória, regina Portugaliei

5 Carol I, regele Portugaliei, cu soția sa, Amelie, și primul născut, Ludovic-Filip, 1888

6 Ludovic I, regele Portugaliei

1822 | Independența Braziliei
1828 | Independența Uruguayului
1834 | Maria II da Glória revine la tron
1846–1847 | Revoltă populară
1847–1874 | Războaiele Carliste
1876 | Noua Constituție în Spania
1892 | Falimentarea Portugaliei

Spania: feudele familiale şi modernizarea lentă

Războaiele Carliste şi revoltele au obstrucţionat dezvoltarea Spaniei în sec. XIX. Perioada de înflorire care a început imediat după 1876 se termina deja spre sfârşitul secolului.

La sfârşitul Războaielor Napoleoniene regele Ferdinand VII al Spaniei ❼, ❾, mai mult decât alţi monarhi europeni, (*pag. 361*) a urmărit o politică de restaurare care a întâmpinat reacţii extreme. În 1814, după reîntoarcerea sa din Franţa, a restaurat Inchiziţia, apoi a anulat constituţia de la 1812 prin care cuvântul *liberal* a devenit cunoscut în lume. Revoluţia populară din 1820 a fost zdrobită cu ajutorul Franţei, iar autoritatea absolută a lui Ferdinand a fost restabilită. În 1831, a desemnat-o pe fiica sa nou-născută, Isabela ⓬, ca noua regină, în detrimentul fratelui său, Don Carlos, fapt care a declanşat Războaiele Carliste. Acestea au durat mai mult de 40 de ani, la sfârşitul lor Alfonso XII ⓭, fiul Isabelei, preluând tronul după o Primă Republică scurtă. Alfonso XII a înlăturat absolutismul prin constituţia din 1876, care a interzis atât regelui, cât şi armatei, să se implice în politică. Următoarele două decenii au fost marcate de stabilitate şi prosperitate crescândă. Carliştii au fost înfrânţi în cele două războaie ❽, fiind înăbuşită şi Răscoala din Cuba ⓫ din 1878, care a reizbucnit în 1895. Mai târziu, Statele Unite au intervenit în Cuba ❿, aprinzând scânteia Războiului Hispano-American din 1898, prin care Spania a pierdut Cuba, Puerto Rico, Filipinele şi Guamul în favoarea Statelor Unite. Înfrângerea Spaniei a produs instabilitate internă. Facţiunile anarhiste şi socialiste au devenit mai puternice, iar mişcările regionale revendicau autonomia. Şeful conservator al guvernului din 1907, Antonio Maura, nu a dat dovadă de înţelegere pentru liberali, iar în 1909 a încercat să-i folosească pe muncitorii din Barcelona în conflictul legat de controlul Spaniei în Maroc. A izbucnit o răscoală, iar Maura a fost înlocuit de José Canalejas y Méndez, de orientare liberală. Reformele sale promiţătoare au fost întrerupte, acesta fiind asasinat în 1912. Spania a rămas neutră în timpul Primului Război Mondial.

9 Ferdinand VII, rege al Spaniei

12 Isabela II, regină a Spaniei

13 Alfonso XII, rege al Spaniei

7 Monedă de argint în valoare de opt reali, înfăţişându-l pe regele Ferdinand VII şi armata regală spaniolă, turnată în 1822

10 Caricatură spaniolă care punea la îndoială motivele din spatele sprijinului Statelor Unite ale Americii în revolta antispaniolă din 1895 din Cuba: *De mult stăm cu ochii pe bucăţica aia, e timpul să o înghiţim!*

8 Zumala-Carregui, comandantul forţelor pretendentului la tron Don Carlos, cucereşte Bilbao în iunie 1835, în timpul Războaielor Carliste

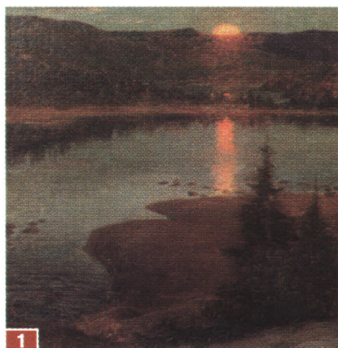

11 Cubanezii ard rafinăria de zahăr de la Los Ingenios, lângă Trinidad de Cuba, în timpul Răscoalei din 1878

Războaiele Carliste

Războaiele Carliste îşi au originea în disputata succesiune a lui Ferdinand VII, care a desemnat-o pe fiica sa, Isabela II, ca moştenitoare a tronului. Carliştii, care doreau să-l aducă pe tron pe Carol, fratele lui Ferdinand, au purtat război împotriva adepţilor Maríei Cristina, mama Isabelei. Cum puterea carliştilor se afla în zona rurală din nordul Spaniei, aceştia au luptat împotriva sudului mai urbanizat. În 1839, au fost înfrânţi, dar încoronarea Isabelei în 1843 a provocat Al Doilea Război Carlist. Isabela a rămas la putere până la Revoluţia glorioasă din 1868. În 1870, Amadeo, fiul regelui italian, a urcat pe tron, dar a fost obligat să renunţe în 1873. După Prima Republică, în urma puciului din 1874 pe tron a fost urcat Alfonso XII, fiul Isabelei, punându-se astfel capăt Războaielor Carliste în 1876.

Revoltă împotriva reginei Isabela II, Madrid, 1868

1898 | Războiul Hispano-American
1908 | Carol I este asasinat
31 august 1911 | Aprobarea constituţiei democratice
1895 | Răscoala din Cuba
1906–1908 | Dictatura lui João Franco
1910 | Proclamarea republicii

Scandinavia cca 1800–1917

De-a lungul sec. XIX țările scandinave – Danemarca, Norvegia și Suedia ❶ – au devenit treptat state democratice moderne. La începutul sec. XX, acestea au început să se contureze ca modele de state prospere, care au făcut ca Scandinavia să fie dată drept exemplu încă pe atunci. În același timp, Danemarca a suportat pierderi teritoriale și a avut probleme economice, iar Finlanda a rămas în mare parte dependentă de Rusia, chiar și după obținerea independenței politice. Suedia a avut parte de creștere economică, dar unirea cu Norvegia nu a durat mult, deoarece aceasta și-a dorit autonomia națională.

Răsăritul lunii la Valdres, pictură de Eugen, prinț al Suediei, 1890

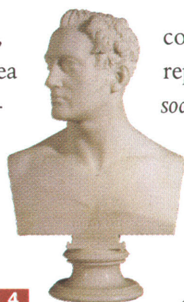
Obținerea independenței de către Danemarca și Finlanda

Danemarca a pierdut Norvegia în favoarea Suediei, după care a suportat o criză economică majoră. Finlanda a reușit să-și câștige independența față de Rusia în 1917.

În 1801 și 1807, Forțele Marine Regale Britanice ❹ distrug fortificațiile și flota daneză la Copenhaga ❷, care rezista blocadei britanice în Europa de Vest. Danemarca a fost obligată să se alieze cu Napoleon, însă, în consecință, a pierdut controlul asupra Heligolandului și Norvegiei în favoarea Suediei, prin Tratatul de la Kiel din 1814. Această pierdere a mai multor piețe a dus la inflație, sărăcie și chiar la falimentarea statului, după o criză economică ce a durat până în 1828. În 1849, țara devine monarhie constituțională cu vot universal și educație pentru toți. Un an mai devreme, Danemarca luptase cu Germania pentru Schleswig ❻ și Holstein, iar în 1864 ❺ izbucnește un al Doilea Război Germano-Danez, în care Danemarca a pierdut ambele ducate și Lauenburgul, păstrându-și neutralitatea, chiar și în timpul Primului Război Mondial. O constituție parlamentară și legislația socialistă a ministrului-președinte Jacob Estrup în anii 1890 i-au conferit Danemarcei reputația de *model de stat social*. Planul Rusiei de a anexa toată Finlanda a fost pus în aplicare după Tratatul de la Tilsit din 1807. Mișcarea națională finlandeză de eliberare după înfrângerea lui Napoleon nu a avut succes din cauza politicii de restaurare a țarului rus Nicolae I ❸. Reformele liberale ale lui Aleksandru II – printre care dreptul de a folosi limba finlandeză, reinstaurarea Parlamentului finlandez în 1869 și crearea unei armate regulate în 1878 – au fost anulate de Aleksandru III. În 1899, Finlanda și-a pierdut statutul de autonomie prin Manifestul din Februarie al lui Nicolae II, deși l-a recăpătat pentru un timp după Revoluția din 1905 din Rusia. La 31 decembrie 1917, Vladimir Lenin a confirmat independența Finlandei.

Bombardarea și ocuparea Copenhagăi de Forțele Marine Britanice în 1807

Atacarea tranșeelor de la Düppel lângă Sonderburg, Danemarca, de către trupele prusace, la 18 aprilie 1864

Danezi fugind din Flensburg de trupele prusace, 1848

sus: Nyhavn din Copenhaga, parte a portului original
stânga: Bustul țarului rus Nicolae I, marmură, Christian Daniel Rauch

Søren Aabye Kierkegaard

În perioada sa de criză, Danemarca a dat lumii pe unul dintre marii filozofi ai sec. XIX. Søren Aabye Kierkegaard s-a născut în 1813 la Copenhaga. După absolvire, a publicat – timp de zece ani, începând cu 1843 – tratate filozofice în care a pus bazele existențialismului, una dintre mișcările filozofice cele mai semnificative ale secolelor XIX-XX, influențându-i pe K. Barth, M. Heidegger, K. Jaspers, G. Marcel și alții. A murit la Copenhaga, în 1855.

sus: Søren Kierkegaard

1814 | Tratatul de la Kiel
1815 | Norvegia a obținut administrare proprie
1821 | Desființarea marii nobilimi (*Storting*)
1848–1850 | Primul Război Germano-Danez
1864 | Al Doilea Război Germano-Danez

Modernizarea Suediei şi unirea cu Norvegia

În sec. XIX, Suedia a devenit un stat democratic modern. S-a unit cu Norvegia, care la începutul secolului următor a ales independenţa.

Lovitura de stat din 1809 a adus la abdicarea regelui suedez Gustav IV Adolf ❽ în favoarea unchiului său, Carol XIII, care a fost obligat să cedeze Rusiei teritorii finlandeze importante şi Insulele Åland. În 1814, Suedia a câştigat Norvegia

8 Ofiţeri forţându-l pe regele suedez Gustav IV Adolf să abdice în urma unei lovituri de stat, 13 martie 1809

de la Danemarca, dar a şi cedat regiunea Pomeraniei, ultimul dintre teritoriile sale germane.

Carol l-a adoptat pe mareşalul francez Jean-Baptiste Bernadotte ❿ ca moştenitor la tron, pentru a obţine sprijin din partea Franţei. Sub numele de Carol XIV Ioan, Bernadotte devine rege al Suediei şi Norvegiei în 1818, ambele state dezvoltându-se împreună atât din punct de vedere economic, cât şi cultural ⓫. Fiul său, Oscar I (1844–1859) ❼, a sprijinit reformele liberale şi mişcarea panscandinavă, care avea scopul de a unifica naţiunile de pe peninsulă. Carol XV, fiul lui Oscar, a continuat aceste reforme şi a transformat Suedia într-un stat constituţional modern. Fratele său, Oscar II ❾, a continuat să îmbunătăţească legislaţia socială. În timpul domniei lui Gustav V ⓬, Suedia a adoptat votul universal şi măsuri eficiente de prosperitate socială. Uniunea suedezo-norvegiană din 1815 a garantat Novergiei propria administraţie, legislaţie şi armată, dar subordonate regelui suedez. Parlamentul norvegian a desfiinţat marea nobilime (*Storting*) în 1821. Revoluţiile europene de la 1848 au generat un entuziasm naţional în creştere şi dorinţa de autonomie. Sufragiul universal a fost introdus în 1898, iar în 1905 norvegienii au votat despărţirea de Suedia. În noiembrie 1905, prinţul Carol al Danemarcei ⓭ a fost încoronat ca rege al Norvegiei, cu numele de Haakon VII. Norvegia a instituit o legislaţie socială exemplară şi a rămas neutră în Primul Război Mondial, la fel ca toate celelalte naţiuni scandinave. Un număr mare de emigranţi au părăsit Suedia şi Norvegia în a doua jumătate a sec. XIX – aproape 1,5 milioane din Suedia şi alte 100 000 din Norvegia – îndreptându-se mai ales spre America de Nord. Socialismul suedez a fost susţinut de dezvoltarea industriei, deşi avea succes mai mult în zonele rurale mai sărace ale ţării, care erau atrase de teoriile cooperării şi securităţii sociale.

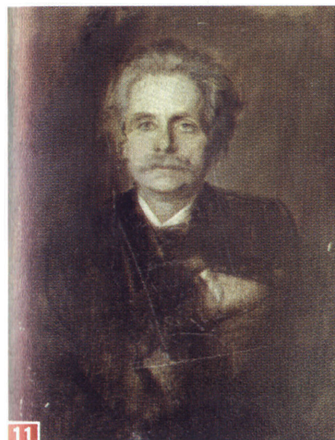

10 Bernadotte sau Carol XIV Ioan, rege al Suediei şi Norvegiei

7 Oscar I, rege al Suediei şi Norvegiei, promotor al Scandinaviei unite

9 Oscar II, ultimul rege al Suediei şi Norvegiei înainte de separarea tronurilor

Cele două limbi norvegiene

Sub steagul redeşteptării naţionale, norvegienii au adoptat limba lor maternă. Până atunci, limba scrisă oficială a guvernului şi cea literară era un dialect norvegian al danezei, **Riksmål** *(„limbă naţională“). Filologul Ivar Aasen a creat* **Landsmål** *(„limba de la ţară“), bazându-se pe vechile dialecte rurale norvegiene, vorbite la jumătatea secolului. Astăzi, acestea – denumite acum* **Bokmål** *(limba cărţilor) şi* **Nynorsk** *(norvegiana nouă) – sunt sprijinite în mod egal de autorităţi şi ambele se învaţă în şcoală.*

11 *Compozitorul norvegian Edvard Grieg,* pictură de Lenbach

12 Gustav V, rege al Suediei, cu soţia sa, Victoria von Baden

13 Haakon VII, rege al Norvegiei, fostul prinţ Carol al Danemarcei

1898 | Sufragiul universal în Norvegia
1899 | Manifestul din Februarie
1905 | Norvegia se desparte de Suedia
1909 | Sufragiul universal în Suedia
31 decembrie 1917 | Finlanda obţine independenţa

Reşedinţa ţarului: Palatul de iarnă din St. Petersburg

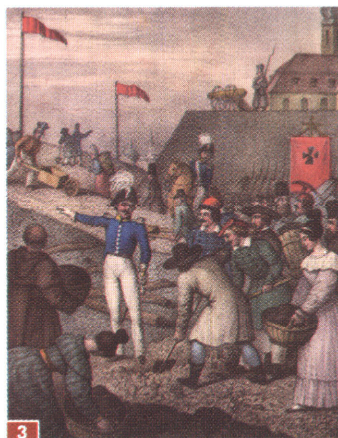
Rusia – de la Tratatul de la Tilsit la abdicarea ultimului ţar 1807–1917

În secolul XIX, Rusia a rămas cu mult în urma progresului politic şi economic care a transformat radical Europa Occidentală. În Rusia, autocrată pe plan intern şi cu o economie bazată pe un sistem de agricultură semifeudal, a crescut tot mai mult prăpastia dintre majoritatea covârşitoare a populaţiei şi marea nobilime. Deşi a cucerit vaste teritorii, eşecurile acesteia în politica externă au slăbit puterea ţarului ❶. Tentativele de reformă erau întotdeauna urmate de perioade de reprimare extremă, determinând radicalismul liberalilor moderaţi. După începutul industrializării, muncitorii de la oraş s-au alăturat intelectualilor radicali în lupta lor cu autocraţia ţaristă şi au participat la Revoluţie.

Expansionismul, Polonia şi Revoluţia din Decembrie

Rusia a reuşit să-şi extindă vastul teritoriu, iar Polonia lupta fără succes să-şi recapete independenţa. Tinerii ofiţeri liberali urmăreau să instaureze reforma, dar revolta lor a eşuat.

Pactul cu Napoleon încheiat prin Tratatul de la Tilsit din 1807 oferă ţarului rus Aleksandru I ❷ posibilitatea să-şi extindă imperiul. Rusia câştigă, în 1809, insulele Åland şi Finlanda, de la Suedia, şi Basarabia, după Războiul Ruso-Turc din 1806–1812. În 1813, cucereşte Daghestanul după un război cu Persia; ţarul Pavel I ocupase deja Georgia, aflată în vecinătate, în 1801. După înfrângerea lui Napoleon în Campania din Rusia şi eliminarea definitivă a acestuia în Bătălia de la Waterloo, Congresul de la Viena din 1815 acordă de asemenea Rusiei cea mai mare parte a Marelui Ducat al Varşoviei. Polonia nu era pregătită să accepte dominaţia ruşilor. Deşi rămâne iniţial regat independent, rezistenţa – îndeosebi Răscoala din Noiembrie 1830 ❸ – este reprimată, iar Polonia îşi pierde autonomia. Următoarea revoltă a polonezilor din 1863 este de asemenea înăbuşită ❹, iar Rusia dizolvă complet regatul cinci ani mai târziu.

Soldaţii şi cetăţenii se pregătesc să apere capitala Poloniei, Varşovia, de asaltul trupelor ruseşti din 1830

Prometeul polonez ca personificare a rebelilor, în ghearele vulturului, simbolul heraldic al Rusiei ţariste

Pe plan intern, Aleksandru I aplică la început unele reforme liberale, cum ar fi reorganizarea guvernului şi a sistemului de educaţie. Sfânta Alianţă formată de Rusia şi Austria la Congresul de la Viena în 1815, în scopul de a menţine ordinea monarhică în Europa, determină politica de după restauraţie (1820) a ţarului. În definitiv, Rusia devine un jandarm al Europei care luptă împotriva radicalismului politic, stând la pândă şi intervenind în sprijinul regimurilor care erau ameninţate de răscoalele populare.

Ţarul Aleksandru I Pavlovici, portret de François Gérard, 1814

Decembriştii

Mulţi intelectuali ruşi au fost influenţaţi de ideile reformei occidentale, opunându-se autocraţiei ţariste. Unii au format societăţi secrete. La scurt timp după moartea lui Aleksandru I, un grup de tineri liberali, care doreau să stabilească o monarhie constituţională, organizează o răscoală la St. Petersburg în decembrie 1825. Deşi cererile acestora erau moderate, Nicolae s-a arătat foarte alarmat de eveniment. Reacţia extremă şi severitatea domniei sale se leagă adesea de efectele acestei răscoale asupra ţarului în tinereţe. În consecinţă, şase sute de decembrişti au fost condamnaţi, cinci executaţi şi peste o sută exilaţi.

Execuţia decembriştilor la bordul navei de război ruseşti *Marele cneaz Vladimir*

Medalion cu liderii revoltei decembriste: Pestel, Rîleev, Bestujev, Muraviov, Kahovski

1806–1812 | Războiul Ruso-Turc
1807 | Tratatul de la Tilsit
1813 | Războiul cu Persia
1825 | Răscoala decembriştilor
14 septembrie 1829 | Tratatul de la Adrianopol
1830 | Răscoala din Polonia

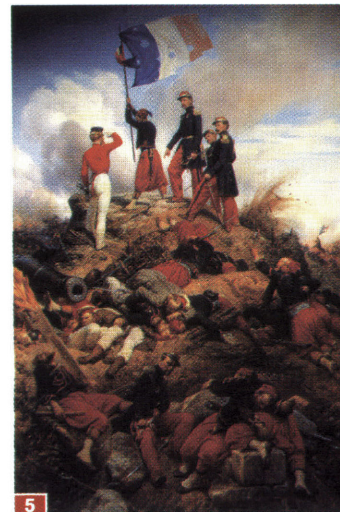
Cuceririle teritoriale şi Războiul Crimeii

Nicolae I intensifică politica represivă şi implică ţara în Războiul Crimeii.

Nicolae I ❻, fratele şi succesorul lui Aleksandru I, sporeşte represiunea prin interzicerea universităţilor liberale şi arestarea disidenţilor. După revoluţiile europene din 1848, a continuat măsurile restrictive, trimiţând trupele ruseşti să lupte împotriva revoltei maghiarilor din Austria. Mai mult, plănuia rusificarea populaţiei neslave din imperiu prin limbă şi religie, în speranţa că-i va face pe supuşi mai credincioşi.

Pe plan extern, a continuat direcţia expansionistă. În 1828, Persia a fost obligată să cedeze teritorii din Armenia. Al Şaselea Război Ruso-Turc stabileşte suzeranitatea Rusiei în Caucaz şi „protectoratul" Ţării Româneşti ❼ şi Moldovei, prin Tratatul de la Adrianopol din 14 septembrie 1829. Armata lui Nicolae I ocupă aceste teritorii în 1853, cu scopul de a prelua controlul Dardanelelor, împlinindu-şi astfel visul de a obţine şi acces naval la Marea Mediterană. Atitudinea Rusiei îngrijorează puternic celelalte mari puteri, determinând sângerosul război din Crimeea. Imperiul Otoman se aliază cu Franţa, Marea Britanie şi Regatul Sardiniei împotriva Rusiei. Ruşii reuşesc să anihileze flota otomană ❾ la 30 noiembrie 1853, însă atunci când coaliţia declară război Rusiei în 1854, Austria refuză să lupte cu vechiul ei aliat Rusia. Neutralitatea Habsburgilor a determinat înstrăinarea ambelor părţi. În septembrie, aliaţii lansează un atac în Crimeea, asediind Sevastopolul ❺, portul principal al flotei ruseşti din Marea Neagră. După 11 luni de asediu, ruşii se predau la 9 septembrie 1855. La 30 martie 1856, în urma prevederilor Tratatului de la Paris ❽ care a urmat, Rusia pierde Armenia şi partea de sud a Basarabiei, precum şi protectoratul asupra Principatelor Române care rămân sub suzeranitatea Porţii Otomane. Marea Neagră este declarată zonă neutră demilitarizată, eveniment care a reprezentat o înfrângere majoră a ambiţiilor ruseşti în regiune.

6 Ţarul Nicolae I Pavlovici

5 Cucerirea fortului Malahcv din Sevastopol de către generalul francez Mac-Mahon, 8 septembrie1855

7 Ţărani din Ţara Românească

8 Congresul de la Paris din ianuarie–martie 1856

9 Distrugerea unei părţi a flotei otomane de către ruşi în portul Sinope, 10 noiembrie 1853

Războiul Crimeii

Războiul Crimeii a fost mai mult decât un conflict militar, constituind mai curând un punct de turnură, care a marcat răsturnarea balanţei de puteri stabilită după Congresul de la Viena. Pentru prima dată în patru decenii, Marile Puteri se angajează într-un război de proporţii, iar Sfânta Alianţă dintre Austria şi Rusia se prăbuşeşte. Deşi modest, succesul forţelor britanice şi franceze a ajutat la protejarea Imperiului Otoman, aflat în declin, de expansionismul rusesc. Rolul Rusiei în problemele continentale, dezvoltat sub ţarii Aleksandru I şi Nicolae I, se diminuează semnificativ după Războiul Crimeii.

Epoca Modernă 1789–1914

1853–1856 | Războiul Crimeii
Septembrie 1854 | Începutul asediului Sevastopolului
9 septembrie 1855 | Cucerirea Sevastopolului
30 martie 1856 | Tratatul de la Paris
1863 | Răscoala din Polonia

Rusia sub Aleksandru II

Ţarul Aleksandru II extinde imperiul către Oceanul Pacific. Reformele sale precaute nu satisfac mişcarea reformistă, iar ţarul este asasinat de militanţii radicali în 1881.

1 Construcţia podului peste râul Enisei, parte a căii ferate transsiberiene, construit între 1891 şi 1904

2 Biroul ţarului Aleksandru II din Palatul de iarnă din Sankt Petersburg

3 Aleksandru II, ţarul Rusiei şi Mare Duce de Finlanda, în uniformă militară

Aleksandru II ❷, ❸ care îşi urmează tatăl la tron în 1855, încheie Războiul Crimeii. După dezastrul din sud, Rusia orientează planurile expansioniste către est. În 1856, Rusia anexează o parte a insulei Sahalin, iar în 1858 cucereşte toate teritoriile de până la Coasta Pacificului, unde fondează Vladivostokul ❻ în 1860. Ţarul vinde Alaska Statelor Unite în 1867. În 1891 începe construcţia căii ferate transsiberiene ❶, care leagă provinciile îndepărtate ale imperiului. În anii 1860 şi 1870, Rusia cucereşte şi mai multe teritorii din sud-est, graniţele imperiului extinzându-se astfel până în India. Aleksandru II aprobă cererile de reformă în Rusia şi aboleşte iobăgia în 1861, iar trei ani mai târziu introduce instituţiile de guvernare locală alese prin vot – *zemstve* – şi serviciul militar obligatoriu. Însă aceste măsuri nu satisfac opoziţia, iar societăţile secrete rămân active.

4 Vera Ivanova Zasulici, membră a mişcării *narodnicilor*, Mihailovka, lângă oraşul Smolensk

Grupul autointitulat Narodniki ❹ (*Prietenii poporului*) era activ îndeosebi în zonele rurale. Răscoala sârbilor şi muntenegrenilor împotriva dominaţiei otomane din 1876 deschide Rusiei o altă oportunitate de a-şi satisface ambiţiile în Dardanele. Rusia se alătură rebelilor, declanşând al Optulea Război Ruso-Turc în ianuarie 1877, care a slăbit şi mai mult Imperiul Otoman ❺. Prin Tratatul de la San Stefano din 3 martie 1878, Rusia câştigă domenii reprezentative ale otomanilor şi dobândeşte astfel hegemonia regiunii Mării Negre.

Marile Puteri revizuiesc substanţial acest acord în cadrul Congresului de la Berlin (*pag. 380*) – prin Tratatul de la Berlin din 13 iulie 1878, care limitează influenţa Rusiei –, însă nu găseşte nici o soluţie pentru *Problema răsăriteană* a dezintegrării Imperiului Otoman sau pentru prevenirea crizei iminente din Balcani.

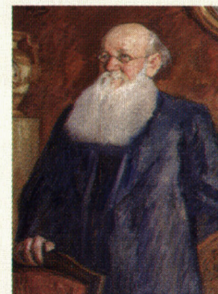

5 Capitularea fortăreţei turceşti Plevna, astăzi în Bulgaria, 10 decembrie 1877: Osman Paşa, rănit este prezentat ţarului Aleksandru II

6 Portul Vladivostok de pe coasta Pacificului, întemeiat în 1860

Piotr Kropotkin

În 1862, la 20 de ani, Piotr Alekseevici Kropotkin îşi satisface stagiul militar, lucrând totodată ca geograf în Siberia. În anii 1870, călătoreşte în Europa de Vest pentru Societatea Geografică Rusă şi se familiarizează cu teoriile socialiste revoluţionare, devenind un anarhist convins. După revenirea la Sankt Petersburg, în 1874, este arestat pentru complot împotriva ţarului, dar evadează şi ajunge în Europa de Vest doi ani mai târziu. Este condamnat la domiciliu forţat timp de patru ani în Franţa, în anii 1880, apoi trăieşte în exil în Anglia, până în 1917. Aici scrie numeroase lucrări, dintre care se remarcă faimoasa schiţă despre utopia anarhistă, Ajutorul reciproc *(1902). Deziluzionat de politica bolşevică a lui Lenin după revenirea în Rusia, acesta se retrage treptat din viaţa politică.*

sus: Cneazul Piotr Alekseevici Kropotkin

1861 | Abolirea iobăgiei
1864 | Introducerea serviciului militar obligatoriu
1867 | Alaska este vândută SUA
1876 | Răscoala sârbilor şi muntenegrenilor
1877 | Al Optulea Război Ruso-Turc
3 martie 1878 | Tratatul de la San Stefano
13 iulie 1878 | Tratatul de la Berlin

Războiul Ruso-Japonez și Prima Revoluție

Războiul împotriva Japoniei a fost pierdut, determinând izbucnirea Revoluției din 1905, dar țarul a reușit să recapete controlul.

7 Asasinarea țarului Aleksandru II de către militanții radicali, 13 martie 1881, la St. Petersburg

8 Țarul Nicolae II Aleksandrovici

11 Pogromul evreilor din Rusia, din a doua jumătate a sec. XIX

12 Infanteria cazacilor din Războiul Ruso-Japonez, 1904–1905

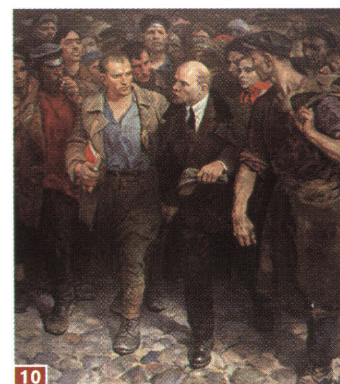
Aleksandru II este asasinat cu o bombă în 1881 de către membrii grupului terorist *Narodnaia Volea* (Voința poporului). Fiul și succesorul său, Aleksandru III ❾, anulează multe dintre reformele liberale ale tatălui. Autoritatea zemstvelor a fost redusă, cenzura sporită, iar forța poliției politice întărită. Măsurile xenofobe se înăspresc: discriminarea evreilor ia proporții ⓫, iar rusificarea minorităților etnice crește. Toate aceste acțiuni dau avânt rezistenței antițariste. Deși Rusia era încă departe de adevărata industrializare – reformele economice se introduc în anii 1880 pentru a spori producția în fabrici –, ideile socialiste se răspândeau treptat în rândurile muncitorilor. Organizațiile formate erau conduse cel mai adesea de persoane aflate în exil.

În politica externă, Rusia formează o alianță cu Franța împotriva Puterilor Centrale în 1890, stabilind astfel configurația fronturilor pentru Primul Război Mondial.

Ultimul țar, Nicolae II ❽, încoronat în 1894, continuă politica de expansiune în Răsărit. Aceasta determină conflictul Rusiei cu Japonia, o putere în formare, care urmărea de asemenea să întemeieze un imperiu pe continentul asiatic. Conflictul pentru Manciuria degenerează în Războiul Ruso-Japonez ⓬, printr-un atac al Japoniei asupra portului rusesc Artur. În ciuda superiorității numerice, Rusia suferă înfrângeri pe uscat și pe apă, culminând cu Bătălia navală de la Tsushima din mai 1905. Rusia este obligată să-și recunoască înfrângerea în Tratatul de la Portsmouth din 1905.

Umilirea Rusiei în război a scos în evidență slăbiciunea guvernului rusesc, dând naștere Revoluției din 1905 ❿. În consecință, a fost adoptată o nouă lege de vot cenzitar, care aducea o majoritate conservatoare în a treia Dumă, adunarea legislativă, care s-a întrunit până în 1912 fără să aibă vreo realizare. Necesitatea schimbării a fost evidențiată în Primul Război Mondial. Revoluția din Octombrie (noiembrie după stil nou) din 1917 determină abdicarea ultimului țar. La scurt timp după aceasta, în 1918, Nicolae II și întreaga sa familie sunt împușcați.

9 *Țarul Aleksandru III Aleksandrovici*, care a anulat reformele tatălui său, portret de Ivan Nikolaevici Kramskoi

10 Lenin printre revoluționari în timpul Revoluției din Decembrie 1905

Duminica sângeroasă

O întrunire a zemstvelor din St. Petersburg cerea țarului schimbări democratice. O concentrare de trupe din 22 ianuarie 1905 a înconjurat mulțimea de aproape 200 000 de oameni. Sute de participanți au fost uciși după ce soldații au deschis focul la ordinul unchiului țarului. Această Duminică, denumită sângeroasă, a provocat furia întregii națiuni. În ciuda Manifestului din Octombrie al lui Nicolae II, au avut loc răscoale în toată țara. Guvernul a înăbușit revoluția la începutul anului 1906 cu ajutorul armatei. Duma a fost dizolvată după protestul împotriva unei noi legi fundamentale a imperiului, antidemocratice, din 6 mai 1905.

stânga sus: *Duminica sângeroasă* din St. Petersburg, 22 ianuarie 1905
dreapta sus: Caricatura la adresa lui Nicolae II, 1905

Epoca Modernă 1789–1914

Din 1821 | Construcția căii ferate transsiberiene
1904–1905 | Războiul Ruso-Japonez
1905 | Prima Revoluție Rusă
22 ianuarie 1905 | *Duminica sângeroasă*
Mai 1905 | Bătălia de la Tsushima
7 noiembrie 1917 | A Doua Revoluție Rusă

BALCANII 1821–1914

Până la mijlocul secolului XIX, Balcanii aparţineau aproape în totalitate Imperiului Otoman. Acesta însă intră în declin, astfel că la începutul Primului Război Mondial, controlul său în Europa se restrânge la un spaţiu destul de mic. Grecii au fost primii care s-au răsculat împotriva turcilor ❶ în Războiul de Independenţă din anii 1820, fiind urmaţi de alte popoare care erau sprijinite de Rusia, aceasta considerându-se drept protectoare a mişcării slave de eliberare naţională. Însă ţările din Balcani s-au luptat şi între ele pentru teritorii, determinând o situaţie politică explozivă care a constituit una dintre cauzele izbucnirii Primului Război Mondial.

1 *Colonelul Favier conduce grecii în bătălia împotriva turcilor*, poster decorativ, 1827–1828

Grecia obţine independenţa

Războiul de independenţă victorios al Greciei a servit drept exemplu pentru ţările din Balcani în lupta lor de eliberare de sub dominaţia otomană.

Mişcarea de eliberare naţională din Grecia ia avânt la sfârşitul sec. XVIII, determinându-i pe greci să se elibereze de sub jugul otoman (*pag. 408*). Deşi răscoala lui Alexandru Ipsilanti ❷, conducătorul societăţii secrete *Eteria*, a eşuat în 1821, regiunea Pelopones se răscoală de asemenea, sub conducerea episcopului Germanos de Patras ❻. Europa îi sprijină pe greci: cu bani şi, mai presus de orice, cu voluntari, printre care şi lordul Byron ❸, care vine în Grecia să se alăture luptei pentru independenţă ❺. Majoritatea acestora erau romantici, motivaţi de ideea de eliberare a unei ţări cu trecut glorios, descendentă din Grecia Antică. Lupta îndârjită pe ambele fronturi a fost însoţită de masacre ❼ în rândul populaţiei civile. Peloponesul a fost recucerit aproape complet de turci, dar sultanul Mahmud II a trebuit să ceară sprijinul viceregelui egiptean Mehmet Ali. Egiptenii recuceresc sudul Peloponesului în 1826. Rusia, Marea Britanie şi Franţa trimit apoi o flotă în Grecia, care distruge flota turcească la Navarino, în 1827. Rusia iese de asemenea victorioasă din Războiul Ruso-Turc din 1829, iar Grecia – care cuprindea la început îndeosebi Peloponesul – primeşte statutul de regat independent la Conferinţa de la Londra din 3 februarie 1830.

2 Alexandru Ipsilanti

3 Lordul Byron

4 George I, regele Greciei

Primul rege al grecilor este Otto de Bavaria, încoronat în 1832. Acesta însă nu a reuşit să reprime răscoalele interne, fiind obligat să abdice în 1862. Este urmat la tron în 1863 de prinţul William George al Danemarcei, încoronat ca George I ❹, care domneşte 50 de ani, sfârşindu-şi domnia în 1913, când este asasinat la Salonic.

Între timp, grecii reuşesc să-şi extindă teritoriul, ducând războaie împotriva Imperiului Otoman în destrămare şi după Războaiele Balcanice din 1912–1913.

6 *Episcopul Germanos de Patras binecuvântează steagul Greciei independente*, pictură de Theodoros Vryzakis

7 *Masacrul de la Chios*, reprimarea otomanilor în aprilie 1822, pictură de Delacroix, 1824

5 *Elada şi „copiii săi": Kapodistrias, Ipsilanti, lordul Byron, episcopul Germanos şi alţii*, pictură de Theodoros Vryzakis

Contele Ioánnis Antónios Kapodistrias

Contele Ioánnis Antónios Kapodistrias era ministrul de externe al Rusiei şi negociatorul ţarului Aleksandru I la Congresul de la Viena din 1815. Aceasta a renunţat la postul din Rusia în urma disputei cu ţarul cu privire la soarta Greciei. Kapodistrias participă apoi la Războiul de Independenţă al Greciei şi este ales preşedinte al Greciei independente în 1827. Este asasinat la 9 octombrie 1831, la Nauplia.

sus: Ioánnis Antónios Kapodistrias

1821 | Răscoala condusă de Alexandru Ipsilanti
1827 | Bătălia de la Navarino
1829 | Războiul Ruso-Turc
1832 | Încoronarea lui Otto de Bavaria ca rege al Greciei
1859 | Unirea Ţării Româneşti cu Moldova
1885 | Serbia declară război Bulgariei

Butoiul cu pulbere al Balcanilor

Naţiunile balcanice au reuşit să se elibereze şi să-şi câştige independenţa faţă de Imperiul Otoman, însă s-au luptat între ele pentru teritorii.

Bulgaria, România – creată în 1859 prin unirea Ţării Româneşti cu Moldova –, Muntenegrul şi Serbia devin autonome prin Tratatul de la San Stefano, care a urmat Războiului Ruso-Turc din 1877–1878. Bulgaria devine un principat obligat să plătească haraci sultanului. Serbia visa însă să creeze un mare imperiu, astfel că regele Milan I Obrenovici ❾ declară război Bulgariei în 1885 pentru cucerirea Macedoniei; Austro-Ungaria s-a asigurat ca Serbia să nu câştige decât o mică regiune la vest. Prinţul Alexandru I de Bulgaria îşi pierde tronul în urma unei lovituri de stat organizată de Ferdinand I ❿ al Casei de Saxa-Coburg-Gotha, care se autoproclamă ţar al Bulgariei în 1908 şi declară ţara independentă. Bosnia şi Herţegovina sunt ocupate în acelaşi an de către Austro-Ungaria, provocând ⓫ o criză a anexărilor care a fost la un pas de a degenera într-un război cu Serbia, aceasta văzându-şi spulberat visul de instaurare a unui imperiu sârbesc.

Serbia, Muntenegru, Grecia şi Bulgaria formează Liga Balcanică şi declară război Imperiului Otoman în octombrie 1912. La scurt timp îşi recapătă aproape toate teritoriile din Europa, reducând Imperiul Otoman la teritoriul ocupat de Turcia de astăzi. Tratatul de la Londra din 30 mai 1913 lasă turcilor doar un mic teritoriu în Europa, dar nu rezolvă problema controlului Macedoniei, pentru care concurau Bulgaria şi Serbia. În consecinţă, Serbia şi Grecia încep cel de Al Doilea Război Balcanic ❽ împotriva Bulgariei la 29 iunie 1913. La începutul lunii iulie, România, Imperiul Otoman şi Muntenegru se aliaseră deja împotriva Bulgariei. Tratatul de la Bucureşti din 10 august 1913 stabilea ca Bulgaria să cedeze teritorii României; Macedonia era absorbită în cea mai mare parte de Serbia şi România, iar Albania devenea independentă.

Însă, nici după asta tensiunea din Balcani nu a scăzut. Serbia devenise mai puternică, fapt privit cu ostilitate de Austro-Ungaria, din cauza numărului mare de slavi de pe teritoriul acesteia. Când moştenitorul tronului Austro-Ungariei, arhiducele Franz Ferdinand este împuşcat ⓬ la 28 iunie 1914 la Sarajevo, de naţionalistul sârb Gavrilo Princip, se declanşează *Criza din Iulie*, în timpul căreia Serbia nu reuşeşte să îndeplinească ultimatumul austro-ungar, fiindu-i declarat război. Situaţia se înrăutăţeşte după intervenţia altor naţiuni europene, determinând izbucnirea Primului Război Mondial.

8 Locuitorii Melknikului incendiază oraşul înainte de a-l părăsi

9 Regele Milan I Obrenovici

10 Ferdinand I

11 Metaforă a crizei anexărilor: clopotul nu răsună, pentru că fiecare naţiune îl trage în partea ei

12 Asasinarea moştenitorului tronului Austro-Ungariei, Franz Ferdinand, de Gavrilo Princip

Congresul de la Berlin

Între 13 iunie şi 13 iulie 1878, reprezentanţii Marilor Puteri – Austo-Ungaria, Marea Britanie, Franţa, Italia, Rusia, Imperiul German şi Imperiul Otoman – se întrunesc în speranţa că vor putea rezolva situaţia din Balcani. Celelalte puteri erau interesate mai ales de stoparea expansiunii Rusiei de la Marea Neagră către Dardanele, care ar fi plasat-o astfel într-o poziţie strategică de dominare a Europei şi Orientului Apropiat. Nordul Bulgariei este declarat independent, iar Rumelia de est, aflată în sudul Balcanilor, devine provincie autonomă.

Congresul de la Berlin, pictură de Anton von Werner, 1881

Martie 1912 | Înfiinţarea Ligii Balcanice
Octombrie 1912 | Primul Război Balcanic
30 mai 1913 | Tratatul de la Londra
29 iunie 1913 | Izbucnirea celui de Al Doilea Război Balcanic
10 august 1913 | Tratatul de la Bucureşti
1914 | Criza din Iulie

IMPERIUL OTOMAN CCA 1800–1914

În sec. XIX, Imperiul Otoman ❶, care în perioada sa cea mai prosperă se întindea de la Marea Mediterană până în Persia, cunoaşte un declin politic şi economic. Pe la sfârşitul anilor 1700, guvernul otoman a promovat reforme, însă acestea nu erau susţinute de vechea elită şi, mai târziu, nu au mulţumit nici tânăra generaţie liberală care devenea tot mai puternică. Această perioadă de reforme a fost însoţită de pierderi substanţiale de teritorii, care au marcat începutul declinului şi apoi prăbuşirea marelui imperiu.

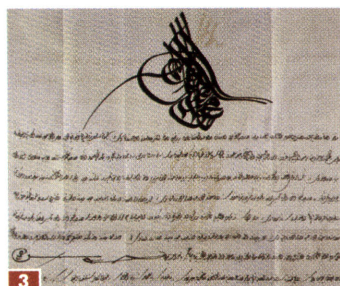
Palatul Dolmabahçe Sarayi de lângă Istanbul, capitala Imperiului Otoman, finisat în 1843

Ieniceri atacând luptătorii greci în timpul Războiului pentru Independenţă al Greciei, pictură de Eugène Delacroix, 1827

Pierderile teritoriale şi reformele interne

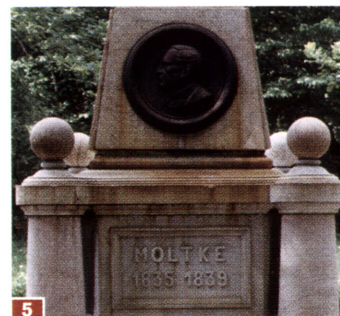
La sfârşitul sec. XIX, Imperiul Otoman suportă mari pierderi teritoriale, mai ales în Balcani. Pe plan intern, sultanul pregăteşte reforme.

Decret semnat de sultanul Mahmud II

Revoluţia Franceză şi războaiele de eliberare împotriva lui Napoleon trezesc de asemenea năzuinţele de libertate şi sentimentele naţionale în teritoriile europene dominate de turci. Grecia ❷ se revoltă şi îşi câştigă în final independenţa în 1829, iar restul Balcanilor este cuprins de răscoale pe tot parcursul sec. XIX. Marile puteri europene, mai ales Rusia, intervin tot mai mult, sprijinind independenţa Bulgariei, României, Serbiei şi Muntenegrului la Congresul de la Berlin din 1878. În nordul Africii, Egiptul îşi căuta de asemenea independenţa faţă de Imperiul Otoman. În ciuda sprijinului iniţial oferit turcilor de alianţa dintre Austria, Prusia şi Marea Britanie, egiptenii ies învingători în 1841. Statele din Maghreb se află din ce în ce mai mult sub influenţa Europei. În 1830, Franţa ocupă, apoi colonizează Algeria, iar în 1881 transformă Tunisia în protectorat francez. Pe plan intern, sultanii otomani erau nevoiţi să accepte slăbirea puterii lor centrale. Primul aşa-numit sultan reformist este Selim III, care urcă pe tron în 1789 şi reorganizează statul, administraţia financiară şi armata după modelele Europei de Vest. Însă acesta nu a reuşit să se opună rezistenţei elitei tradiţionale – îndeosebi ienicerilor, care în cele din urmă l-au asasinat. Planurile sale au fost continuate apoi de sultanul Mahmud II ❸, care a desfiinţat corpul ienicerilor după răscoala din 1826 ❹ şi l-a înlocuit cu o armată regulată controlată de guvern. De asemenea, acesta a sprijinit oamenii de ştiinţă, fondând şcoli de stat şi pledând pentru secularizarea generală. Sub sultanul Abdul-Medjid I a început epoca *Reformei Tanzimat*, o nouă etapă de reforme liberale. Pe lângă restructurarea armatei ❺, a fost reorganizată administraţia după model francez şi toţi supuşii imperiului au obţinut drepturi egale. Se construiesc numeroase drumuri, căi ferate ❻, se introduce telegraful. Pentru realizarea reformelor, s-a apelat la împrumuturi din străinătate, însă guvernul nu a reuşit să plătească dobânda după 1875.

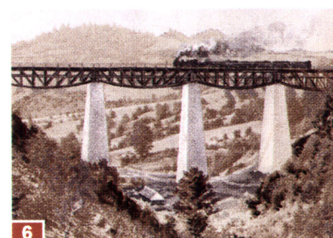
Această situaţie, la care s-au adăugat corupţia şi mania de lux şi opulenţă a sultanilor – Abdul-Medjid tocmai îşi construise un palat nou măreţ ❼ pe malurile Bosforului – a determinat în final colapsul financiar al Imperiului Otoman.

Monumentul funerar al contelui von Moltke, instructor militar pentru restructurarea armatei lui Mahmud II, Istanbul

Reprimarea răscoalei ienicerilor din 1826

Viaduct de cale ferată în strâmtoarea Ushak

Scări în palatul Dolmabahçe Sarayi

1826 | Desfiinţarea corpului ienicerilor
1829 | Grecia îşi câştigă independenţa
1830 | Franţa ocupă Algeria
1841 | Egiptul îşi cucereşte independenţa
1875 | Imperiul Otoman dă faliment
1877 | Crearea Parlamentului

Sfârşitul reformelor şi mişcarea *Junii turci*

Mişcarea *Junii turci* dorea modernizarea politică şi economică a Imperiului Otoman, însă iniţiativele acesteia au eşuat.

După moartea sultanului Abdul-Medjid I ❽, în 1861, pe tron urcă fratele său Abdul-Aziz, dar este forţat să abdice în 1876 fiind înlocuit de Abdul-Hamid II. Acesta iniţiază o constituţie, garantează libertatea religiei şi a presei şi instalează un Parlament ⓫ în 1877, pe care il dizolvă atunci când imperiul trebuie să facă presiunii asupra europenilor. Rusia declară război Imperiului Otoman. Prin Tratatul de la San Stefano din 1878, Turcia cedează Rusiei Basarabia. Congresul de la Berlin (1878) marchează alte pierderi teritoriale otomane. Domnia lui Abdul-Hamid II devine curând una dictatorială şi centralizată. Masacrul celor 200000 de armeni ⓾ din 1896 a avut loc în timpul domniei sale. Deşi sultanul a reuşit să îmbunătăţească situaţia economică, regimul său autocrat a determinat rezistenţa liberalilor organizaţi în mişcarea *Junii turci*. În 1909, izbucneşte un puci cu sprijinul generalului Enver-Paşa ❾. *Junii turci* preiau puterea, restabilesc constituţia şi Parlamentul şi guvernează timp de zece ani sub domnia lui Mehmet V ⓬. Ei au încercat să modernizeze ţara, limitând influenţa religiei în şcoli şi în sistemul juridic, în paralel demarând procesul de industrializare. Însă nici aceste acţiuni nu au reuşit să salveze *bolnavul Europei*. Cele două Războaie Balcanice ⓭ din 1912–1913 au slăbit şi mai mult imperiul aflat în declin, lăsându-i numai un mic teritoriu – Tracia de Est – în Europa. Guvernul otoman a încercat să-şi păstreze neutralitatea în timpul Primului Război Mondial, dar a fost atras de partea Puterilor Centrale, prin promisiunea de sprijin şi finanţare din partea Germaniei în lupta cu Rusia ţaristă.

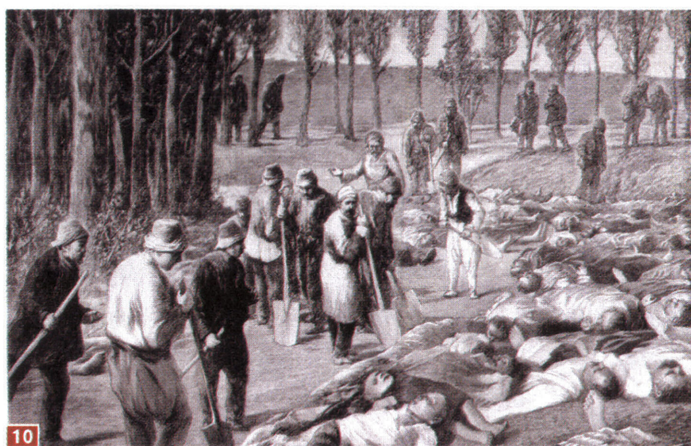

9 Enver-Paşa

8 Sultanul Abdul-Medjid I

11 Primul Parlament turc se reuneşte în 1877

12 Prinţul Reshad este proclamat sultanul Mehmet V

13 Turcii se retrag din regiunile cucerite ale statelor balcanice

10 Masacrul armenilor din spaţiul turcesc al Armeniei, 1896

Mişcarea *Junii turci*

Această mişcare a fost fondată de Midhat-Paşa în 1868, cu scopul de a reforma instituţiile turceşti. În jurul anilor 1880, mulţi funcţionari, ofiţeri şi intelectuali, majoritatea tineri, care nu erau de acord cu sistemul autocrat de guvernare din Turcia şi care urmăreau revitalizarea ţării, şi-au unit forţele. Junii turci susţineau o strategie de liberalizare, cu scopul de a stabili o monarhie constituţională, dar sunt forţaţi la început să acţioneze din străinătate. Mai multe grupuri şi-au unit forţele, destituindu-l pe Abdul-Hamid II şi instalându-l pe tron pe sultanul Mehmet V. Cu toate acestea Junii turci nu au reuşit să revigoreze vechiul Imperiu Otoman, fiind forţaţi să renunţe la guvernare în octombrie 1918.

Marinari loiali sultanului îl împuşcă pe comandantul mişcării *Junilor turci*, care ordonase armatei să atace palatul sultanului

1875–1878 | Criza din Balcani
1878 | Congresul de la Berlin
1881 | Tunisia devine protectorat francez
1896 | Răscoala şi masacrul din Armenia
1909 | Puciul condus de Enver-Paşa
1912–1913 | Războaiele Balcanice

EGIPTUL 1798–1914

1

Egiptul a fost cucerit de sultanul Selim I în 1517, fiind condus de guvernatori ai dinastiei Mamelucilor. Această regenţă se încheie după victoria campaniei lui Napoleon. După expulzarea francezilor, Egiptul este condus de generalul turc de origine albaneză Mehmet Ali ❶, ale cărui reforme politice au pus bazele statului egiptean modern. Pentru a accelera dezvoltarea economică, statul a făcut împrumuturi uriaşe, ceea ce a dus la restrângerea bugetului şi apoi la faliment. De această situaţie profită puterile europene – mai ales Marea Britanie, care ocupă Egiptul la sfârşitul sec. XIX.

Mehmet Ali, guvernatorul Egiptului

Egiptul sub Mehmet Ali

Mehmet Ali a extins graniţele Egiptului şi a început modernizarea.

Napoleon ajunge la Alexandria în 1798 şi începe cucerirea Egiptului. Campania este însoţită de cercetarea ❸ şi jefuirea comorilor arheologice egiptene. Francezii îi înving pe mameluci ❷ lângă piramide ❹, provocând astfel Marea Britanie, care avea interese în Africa de Nord şi Imperiul Otoman. După ce otomanii îi alungă pe francezi în 1803, Egiptul devine autonom, deşi formal aparţinea încă Imperiului Otoman. Paşa Mehmet Ali ❺, un albanez care luptase ca general turc împotriva lui Napoleon, devine guvernatorul otoman al Egiptului în 1805. Pentru a-şi consolida puterea acesta desfiinţează Corpul mamelucilor în 1811. În anii următori, investeşte în dezvoltarea industriei şi agriculturii. Pentru a obţine controlul rutelor comerciale, extinde graniţele ţării de la est şi sud. Ibrahim-Paşa, fiul adoptiv al lui Mehmet Ali, îi înfrânge în 1819 pe wahhabiţii care trăiau în Peninsula Arabia şi conduce campanii ulterioare în 1820–1822 în Sudan, şi în 1833 în Siria. Cu numai câţiva ani înainte, flota egipteană îl ajutase pe sultanul Mahmud II împotriva grecilor. Acum, egiptenii atacau la rândul lor Imperiul Otoman. Expansiunea egiptenilor a fost blocată numai după intervenţia Prusiei, Austriei, Marii Britanii şi Rusiei – care erau interesate să evite cucerirea Constantinopolului. Flota lui Ibrahim-Paşa a fost înfrântă în Bătălia navală de la Navarino ❻, în 1827. Egiptenii controlau încă Siria, pe care o pierd în 1839, atunci când atacă pentru a doua oară Imperiul Otoman. După această dată, Egiptul devine viceregat, iar Mehmet Ali urcă pe tronul Egiptului, obţinând pentru fiul său, Ibrahim, dreptul la succesiune.

5

Mehmet Ali, însoţit de fiul său, Ibrahim-Paşa

Canalul Suez

Încă din Antichitate, între Marea Mediterană şi Marea Roşie exista o rută scurtă folosită sporadic. Încurajat de investigaţiile oamenilor de ştiinţă ai lui Napoleon, Said-Paşa concesionează francezului Ferdinand de Lesseps construirea unui canal care să lege cele două mări în 1854. Construcţia a durat zece ani. După deschiderea canalului în 1869, majoritatea acţiunilor companiei au revenit francezilor, iar restul egiptenilor. Canalul Suez prezenta un interes deosebit pentru britanici, deoarece scurta drumul pe mare către India, aşa că aceştia au cumpărat acţiunile falimentare ale egiptenilor în 1875 şi au ocupat militar canalul în 1882.

sus: Vicontele Ferdinand de Lesseps

2

Războinic mameluc

3

Oameni de ştiinţă măsoară Sfinxul din Giseh în cadrul expediţiei în Egipt

4

Napoleon îi înfrânge pe mameluci în bătălia de lângă piramide

6

Bătălia navală de la Navarino, 20 octombrie 1827

1798 | Napoleon ajunge în Egipt
1798 | Bătălia de lângă piramide
1803 | Retragerea francezilor din Egipt
1811 | Sfârşitul dominaţiei Mamelucilor
1827 | Bătălia navală de la Navarino
1839 | Pierderea Siriei

Dezvoltarea internă a statului şi influenţa crescândă a puterilor europene

Construirea Canalului de Suez şi dezvoltarea infrastructurii au condus la ruinarea financiară a Egiptului, care lupta împotriva rebeliunii din Sudan. Marea Britanie ocupă Canalul de Suez şi controlează mai târziu întreaga ţară.

7 Navele suveranilor traversează Canalul Suez pentru prima dată la 17 noiembrie 1869

Mehmet Ali moare în 1849, iar succesorii săi continuă modernizarea ţării, însă intră tot mai mult sub influenţa puterilor europene. Said-Paşa, al patrulea fiul al lui Mehmet Ali, promovează o politică prooccidentală şi imprumută sume imense de bani din străinătate. Proiectele de dezvoltare ale succesorului său, Ismail-Paşa ❾, necesită de asemenea împrumuturi externe, construcţia de fabrici, dezvoltarea drumurilor şi a sistemului poştal şi, mai ales, construcţia Canalului Suez ❼ – concesionat de Said-Paşa în 1854 – au suprasolicitat bugetul statului. Datoriile tot mai mari i-au obligat pe egipteni să accepte în cabinet miniştri francezi şi britanici, în schimbul unor plăţi. Ismail-Paşa, care ieşise odată victorios în luptele din sud, reuşind să extindă hegemonia Egiptului până la graniţele cu Ethiopia, a fost demis şi înlocuit de fiul său, Tawfiq-Paşa, care a restructurat finanţele publice ale ţării. Între timp, Marea Britanie era interesată să câştige controlul asupra Canalului Suez ❿. După ce britanicii obţin acţiunile egiptene în 1875, împotriva lui Tawfiq-Paşa izbucneşte o răscoală a militarilor egipteni, condusă de ministrul de război Arabi-Paşa, în 1881. În 1882, creştinii din Alexandria sunt măcelăriţi, iar britanicii intervin imediat, înăbuşind răscoala, apoi cuceresc ţara. Egiptul devine un condominiu anglo-egiptean, la care se adaugă Sudanul între 1895 şi 1899. Dinastia lui Mehmet Ali se menţine sub conducerea lui Abbas II Hilmi-Paşa ⓫, dar de fapt ţara este condusă de un general-guvernator britanic. Abbas, care sprijinea eforturile Egiptului de a-şi redobândi autoguvernarea, a fost înlocuit de unchiul său Hussein Kamil în 1914. Pentru a împiedica Egiptul să susţină Puterile Centrale în cadrul Primul Război Mondial, aşa cum a procedat Imperiul Otoman, statul a fost declarat protectorat britanic.

9 Ismail-Paşa

11 Caricatură ridiculizând relaţia dintre Abbas II Hilmi şi trupele britanice de ocupaţie

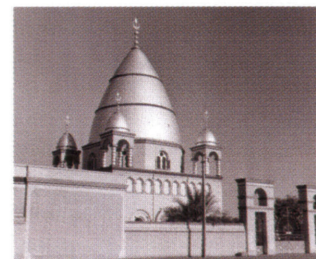

8 Said-Paşa

10 Trupele britanice ocupă Canalul Suez

Răscoala lui al-Mahdi

Monumentul funerar al lui Muhammad al-Mahdi din Marea Moschee de la Omdurman, Sudan

După Mehmet Ali, în 1874, egiptenii continuă cucerirea Sudanului, care în 1877 este plasat sub administrarea guvernatorilor britanici. În 1881 izbucneşte o răscoală împotriva ocupaţiei, sub conducerea lui Muhammad Ahmad. Autoproclamat Mahdi (cel bine condus de Dumnezeu – salvatorul mesianic aşteptat de musulmani), acesta a sprijinit războiul împotriva Egiptului, cucerind Kordofanul în 1883 şi, doi ani mai târziu, Khartoumul, după victoria asupra britanicilor. Este recunoscut apoi drept conducător al Sudanului de Răsărit, însă moare în acelaşi an la Omdurman. Statul lui al-Mahdi rezistă doar până la invazia egiptenilor şi britanicilor, fiind înfrânt în 1898 la Omdurman. Din 1899, Sudanul devine de asemenea condominiu anglo-egiptean.

1854 | Concesionarea construirii Canalului Suez
1881 | Răscoala lui Arabi-Paşa
1881 | Răscoala lui al-Mahdi
1882 | Britanicii ocupă zona canalului
1914 | Egiptul devine protectorat britanic

1 Recepţie la ambasada Rusiei de la Teheran, în anii1830

Persia şi Afghanistanul cca 1800–1914

În sec. XIX, competiţia dintre Marea Britanie şi Rusia ❶ pentru controlul „centrului Asiei" a exercitat o mare influenţă asupra Afghanistanului şi Persiei. Planurile de expansiune ale Rusiei în sudul Asiei reprezentau o ameninţare pentru India, *bijuteria coroanei* Imperiului Britanic. Puterile europene ameninţau din afară Persia şi Afghanistanul şi căutau s-o influenţeze pe plan intern, destabilizând regimurile ambelor state. Descoperirea petrolului în Persia (1908) a crescut şi mai mult miza competiţiei, dar Afghanistanul a reuşit să îşi asigure o oarecare autonomie, ca stat tampon între Imperiul Rus şi India Britanică.

Persia: dependenţa de britanici şi ruşi

Două mari puteri, Rusia şi Marea Britanie, doreau să-şi subordoneze Persia, fapt confirmat prin imixtiunile lor tot mai numeroase în politica internă a acesteia.

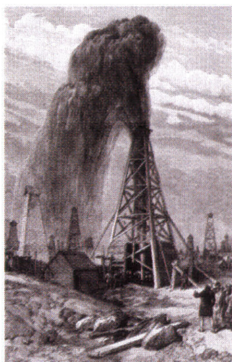
În timpul domniei sale, Fath Ali, şahul Persiei, suferă numeroase înfrângeri din partea ruşilor. În tratatele de la Golstan din 1813 şi Turkmanchay din 1828, perşii pierd toate teritoriile din Caucaz. Între anii 1870 şi 1880, ruşii exercită şi mai multă presiune asupra ţării, ocupând teritoriile persane de la estul Mării Caspice şi de la sudul Mării Aral, iar în 1884 cuceresc spaţiul din jurul Mervului.

Tensiunea internă creşte de asemenea. În timpul domniei sale, din 1848–1896, Nasir ad-Din Şah ❷, care călătorise în toată Europa, iniţiază o politică prudentă de reforme. Mentalitatea liberală europeană ajunge astfel şi în Persia. Marea Britanie avea un interes deosebit şi o influenţă puternică asupra economiei Persiei. În consecinţă, şahul s-a văzut nevoit să-i tolereze pe negustorii influenţi, susţinători ai britanicilor, care se opuneau sistemului autocrat, cerând să fie implicaţi în luarea deciziilor. În acelaşi timp, orice concesie acordată reformei era acuzată de europenizare din partea clericilor şiiţi influenţi.

Începând cu anii 1840, şahul a dus lupte cu babismul, care a generat mai târziu credinţa baha'i ❸. Acesta a apelat la măsuri severe împotriva grupului care scinda islamul, omorându-i aproape pe toţi adepţii acestei mişcări după o tentativă de asasinare din 1852.

Tensiunea internă creştea după fiecare concesie făcută de şah în favoarea britanicilor, care cereau, de exemplu, permisiunea de a construi o cale ferată şi industrializarea ţării. Garantarea monopolului comerţului cu tutun pentru Marea Britanie a determinat proteste de amploare. În 1906, şahul este obligat să convoace o Adunare naţională şi să adopte o constituţie, transformând Persia în monarhie constituţională. Muhammad Ali Şah, care a venit la putere în anul următor, încearcă să anuleze aceste modificări, însă tensiunile şi răscoalele ❹ îl forţează să abdice. Când Rusia şi Marea Britanie semnează Antanta anglo-rusă în 1907 la Sankt Petersburg, acestea împart Persia în zone de influenţă, pe care ajung să le ocupe în 1909.

Puţurile de ţiţei din Persia

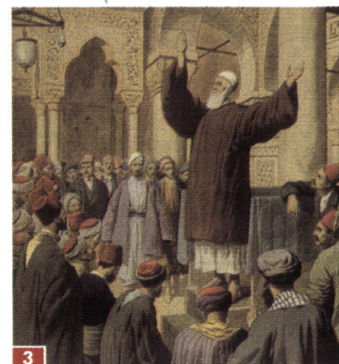

Puţ de ţiţei din Baku

Primele rezerve de petrol din Persia au fost descoperite în 1908, iar într-un an au fost construite primele rafinării. Compania petrolieră anglo-persană a forat puţuri de ţiţei în sud-vestul provinciei Khuzestan din Golful Persic, care astăzi dispune de mai mult de zece procente din rezervele de petrol cunoscute ale lumii. Guvernul britanic îşi asigură poziţia de control în companie şi ocupă regiunea sub pretextul apărării intereselor sale comerciale, desemnate anterior drept teritoriu neutru într-un acord cu Rusia. Însă încercarea britanicilor de a controla ţara în totalitate şi implicit petrolul acesteia a eşuat în următoarele decenii, în parte din cauza ostilităţii populaţiei persane faţă de ocupaţia străină.

2 Nasir ad-Din Şah

3 Abdu'l-Baha, fiul întemeietorului religiei baha'i, ţine o predică despre credinţa sa la Constantinopol

4 Luptători în răscoala care a condus la abdicarea lui Muhammad Ali în 1907

1813 | Tratatul de la Golstan
1826 | Cucerirea Kabulului
1828 | Tratatul de la Turkmanchay
1838–1842 | Primul Război Anglo-Afghan
1852 | Tentativa de asasinare a lui Nasir ad-Din Şah
1855 | Tratatul de la Peshawar

Afghanistan: independenţă precară

Britanicii şi ruşii au rămas neutri în lupta pentru hegemonie strategică în Asia Centrală, permiţând astfel Afghanistanului să obţină o oarecare independenţă.

Ahmad Şah Durrani, care urcase pe tron în 1747, fondează statul Afghanistan modern. Acesta l-a extins în toate direcţiile, îndeosebi în nordul Indiei. Însă imperiul se prăbuşeşte complet în jurul anului 1818, din cauza disensiunilor din interior. În 1826, Dost Mohammed Han cucereşte Kabulul şi stabileşte un nou emirat, care este tratat imediat de britanici şi ruşi ca o ameninţare la adresa intereselor lor. După ce Dost Mohammed Han începe negocierile cu ruşii ❺, britanicii se hotărăsc să declare război. În timpul Primului Război Anglo-Afghan din 1838–1842, britanicii cuceresc Kandaharul şi Ghazni. Shuja Şah, unul dintre nepoţii lui Ahmad Şah Durrani, este instaurat ca suveran acceptat de britanici. Contraatacul lui Akbar Han, fiul lui Dost Mohammed Han, se dovedeşte victorios, iar trupele britanice sunt nevoite să se retragă. Dost Mohammed Han îşi reia emiratul, iar conflictul se încheie paşnic în 1855, prin Tratatul de la Peshawar.

Când Shir Ali Han ❻ decide să reia dialogul cu Rusia în 1878 şi refuză să accepte o reprezentanţă britanică la Kabul, armata Marii Britanii invadează din nou Afghanistanul. De această dată însă, afghanii nu reacţionează deloc la cucerirea Kabulului ❾ în timpul celui de Al Doilea Război Anglo-Afghan din 1878–1879 ❽. Prin Tratatul de la Gandamak ❿ care încheie războiul, Yaqub Han cedează definitiv Marii Britanii pasul Khyber ❼ şi alte teritorii; britanicii acordă garanţia protecţiei împotriva agresiunilor străine, dar obţin dreptul de a importa produse britanice în ţară şi de a controla politica externă afghană. În 1893, prin Tratatul de la Durand sunt stabilite frontierele Afghanistanului cu India britanică, acestea reprezentând astăzi graniţa dintre Afghanistan şi Pakistan.

În 1907, Afghanistanul devine independent în mod indirect, pentru că Rusia şi Marea Britanie cad de acord să renunţe la pretenţiile lor teritoriale din zonă. Afghanistanul ajunge un stat tampon între două mari puteri europene şi, în ciuda alianţei anglo-ruse, rămâne neutru în timpul Primului Război Mondial. Însă Marea Britanie îşi menţine influenţa în ţară, mai ales în politica externă afghană, până în 1919, când moştenitorul tronului este asasinat din cauza atitudinii probritanice a monarhiei.

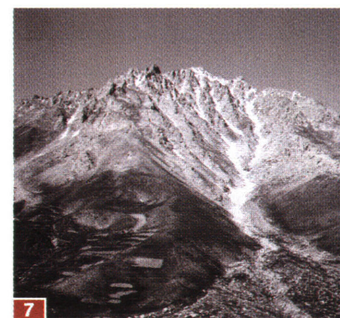

5 Un sol afghan cu însoţitorii săi, Rusia, anii 1830

6 Shir Ali Han dă ordine în timpul celui de Al Doilea Război Anglo-Afghan din 1878–1879

8 Fortăreaţă ocupată de trupele britanice la frontiera cu Imperiul Rus

Sayyid Jamal ad-Din al-Afgani

Sayyid Jamal ad-Din, născut lângă Kabul în 1838, a fost un reformator islamic şi un activist politic. Acesta a propovăduit că islamul este modalitatea de a-i uni pe musulmani şi de a rezista în faţa colonizării europene a teritoriilor islamice. A studiat la medresa (şcoală teologică) din Kabul, apoi a trăit în India, Arabia, Turcia şi Egipt, dar a călătorit şi în Europa, Rusia şi Statele Unite. Britanicii l-au deportat pe ad-Din din Egipt în 1879. Şi-a atras după aceea sprijinul populaţiei persane, prin denunţarea dependenţei conducătorilor islamici de Europa şi prin susţinerea Reformei. Este din nou deportat, de această dată în Imperiul Otoman, fiind arestat în 1896, după împuşcarea lui Nasir ad-Din Şah de către un militant suspectat că ar fi un adept al său.

7 Vârful muntelui Hindukush

9 Cucerirea Kabulului de forţele britanice în 1879

10 Semnarea Tratatului de la Gandamak, mai1879

1878–1879 | Al Doilea Război Anglo-Afghan
1893 | Tratatul de la Durand
1906 | Convocarea Adunării Naţionale
1907 | Tratatul de la Sankt Petersburg
1909 | Prima rafinărie de petrol
1909 | Persia este ocupată de Rusia şi Anglia

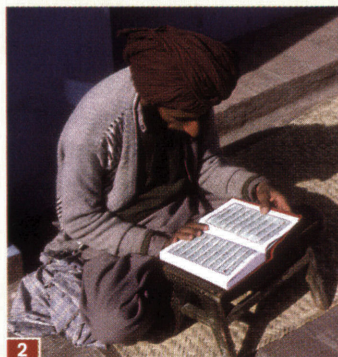
ISLAMUL

Astăzi, în multe ţări occidentale, islamul este mai mediatizat ca oricând, însă informaţiile nu sunt întotdeauna documentate. A fost descris ca un pericol real la adresa Occidentului din cauza terorismului islamiştilor radicali ❹, care atinge punctul culminant la 11 septembrie 2001. Uneori, în climatul politic nu se face distincţia între islamul fundamentalist şi cel de masă, iar elementele comune ale islamului, iudaismului şi creştinismului, la fel şi bogata istorie culturală şi intelectuală a civilizaţiilor islamice, sunt trecute cu vederea.

Pelerini la Marea Moschee din Mecca, gravură color, cca 1860

Teologizarea politicii, aşa cum s-a întâmplat în istoria mondială a umanităţii, a dus întotdeauna la radicalism şi fanatism religios şi, dincolo de orice raţiuni, a avut de obicei ca rezultat suprimarea şi intoleranţa faţă de cei de altă credinţă.

În această perioadă de expansiune şi cuceriri, islamul, spre deosebire de creştinsm, se dovedeşte relativ tolerant, deoarece *Coranul* propovăduieşte respectul pentru alte religii, mai ales pentru religiile biblice, iudaism şi creştinism ❷. Libertatea practicii religioase făcea parte din regulile marilor imperii islamice, un exemplu fiind Spania Evului Mediu sau politica Imperiului Otoman pentru numeroşii supuşi creştini. Zicala *Mai bine sub turban decât sub mitra papală* se referea la preferinţa unor creştini ortodocşi pentru domnia sultanului decât pentru persecuţiile suportate sub catolici. Probabil, umilinţele suferite de-a lungul anilor colonizării şi sprijinul acordat de Occident regimurilor autoritare din Orientul Mijlociu postcolonial, au dus la formarea unui curent de opinie duşmănos faţă de Occident în unele ţări islamice.

Musulman citind *Sfânta Scriptură* într-o moschee din Multan, Pakistan

Conducătorul reţelei Al-Qaeda, Osama bin Laden (dreapta) vorbind la un eveniment

Începuturile islamului

La începutul istoriei islamului se află profetul Mahomed şi un mic grup de adepţi, care îşi declară credinţa într-un Dumnezeu unic. Dezvoltarea şi răspândirea islamului au fost iniţiate în 622 de emigrarea profetului, cunoscută sub numele de *Hegira* ❺ (în arabă *hijrah*), din Mecca cea ostilă către Medina mai deschisă. Primii musulmani au considerat emigrarea profetului atât de importantă, încât foloseau această dată pentru începutul calendarului islamic. În Medina, Mahomed pune bazele unei societăţi puternice de credincioşi, cu o coeziune atât politică, cât şi religioasă.

Hegira de la Mecca la Medina din 622, gravură în cupru, 1844

Învăţăturile religioase ale islamului

Nu există alt Dumnezeu decât Allah, iar Mahomed este profetul Lui este mărturisirea de credinţă a islamului, *shahadah*. El include cele mai importante două principii de credinţă ale islamului: monoteismul şi credinţa în învăţăturile şi practicile (*sunnih*) profetului, *Coranul* reprezentând învăţăturile lui Allah pentru omenire, dezvăluite în mod direct lui Mahomed. *Coranul* îl proclamă pe Dumnezeu creator al Raiului şi al Pământului. Cere supunere faţă de Allah ❸ cel atotputernic, atotştiutor şi milos şi descrie judecata de apoi, în care toată omenirea dă socoteală în faţa Lui pentru faptele săvârşite. Credincioşii ajung în Rai, iar păcătoşii în Iad. Aceste aspecte sunt comune iudaismului şi creştinismului.

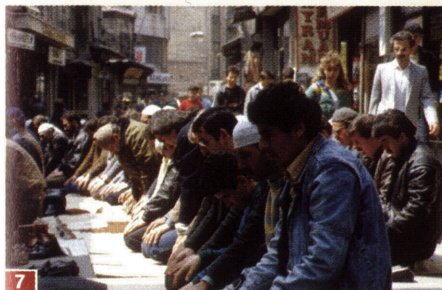
Ma sha-a Allah (*Este voia lui Allah*), faianţă din perioada otomană, sec. XIX

Standardele etice impuse adepţilor islamului sunt desprinse din *Coran* şi din pildele Profetului. Ele sunt incluse în legea islamică, *sharia*, care reprezintă un ghid pentru o viaţă virtuoasă. Regulile cele mai importante pentru practicarea religiei formează cei Cinci Stâlpi ai Islamului: repetarea *shahadah*-ului, cele cinci rugăciuni zilnice ❼, pomenile, postul în timpul lunii sfinte a Ramadanului şi pelerinajul fiecărui musulmanla Mecca ❶ cel puţin o dată în viaţă.

622 | *Hegira* lui Mahomed
632 | Moartea lui Mahomed
632–661 | Domnia celor Patru Califi Drepţi
635 | Începutul expansunii islamice
661–750 | Califatul Omeiazilor
680 | Martiriul lui al-Husayn
750–1258 | Califatul Abbasizilor

Shia şi Sunni

Cea mai mare sciziune a islamului a fost declanşată de problema succesiunii lui Mahomed. După moartea acestuia în anul 632, unul dintre grupuri considera că doar ginerele lui, Ali şi urmaşii acestuia erau succesorii de drept (*imami*) ai Profetului. Această facţiune este cunoscută sub numele de Shia, iar adepţii săi poartă numele de şiiţi (de la *Shiat Ali, Partidul lui Ali*).

7 Credincioşi la rugăciunile de vineri, pe o stradă de lângă un bazar din Istanbul, Turcia

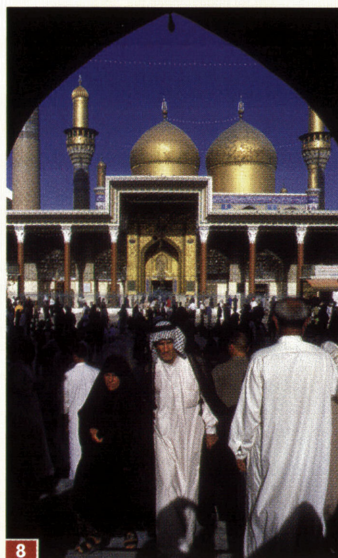
Ei reprezintă 10-15 procente din populaţia musulmană de astăzi. Şiiţii se împart în grupuri diverse, în funcţie de numărul de imami de drept ❽ pe care îi recunosc: şiismul zayadit, septiman şi duodeciman. Shia se deosebeşte de Sunni prin învăţături şi tradiţii diferite. Martiriul lui al-Husayn, un nepot al lui Mahomed, din anul 680, este un eveniment semnificativ pentru şiiţi.

Răspândirea politică şi expansiunea militară

În timp ce după sec. XIX islamul se răspândeşte în lume prin migraţii, expansiunea lui în etapele sale timpurii a avut loc prin campanii militare. În primii 80 de ani, califii şi comandanţii oştirilor acestora au deschis islamului o zonă care se întindea de la râul Indus, în est, până în Spania, în vest. Califul conducea întregul Imperiu Islamic, iar guvernatorii acestuia domneau în provincii. Încă de la început, sistemul de guvernare era autocrat, conducătorul fiind investit cu autoritate divină. Însă acesta era legat prin legea islamică, autoritatea lui fiind de obicei restricţionată de cărturari influenţi (*ulema*) şi de clerici.

Prima dinastie care a domnit peste un imperiu islamic extins a fost dinastia Omeiazilor, urmată de dinastia Abbasizilor. Fazele ulterioare ale expansiunii au fost coordonate de triburile turcice şi de mongolii din Asia Centrală. Ultimul care a încorporat sub conducerea sa părţi importante ale lumii islamice, dar şi de alte credinţe, a fost Imperiul Otoman, care s-a destrămat în 1923.

Răspândirea politică a islamului a venit odată cu islamizarea ţărilor cucerite, care, în principiu, nu a avut loc în mod forţat. Împreună, musulmanii şi cei de altă credinţă s-au bucurat de stabilitate politică şi de o infrastructură foarte bună.

8 Moscheea de Aur Al-Kazimain din Bagdad, un loc de pelerinaj şiit, în care se află mormintele a doi imami

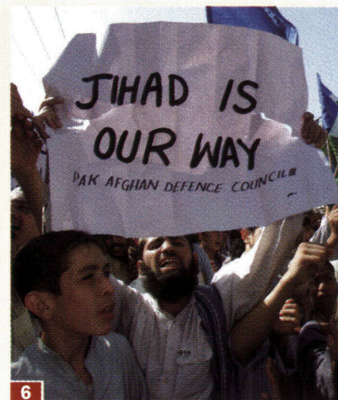
Panarabismul şi panislamismul

Naţionalismul şi-a făcut apariţia în lumea islamică abia în sec. XIX, sub influenţa imperialismului, dezvoltându-se astfel o conşiinţă panarabă. La început, această nouă conştientizare a fost direcţionată în principal împotriva Imperiului Otoman şi mai târziu împotriva imperiilor coloniale europene. Mişcarea panarabă, a cărei figură importantă a fost în anii 1950–1960 preşedintele egiptean Gamal Abdel Nasser, este mai curând de sorginte istorică, culturală şi lingvistică decât religioasă. Aceasta a eşuat, din cauza ideologiilor şi scopurilor politice diferite. Pe de altă parte, obiectivul panislamismului era dezvoltarea unei cooperări şi solidarităţi motivate religios. Mişcarea a început să se dezvolte în sec. XIX şi a luptat împotriva gândirii naţionaliste prin valori islamice comune.

Statele islamice astăzi

La sfârşitul sec. XIX, influenţa politicii occidentale asupra conştiinţei naţionale, aşa cum a fost cazul guvernului condus de Kemal Atatürk în Turcia, duseseră deja la mutaţii ireversibile în societatea islamică, cum ar fi schimbarea obiceiurilor, îmbrăcăminte occidentală şi chiar suprimarea religiei în viaţa zilnică. Implementarea modernă a principiului islamic de unitate în religie şi politică a avut succes doar la câteva naţiuni.

Se poate vorbi de „stat islamic" doar în câteva cazuri. Cu toate că Republica Islamică Iran a fost întemeiată în urma revoluţiei populare a credincioşilor, societatea civilă este complexă. Stilul de viaţă laic din marile oraşe coexistă cu Islamul tradiţional, iar autoritatea de stat cea mai importantă rămâne comitetul religios al consiliului gărzilor. Ţara în care sistemul juridic şi viaţa publică sunt determinate în cea mai mare parte de *Sharia* este Arabia Saudită. Cele mai multe naţiuni au guverne laice, însă rar democratice, care propovăduiesc separarea religiei de stat. Fundamentalismul islamic ❻ poate fi privit ca o contra-mişcare a laicizării politicii şi a condiţiilor de viaţă care de obicei avantajează doar o minoritate privilegiată. Începând cu anii 1960 se remarcă o renaştere ❾ a islamului. Însă, de obicei, conflictele sociale şi frustrarea trezită de dictaturile sufocante şi corupte sunt cele care coordonează economiile închise şi rata mare a şomajului, acestea ducând la încurajarea răspândirii radicalismului şi fundamentalismului islamist.

6 Demonstranţi pe stradă ducând un afiş prin care cheamă la Războiul Sfânt (*Jihad*)

9 Femeie musulmană purtând *chador*, îmbrăcăminte care acoperă tot corpul, purtată în anumite zone din Iran

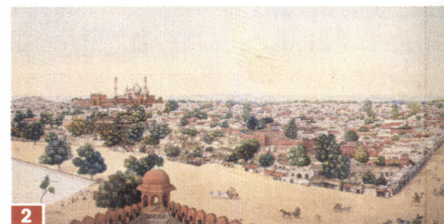
Sec. XI-XIII	Cruciadele
1453	Otomanii cuceresc Constantinopolul
1492	Sfârşitul *Reconquistei* în Spania
1923	Prăbuşirea Imperiului Otoman
1956–1970	Gamal Abdel Nasser este preşedinte al Egiptului
1979	Revoluţia islamică în Iran

INDIA CCA 1800–1914

Dominaţia britanică asupra unor teritorii extinse din India necesita o administraţie de proporţii şi participarea elitelor locale. În mod ironic, unificarea forţată a vastului subcontinent fragmentat a condus la trezirea interesului pentru istoria, cultura ❺ şi religia ❶ naţională. Aceasta i-a determinat pe indieni să formuleze de-a lungul sec. XIX o serie de revendicări, la început participarea la guvernare, apoi autodeterminarea. Congresul Naţional Indian constituia organul liberalilor de orientare naţională, care a iniţiat lupta pentru independenţă în sec. XX.

1 Zeiţa Durga se luptă cu demonul Mahishasura

2 Oraşul Delhi, cca 1850

Extinderea guvernării britanice asupra teritoriilor din India şi izbucnirea Răscoalei şipailor

Compania Indiilor Orientale căpăta o putere tot mai mare în ţară. Introducerea unei administraţii şi a unui sistem educaţional după model apusean a dat naştere unei clase de intelectuali indieni care au început foarte curând să pretindă drepturi democratice.

India era o combinaţie de 500 de teritorii guvernate separat. Acestea au fost anexate treptat de britanici în timpul războaielor împotriva Confederaţiei Maratha din 1775–1782, 1803–1805 şi 1817–1818. Teritoriile cucerite erau fie administrate direct de britanici, fie lăsate sub conducerea unui prinţ vasal indian ❹. Numai sikhii şi gurkhaşii au rămas independenţi faţă de guvernarea britanică.

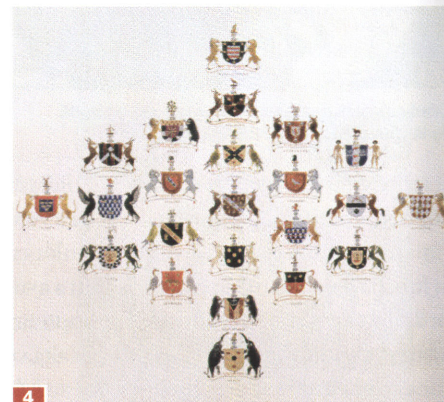
Dezvoltarea sistemului de administrare şi a infrastructurii a căpătat prioritate – s-a construit o reţea extinsă de căi ferate ❸, pusă în funcţiune în 1853, pentru a deschide partea de centru a ţării; s-au construit drumuri mai bune şi un sistem poştal modern. De asemenea, s-a introdus un sistem juridic pentru toată ţara şi o singură monedă. La începutul sec. XIX, necesitatea calificării cadrelor locale a dus la înfiinţarea unor instituţii educaţionale de tip vestic. După absolvire, indienii deveneau funcţionari, avocaţi sau profesori. În 1857, s-au deschis universităţi în Madras, Bombay şi Calcutta. O mică parte dintre cei bogaţi plecau la studii în Marea Britanie. S-a născut astfel o clasă restrânsă de indieni cu educaţie occidentală, unii dintre ei fiind indignaţi de anexările şi cuceririle britanice. Organizaţiile politice au scris foarte curând petiţii, prin care cereau drepturi democratice şi accesul la bunuri. Vocile critice au fost ignorate total de britanici la început, însă situaţia s-a schimbat radical după Răscoala şipailor din 1857 din Delhi ❷, care, deşi limitată la nordul şi centrul Indiei, a ajuns să afecteze întreaga ţară. Conflictul a fost provocat de refuzul şipailor de a folosi arme unse cu grăsime: de porc – prohibitivă pentru musulmani, şi de vită – sacră pentru hinduşi.

3 Gara unei staţii de tren indiene din reţeaua deschisă în 1853

5 Astrolab indian

4 Emblema rajahilor indieni

Răscoala şipailor

Şipaii erau soldaţi indieni recrutaţi mai ales din regiunea Punjab, care fusese anexată în 1849. Răscoala şipailor (sau Răscoala indienilor) a izbucnit în 1857. Cauzele principale au fost indignarea faţă de aroganţa cu care ofiţerii britanici tratau soldaţii misionarilor creştini, precum şi nesocotirea practicilor religioase indigene. Şipaii i-au eliberat pe soldaţii întemniţaţi la Meerut, lângă Delhi, omorând cetăţeni britanici în această acţiune. Răscoala a aprins spiritele în rândurile clasei nobililor din Oudh, de curând deposedaţi de putere, astfel încât prinţii, nobilii feudali şi ţăranii au luptat cot la cot. Delhi a fost cucerit, iar ultimul Mogul, Bahadur Şah II, a fost proclamat împărat al Indiei. Delhi şi teritoriul Lucknow au fost recucerite de britanici în acelaşi an.

Executarea şipailor după înăbuşirea răscoalei

1849 | Anexarea Punjabului de către britanici
1857 | Răscoala şipailor
1858 | Este desfiinţată Compania Indiilor Orientale
1858 | Britanicii conduc India
1877 | Victoria devine *Împărăteasă a Indiei*

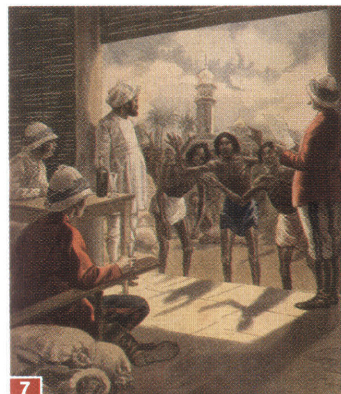
Redeşteptarea naţiunii indiene

Clasa de intelectuali indieni se organizează în mişcări politice şi naţionale, cerând schimbarea atitudinii Marii Britanii faţă de India.

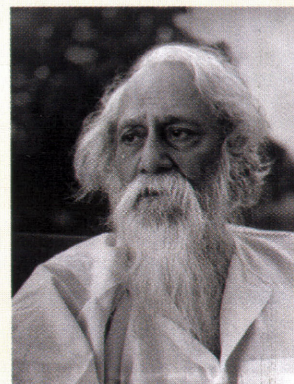
După Răscoala şipailor din 1857, ultimul Mogul, Bahadur Şah II este înlăturat, iar Coroana Britanică preia controlul direct al Indiei. Compania Indiilor Orientale este desfiinţată în 1858, iar regina Victoria ❻ se autoproclamă *Împărăteasă a Indiei* ❾ în 1876; din acest moment şi până la cucerirea independenţei Indiei, regina britanică îşi păstrează titlul. Guvernatorul general, fost director al Companiei Indiilor Orientale, este numit vicerege. Pe lângă India, domeniul său cuprindea statele din zilele noastre Sri Lanka, Pakistan, Bangladesh şi Myanmar. În cea de-a doua jumătate a secolului, britanicii continuă dezvoltarea administraţiei şi infrastructurii. Banii strânşi din impozitele pe proprietate, din monopolul opiului şi din taxa pe sare erau trimişi la Londra, în timp ce populaţia Indiei trăia în mizerie fiind exploatată fără milă. Milioane de oameni muriseră de foame ❼. Noua generaţie de intelectuali indieni era animată tot mai mult de ideile democratice. Mişcarea de eliberare naţională cunoaşte o mare dezvoltare în anii 1870. Pe de-o parte exista dorinţa de a fi recunoscuţi de Occident; pe de altă parte se afla conştiinţa naţională ❿ şi religioasă. Aceste dorinţe contradictorii aveau să limenteze disputele indienilor în sec. XX.

Guvernarea viceregelui liberal, lordul Ripon, încurajează demersurile naţionale. În 1885, este fondat Congresul Naţional Indian, care avea să poarte primele negocieri cu britanicii, apoi să aducă independenţa Indiei. În 1906, musulmanii indieni îşi formează propriul partid, Liga Musulmană, care îi reprezenta mai bine ca minoritate. Când britanicii doresc să împartă regiunea Bengal pentru a forma o provincie majoritar musulmană, se organizează atacuri, boicoturi şi o răscoală ❽. Britanicii sunt forţaţi să abandoneze planul. Pentru că bengalezii rebeli deveniseră periculoşi pentru vicerege, centrul de guvernare este mutat de la Calcutta la Delhi în 1911.

6 Victoria, regina Marii Britanii şi a Irlandei, împărăteasă a Indiei

7 Hinduşi cerşind de mâncare de la britanici, cca 1873

8 Unităţi militare indiene se revoltă împotriva forţelor ocupante britanice

Rabindranath Tagore

În 1913, Rabindranath Tagore devine primul scriitor din Asia care câştigă Premiul Nobel pentru literatură. Evenimentul a sporit sentimentul naţional al indienilor, cultura lor fiind acum recunoscută ca egală sub anumite aspecte de către occidentali. Tagore a făcut tot ce a putut pentru ţăranii din satele bengaleze. Între altele, a înfiinţat un siloz cooperativ de grâne şi a construit drumuri şi spitale. A criticat sistemul educaţional britanic şi neglijarea limbii materne din cauza acestuia. A înfiinţat o şcoală după vechiul model Ashram în Shantiniketan, Bengalul de Vest, unde există şi astăzi o universitate.

sus: Rabindranath Tagore

9 George V, regele Marii Britanii şi al Irlandei, este încoronat împărat al Indiei în timpul unei ceremonii ţinute la Delhi în 1911

10 *Cântăreaţă la sitar*, miniatură din Dhubela, Rajahstan, cca 1800

1885 | Înfiinţarea Congresului Naţional Indian
1905 | Răscoala din Bengal
1906 | Înfiinţarea Ligii Musulmane
1911 | Delhi devine reşedinţa guvernului
1913 | Rabindranath Tagore primeşte Premiul Nobel pentru literatură

China până la ultimul împărat

CCA 1840–1912

Momentul de vârf al dinastiei Qing (1644–1912) ţinea de domeniul trecutului. China pierdea văzând cu ochii puterea politică şi economică în faţa britanicilor, care triumfaseră în cele două războaie ale opiului. Britanicii, ruşii şi francezii pretindeau tot mai multe teritorii chinezeşti. Pe plan intern, dinastia Qing se confrunta cu societăţi secrete şi cu mişcări religioase, precum şi cu un consum considerabil de opiu de către populaţie. Astfel slăbit, statul chinez se destramă în final după reforme precaute, fiind înlocuit de republică în 1912.

1 Poster chinezesc criticând influenţa crescândă a europenilor în ţară

Comerţul cu opiu şi porturile deschise pentru europeni

Războaiele opiului au sporit influenţa economică şi culturala europeană ❶ în China.

După ce britanicii încep să importe opiu din India în China, balanţa comercială a Chinei slăbeşte semnificativ. Importul de opiu în China era interzis de legea chineză, ţara fiind în stare să producă o cantitate suficientă pentru uz medical. Utilizarea opiului a fost interzisă în 1810. Când guvernul imperial chinez din Canton confiscă mari cantităţi de opiu, în 1840 se declanşează Primul Război al Opiului ❷, deoarece britanicii refuzaseră să renunţe la comerţul cu acest drog. O flotă militară a fost trimisă pentru a impune continuarea comerţului. Chinezii, a căror forţă slăbise considerabil, sunt forţaţi să accepte *tratatul inegal* semnat la Nanjing la 29 august 1842. Prin acesta li se cerea chinezilor să plătească reparaţii de război, să cedeze teritoriul Hong Kong în favoarea britanicilor şi să deschidă cinci porturi noi pentru comerţul britanic. Însă noile condiţii tot nu au satisfăcut Marea Britanie, deoarece nu coincideau cu ideea acesteia despre comerţul liber.

4 Hung Hsiu

Europenii triumfă şi în Al Doilea Război al Opiului, sau Războiul Lorcha (1856–1860). Prin Tratatul de la Tianjin din 1858 ❸, aceştia îşi asigură încă zece *porturi deschise.* Când chinezii maltratează prizonierii britanici, 20 000 de soldaţi englezi şi francezi distrug palatul de vară al împăratului ❺. Tratatul de la Beijing din 1860 legalizează comerţul cu opiu. În plus, după reducerea taxelor de import, în China sunt introduse nenumărate produse europene ieftine, distrugând prin aceasta economia chineză şi orice şansă de modernizare.

Pe plan intern, mişcarea *Taiping* (Marea Pace) – o sinteză între religia tradiţională şi viziunea creştină care cerea un sistem social egalitar – devenea un adversar de temut al dinastiei Qing. În 1851, adepţii săi se răscoală împotriva guvernării imperiale, sub conducerea lui Hung Hsiu ❹, în Răscoala de la Taiping, şi îşi declară un stat propriu, care cuprindea o mare parte din sudul şi sud-vestul Chinei, având Nanjingul drept capitală. Răscoala este înfrântă în 1864 de dinastia Qing, în ajutorul căreia veniseră britanicii şi francezii. Au murit 20 de milioane de oameni. Provincia Yunnan a fost zguduită de răscoalele musulmanilor, între 1864 şi 1878. În Sinkiang, în partea de vest a Imperiului Chinez, Yakub Beg a întemeiat un imperiu musulman turc, din 1865 şi până în 1877, autoproclamându-se han al Kashgariei.

2 Britanicii îi obligă pe chinezi să cumpere opiu englezesc din India

3 Tratatul de la Tianjin dintre Anglia şi China, 26 iunie 1858

5 Palatul imperial de vară din Beijing

1840 | Primul Război al Opiului
29 august 1842 | Tratatul de la Nanjing
1851 | Răscoala de la Taiping
1856–1860 | Al Doilea Război al Opiului
1858 | Tratatul de la Tianjin
1860 | Tratatul de la Beijing
1864–1878 | Răscoalele musulmanilor din Yunnan

Sfârşitul imperiului

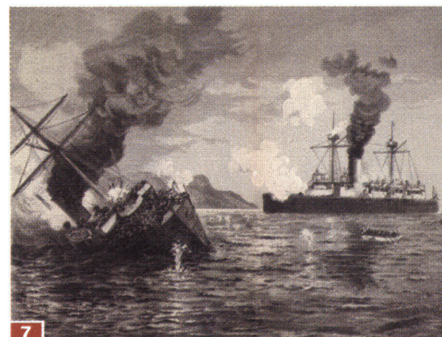
Influenţa Chinei în Asia se diminuează vizibil. Răscoala boxerilor demonstrează slăbiciunea guvernării Qing, care este înlocuită curând de republică.

După ce în 1860 China îşi pierduse teritoriile de la nord în favoarea Rusiei, aceasta pierde Vietnamul în favoarea Franţei, prin Războiul Sino-Francez din 1884–1885 şi Birmania, câştigată de Marea Britanie în 1886. Intervenţia Japoniei şi Chinei într-o răscoală din Coreea în 1894 declanşează Războiul Sino-Japonez ❼. În ciuda superiorităţii numerice a trupelor chineze, războiul – mai ales după pierderea Bătăliei navale din estuarul râului Yalu – se încheie cu înfrângerea acestora şi cu pierderi semnificative de teritorii. China este obligată să renunţe la influenţa asupra Coreei, care dobândeşte apoi independenţa.

Către sfârşitul sec. XIX, vocile care cereau mai multe reforme, după modelul japonez *(pag. 418)* sunt auzite de împăratul Te Tsung. Acesta dorea să transforme China în monarhie constituţională şi să continue modernizarea. Însă etapa de reforme a fost stopată de lovitura de stat a puternicei împărătese văduve Tzu-Hsi, sprijinită de adepţii conservatori. În 1899, aceasta recunoaşte societatea secretă a boxerilor ❻, care începe să câştige teren. Boxerii denunţau exploatarea ţării de către europeni şi urmăreau să restabilească gloria pierdută a Chinei.

6 Amuletă a boxerilor

În acest scop atacă ❽ sediile europenilor şi ucid personalul. Răscoala boxerilor ❿ din 1900, înfrântă de trupele japoneze, europene ❾ şi americane, a condus la restrângeri şi mai mari ale drepturilor de suveranitate ale Chinei. Curtea chineză a fost pregătită pentru reforme abia după ce ruşii şi japonezii au împărţit între ei Manciuria în sfere de influenţă în 1904–1905.
Au fost planificate o constituţie şi formarea Parlamentului, acţiunile fiind însă ezitante. În 1911, are loc la Wuchang un puci care se răspândeşte în imperiu, forţându-l pe ultimul împărat Puyi să abdice. Acesta urcase pe tron în copilărie, în 1908, după ce împărăteasa văduvă Tzu-Hsi, fiind pe patul de moarte, îl desemnase ca succesor. Republica proclamată la sfârşitul anului de revoluţionarii din jurul lui Sun Yat-Sen ⓫ a fost guvernată din 1912 de generalul Yuan Shikai. După acordul semnat cu noul conducător chinez, Puyi îşi retrage titlul imperial. De asemenea, acordul stipula ca fostul împărat se va bucure de acelaşi protocol ca şi monarhii străini.

7 Bătălia din Războiul Sino-Japonez, 1894–1895

8 Grup de boxeri înarmaţi

9 Trupele europene îi înfrâng pe boxeri şi întreprind expediţii punitive

10 Răscoala boxerilor din Beijing

11 Sun Yat-Sen

Răscoala boxerilor

Asasinarea ambasadorului german, baronul von Ketteler, la 20 iunie 1900

Răscoala boxerilor a fost declanşată de asasinarea la Beijing a ambasadorului german, baronul von Ketteler, la 20 iunie 1900, şi de asedierea ambasadelor de către societatea lor secretă I-he-tuan. Răscoala a fost înfrântă în final de o armată internaţională de intervenţie formată din trupe japoneze, europene şi americane, care au ocupat Beijingul la 14 august 1900. Răsculaţii au fost pedepsiţi printr-o serie de campanii extrem de sângeroase, conduse de mareşalul conte von Waldersee. Conflictul s-a încheiat în septembrie 1901 prin Protocolul boxerilor, care, printre alte condiţii dure, obliga China să plătească reparaţii de război şi să accepte baze militare străine pe teritoriul ei.

1884–1885 | Războiul Sino-Francez
14 august 1900 | Ocuparea Beijingului
1911 | Puci la Wuchang
1865 | Imperiu Turc Musulman la Sinkiang
1894 | Războiul Sino-Japonez
1901 | Protocolul boxerilor
1912 | Proclamarea republicii

Japonia 1854–1912

În sec. XVII, sub shogunii dinastiei Tokugawa, Japonia fusese izolată aproape în întregime. Era condusă de o clasă superioară de nobili, cel mai înalt în ierarhie fiind shogunul. Cu toate că oferise imperiului o lungă perioadă de pace şi înflorire culturală ❶, accesul către modernizarea occidentală era blocat mai ales în domeniile tehnologiei şi politicii. Sub presiunea politică internă, ultimul shogun este forţat să abdice în 1868, în favoarea împăratului, care accelerează procesul de modernizare. În timpul Epocii Meiji, Japonia ajunge rapid campioana industrializării în Asia şi duce o politică externă de succes.

1 *Marele val*, gravură color în lemn de Hokusai, 1830

Sfârşitul izolării şi schimbările interne

Statele occidentale contribuie la dezvoltarea Japoniei transformând-o într-un important centru comercial. Criza internă conduce la anularea shogunatului.

La începutul sec. XIX, shogunii dinastiei Tokugawa încearcă să ţină Japonia departe de lumea occidentală. Însă Statele Unite cer deschiderea Japoniei şi impun Tratatul de la Kanagawa ❷ din 1854, care asigură americanilor utilizarea a două porturi pentru comerţ. Ca urmare, statele europene ❸ încheie tratate similare, iar în 1860 solii japoneze călătoresc în Europa pentru a începe comerţul cu Occidentul. Multe tratate erau dezavantajoase pentru Japonia, adesea oferind străinilor privilegii substanţiale.

Această deschidere a ţării a avut consecinţe şi pe plan intern. Japonezii îi considerau pe străini nişte intruşi. Atunci când mai mulţi samurai naţionalişti ❹ i-au atacat pe comercianţii străini, nave de război europene au bombardat Kagoshima în 1863 şi Shimonoseki în 1864.

În Japonia se formează un grup de influenţă care cere reorganizare politică şi revenirea la putere a împăratului (*tenno*). Susţinătorii modernizării şi puterile străine înarmate accentuează deficienţele shogunatului Tokugawa. Shogunii admit că Japonia trebuie să-şi adapteze politica la noile condiţii. Acestea sunt anticipate de conducătorii militari ai provinciilor Satsuma, Choshu şi Tosa, care cuceresc palatul imperial din Kyoto ❺, la 3 ianuarie 1868. Tokugawa Yoshinobu se vede nevoit să-i redea împăratului puterea, care fusese în mâinile shogunilor peste 250 de ani. În 1868, oraşul Edo este declarat capitală, fiind redenumit Tokyo, iar în 1869 *tenno* Mutsuhito (Meiji) se stabileşte aici.

Ukiyo-e: Imagini ale lumii plutitoare

Datând din sec. XVII, sub forma unor gravuri în lemn colorate de mână, cu subiecte preluate din viaţa boemă a societăţii, arta şcolii Ukiyo-e prezenta actori şi curtezane. Mai târziu, erau reprezentate peisaje şi scene citadine. În sec. XIX, cei mai importanţi artişti Ukiyo-e au fost Ando Hiroshige şi Hokusai, arta lor intrând în declin în Epoca Meiji.

Răsărit de lună deasupra unui peisaj cu râu, gravură în lemn de Ando Hiroshige

2 Tratatul comercial dintre Statele Unite şi Japonia, 31 martie 1854

3 Vase europene şi americane la Yokohama

4 Samurai în armură

5 Palatul imperial din Kyoto, cca 1900

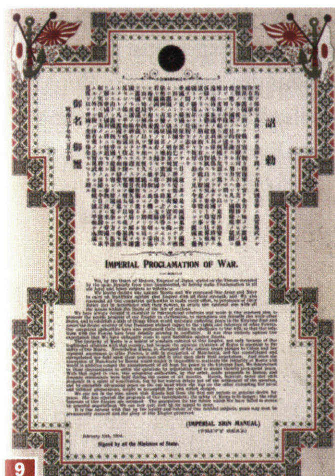
1854 | Tratatul de la Kanagawa
1863 | Atac european la Kagoshima
1864 | Atac european la Shimonoseki
3 ianuarie 1868 | Ocuparea palatului imperial din Kyoto
1871 | Abolirea structurii feudale

Modernizarea şi cuceririle teritoriale

Reformele Epocii Meiji modernizează Japonia şi o transformă în cea mai mare putere politică şi militară din Asia de Est.

Războiul Boshin, un război civil scurt împotriva ultimilor adepţi ai dinastiei Tokugawa, duce direct la Epoca Meiji. *Tenno* Mutsuhito ❻, supranumit Meiji (*Iluminatul*) promovează pe plan extern o politică expansionistă şi stabileşte drept obiectiv modernizarea Japoniei prin reforme radicale, care se realizează mai ales sub conducerea puternicilor miniştri Kido Takayoshi, Saigo Takamori şi Okubo Toshimichi. Prin decretul de la 1871, aceştia abolesc structura feudală tradiţională şi numesc guvernatori care iau locul sistemului anterior de autonomie locală. Consultanţii militari şi inginerii europeni restructurează armata, industria şi transportul ❼. Legile şi instituţiile de educaţie se reînnoiesc după model occidental. Cu toate acestea, ritmul rapid al schimbărilor a dus la rezistenţă. Când clasa războinică a samurailor a fost desfiinţată, în 1877, ministrul de război Yamagata Aritomo – care introdusese serviciul militar obligatoriu, după modelul prusac – este obligat să înăbuşe revolta de la Satsuma. Statul prusac a servit drept model şi în cazul elaborării noii constituţii din 1889, care, formal, transorma Japonia într-o monarhie constituţională. În 1890, se formează un Parlament cu o Cameră Superioară şi una Inferioară, deşi împăratul încă avea dreptul să intervină în politică prin decrete sau dizolvând Camera Inferioară. De asemenea, armata avea drept de veto în cazul numirilor în fotoliile ministeriale. Industrializarea cerea extinderea teritoriilor ţării, mai ales pentru a prelua materii prime şi a extinde exportul pe pieţe externe. În anii 1870, Japonia ajunge la o înţelegere cu Rusia în ceea ce priveşte Insulele Kurile din nordul Japoniei şi ocupă Insulele chineze Ryukyu, în sud. Japonezii se folosesc de Răscoala din Coreea pentru a prelua şi mai multe teritorii chineze. Câştigă Războiul Sino-Japonez ❽ din 1894-1895, iar prin Tratatul de la Shimonoseki preiau Taiwanul şi Insulele Pescadores. De asemenea, Japonia învinge în Războiul Ruso-Japonez ❾ din 1904-1905, a cărui miză erau Manciuria şi Coreea; printr-un tratat negociat la Portsmouth, New Hampshire, în 1905, Japonia câştigă jumătatea sudică a Insulei Sahalin şi dreptul de concesiune asupra Peninsulei Liaodong. În 1910, Japonia anexează Coreea. În 1912, tenno Mutsuhito moare ❿ la Tokyo. În timpul domniei lui, Japonia devine cea mai industrializată ţară din Asia şi în acelaşi timp o mare putere politică şi militară.

7 Atac japonez asupra apărătorilor chinezi

IMPERIAL PROCLAMATION OF WAR.

(IMPERIAL SIGN MANUAL)
(PRIVY SEAL)

9 Declaraţia oficială de război a Japoniei împotriva Rusiei, 10 februarie 1904

10 *Moartea împăratului Mutsuhito, ilustraţie color, 1912*

6 Împăratul Mutsuhito (*Iluminatul*) cu familia sa

8 Staţie de cale ferată între Ueno şi Nakasendo

Saigo Takamori

Generalul Saigo Takamori conducea o armată de peste 50 000 de samurai în Războiul Boshin. Împreună cu Kido Takayoshi şi Okubo Toshimichi, era unul dintre Cei trei eroi ai guvernării Meiji. Se retrage curând din viaţa publică şi înfiinţează o şcoală pentru samuraii care fuseseră demişi din posturi. În 1877, Saigo conduce revolta de la Satsuma, iniţiată de samuraii care se simţeau dezonoraţi de pierderea privilegiilor. Rănit grav în luptă, le cere camarazilor săi să-l decapiteze, pentru a evita capturarea şi o mai mare dezonoare.

Samurai în poziţie de atac

1877 | Revolta de la Satsuma
1877 | Desfiinţarea samurailor
1895 | Tratatul de la Shimonoseki
1904–1905 | Războiul Ruso-Japonez
1910 | Japonia anexează Coreea
1912 | *Tenno* Mutsuhito moare la Tokyo

ASIA DE SUD-EST PÂNĂ ÎN 1914

În sec. XIX şi la începutul sec. XX, cu excepţia Siamului (Thailanda de astăzi ❶) aproape toată Asia de Sud-Est era supusă colonizării de către puterile europene. În afară de britanici, care îşi extinseseră imperiul indian spre est, anexându-i şi mai multe teritorii coloniale, Olanda, care controla Indonezia, şi Franţa erau puterile coloniale cele mai importante în Asia de Sud-Est. Prins între Birmania, ocupată de britanici, şi Indochina, controlată de francezi, Siamul reuşise să scape de colonizare, prin politica înţeleaptă a regilor Mongkut şi Chulalongkorn. Aceşti regi au deschis ţara către modernizare şi industrializare după model occidental.

1 Figură protectoare la Wat Phra Kaeo (Templul lui Buddha de smarald) la Bangkok, sec. XIX

Cucerirea Asiei de Sud-Est de către Franţa şi Marea Britanie

Indochina şi Birmania cad victime ambiţiilor expansioniste ale Franţei şi Marii Britanii.

În 1802, Franţa pune capăt luptelor interne pentru putere în Vietnam, contribuind la victoria lui Nguyen Anh asupra dinastiei conducătoare Tay Son. Nguyen centralizează administraţia, urmând modelul chinez, şi îşi extinde semnificativ stăpânirea. În 1801, îşi revendică titlul de împărat şi face eforturi pentru a-i câştiga pe proprietarii de pământuri de partea sa, împotriva ţăranilor care se răsculaseră. Însă succesorul său, Minh Mang, nu mai poate controla situaţia. Persecutarea misionarilor creştini ❸ sub domnia lui Minh oferă Franţei şi Spaniei pretextul să atace Vietnamul. Spania se retrage, însă comandantul francez continuă expansiunea, guvernând cu ajutorul ofiţerilor săi, şi punând astfel bazele Imperiului Francez în Orientul Îndepărtat. Până în 1867, francezii cuceriseră Cochinchina, partea de sud a Vietnamului, iar în 1883–1884, centrul şi nordul Vietnamului. Annam şi Tonkin ❷ devin protectorate ❹. În prima jumătate a sec. XIX, Cambodgia este asediată de Siam şi Vietnam. În 1845, cele două puteri ajung la un acord care prevedea administrarea comună a vechiului Imperiu Khmer. La solicitarea regelui khmer Norodom, Franţa – interesată mai ales de orez şi cauciuc – stabileşte un protectorat ❺. Susţine monarhia şi o consiliază. Se instruieşte o elită administrativă naţională şi se modernizează infrastructura ţării. *Uniunea Indochinei* ❻, care cuprindea Vietnamul şi Cambodgia, era cea mai mare posesiune colonială franceză, după teritoriile africane. Între timp, Birmania, astăzi Myanmar, intră în zona de interes a Marii Britanii. Când Birmania ocupă teritorii întinse din Siam, Compania Indiilor Orientale se foloseşte de această oportunitate pentru a-şi extinde sfera de influenţă. În 1824, în timpul Primului Război Anglo-Birmanez, început prin cucerirea capitalei Rangoon, britanicii anexează doar unele teritorii. În Al Doilea Război Anglo-Birmanez, Marea Britanie ocupă partea de sud, unde se găseau câmpii fertile de orez, devenind astfel cel mai important exportator al acestui produs din Asia. În 1885, după Al Treilea Război Anglo-Birmanez, toată Birmania era deja teritoriu colonial britanic.

2 *Războiul Franco-Sinez pentru provincia Tonkin, Bătălia de la Nam Dinh*, 1883, litografie de epocă

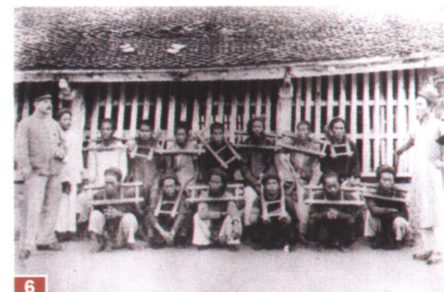
3 Executarea misionarului francez Pierre Borie, 1838

4 Stabilirea protectoratului francez în Annam, 1883

5 *Cambodgia ca protectorat francez*, pictură, 1885

6 Prizonieri ai francezilor în Indochina

1802 | Înlăturarea dinastiei Tay Son de Nguyen Anh
1824 | Primul Război Anglo-Birmanez
1845 | Acordul dintre Siam şi Vietnam
1855 | Tratatul de supunere a Birmaniei
1863 | Stabilirea *Protectoratului* Franţei asupra Cambodgiei

Modernizarea şi independenţa Siamului

Regii Mongkut şi Chulalongkorn deschid Siamul către influenţa occidentală, evitând astfel colonizarea ţării.

8
Chakri Maha Prasat (Marele Palat) din Bangkok, construit sub Rama V

În sec. XIX, Chakri ❽, dinastia conducătoare a Siamului, se confrunta cu planurile de expansiune ale Marii Britanii. Astfel, în 1826, Siamul se vede nevoit să încheie un acord comercial care sporea puterea britanicilor, ai căror comercianţi erau prezenţi încă din sec. XVII. Acesta însă prevenea colonizarea totală. Următorii regi ai Siamului aplică aceeaşi strategie, sunt deschişi la ideile de modernizare occidentale până în punctul în care se puteau folosi de avantajele acestora şi a evita ocuparea ţării. Odată cu trecerea Vietnamului sub ocupaţie franceză, Siamul era ameninţat atât de Franţa, la est, cât şi de Marea Britanie, în Birmania. Pentru că nu avea de ales, regele siamez Mongkut (Rama IV) încheie în 1855 un tratat de supunere faţă de Marea Britanie, prin care făcea concesii mari, cum ar fi prezenţa unui consulat britanic la Bangkok, şi oferea britanicilor avantaje după modelul *tratatelor inegale* ale europenilor cu China. Mongkut, un fost călugăr care deshumase rămăşiţele pământeşti ale regelui Rama Kamheng, importante pentru identitatea Thailandei, cunoştea temeinic lumea europeană. După venirea sa la putere în 1851, acesta renunţă la politica anterioară de izolare.

Sfătuit de europeni, îmbunătăţeşte infrastructura ţării, construind străzi şi canale, modernizează agricultura şi creează o armată după model european. Chulalongkorn (Rama V) ❼, fiul lui Mongkut, continuă direcţia începută de tatăl său, în timpul lungii sale domnii ❾ din 1868–1910. Administraţia este reformată şi organizată mai strict în formă centralizată şi se implementează un sistem juridic modern, bazat pe ideile de stat constituţional european şi pe respectul pentru drepturile omului. Chulalongkorn aboleşte sclavia. Se construiesc spitale şi un sistem poştal, se continuă construcţia de drumuri şi începe construcţia unei reţele de căi ferate. Negocierile franco-britanice referitoare la frontierele coloniilor acestora cu Siamul au loc în 1895. În timpul creării Indochinei franceze, Siamul pierde Laosul ❿, regiuni din Cambodgia şi propriul teritoriu cu excepţia centrului său, care îşi menţine independenţa.

7
Chulalongkorn (Rama V), regele Siamului, cu familia, fotografie, cca 1905

Chulalongkorn

Rama V, cunoscut îndeobşte drept Chulalongkorn, a fost încoronat rege al Siamului în 1868. Acesta împărtăşea ideile tatălui său, regele Mongkut, privitoare la modernizarea ţării după model european. Chulalongkorn a fost primul rege siamez după Rama Kamheng care a ieşit din ţară, călătorind în India, Birmania, Java şi Singapore în 1871, şi care a vizitat Europa în 1907. A reuşit să reprime o serie întreagă de tentative de lovituri de stat, însă acestea l-au determinat să realizeze doar reformele începute. Marele rege iubit, moare la 23 octombrie 1910, această zi fiind de atunci comemorată în Thailanda.

Procesiunea funerară a regelui siamez Chulalongkorn

9
Vizita lui Chulalongkorn (Rama V), regele Siamului, la Otto von Bismarck în Friedrichsruh, 1898

LE CONFLIT AVEC LE SIAM

10
Canonierele franceze pretind Laosul de la Siam, ziar din epocă

1867 | Francezii cuceresc Cochinchina
1868–1910 | Domnia lui Chulalongkorn (Rama V)
1885 | Birmania devine colonie britanică
1885 | Pierderea zonei de est a Mekongului
1907 | Pierderea recoltelor din Battambang şi Siam

Constituirea şi colonizarea statelor africane 1812–1914

La începutul sec. XIX, Africa nu era aproape deloc colonizată, excepţie făcând zonele de coastă. Avanposturile europene deveniseră neprofitabile după ce Congresul de la Viena din 1814–1815 interzisese comerţul cu sclavi ❶; statele africane pe de coasta de vest şi sultanatul est-african Zanzibar au profitat totuşi de pe urma comerţului cu sclavi până târziu în sec. XIX. Statele formate în Africa erau menţinute sub *dominaţia protectoare* a puterilor europene. Însă multe state independente reuşesc să îşi impună drepturile, până când europenii pătrund în interior şi împart Africa între ei la Conferinţa de la Berlin din 1884–1885.

1 *Militarii britanici transmit populaţiei africane mesajul de abolire a comerţului cu sclavi*, gravură color, sec. XIX

Constituirea statului în sec. XIX

În Africa de Vest şi de Est, a căror configuraţie fusese trasată în secolele anterioare prin comerţul cu sclavi, s-au înfiinţat state care au rezistat şi după perioada colonizării.

În timpul Congresului de la Viena din 1814–1815, puterile coloniale europene interzic prin lege comerţul cu sclavi ❹, însă nu şi deţinerea de sclavi, care fusese una dintre sursele de îmbogăţire pentru state vest-africane precum Ashanti, Dahomey, regiunile care astăzi formează Ghana, şi sultanatul est-african Zanzibar ❺. De-a lungul sec. XIX, numeroase state africane au fost reconstituite sau extinse. În 1822, sclavii eliberaţi din Statele Unite ale Americii înfiinţează colonia Liberia ❸, care devine republică independentă în 1847. În 1870, Mohamed bin Hamad (Tippu Tib) înfiinţează un imperiu comercial arab în estul regiunii Congo, doar din raţiuni economice. În Abisinia (Ethiopia), Ras Kassa reuneşte imperiul în 1853, după ce guvernatorii provinciilor diminuaseră dramatic puterea împăratului (*pag. 333*) în sec. XVIII. Acesta a domnit ca împăratul Theodor II până în 1868, când a fost înlocuit de Ioan IV, care avea sprijinul Marii Britanii. În timpul domniei sale, Ioan a respins cu succes atacurile unităţilor militare egiptene. Succesorul său, Menelik II ❷, s-a aliat cu Italia, care îşi exercita influenţa asupra Abisiniei.

3 Emblema Liberiei: soare, corabie, porumbel cu o scrisoare în cioc, frunze de palmier şi un tun

Când imperiul Abisiniei a încheiat această alianţă, italienii au declarat război. Trupele lui Menelik triumfă în Bătălia de la Aduwa ❻, iar prin Pacea de la Addis Abeba din 1896 se asigură independenţa statului. În Africa de Vest, la începutul sec. XIX, Usman dan Fodio declară un *jihad* sau război sfânt musulmanilor din statele-oraş Hausa din nordul Nigeriei de astăzi. Prin victoria armatelor sale, dan Fodio începe constituirea unui mare imperiu islamic. Câţiva ani mai târziu, fiul său, Mohammed Bello creează un califat împărţit în emirate. Prin cuceriri până în îndepărtatul ţinut Yoruba şi prin victoria în Adamawa (astăzi în nordul Camerunului), acesta a domnit peste un teritoriu care se întindea de la Sokoto până la Imperiul Fulani. Emirii nu şi-au pierdut puterea nici în timpul protectoratului britanic, iar imperiul a supravieţuit epocii coloniale.

2 Menelik II, împăratul Abisiniei

4 *Vânători de sclavi atacă un sat pentru a captura localnici*, gravură în lemn, 1884

5 Nave comerciale americane şi britanice în portul din Zanzibar

6 Menelik II în Bătălia de la Aduwa

1814–1815 | Comerţul cu sclavi este interzis la Congresul de la Viena
1822 | Întemeierea Liberiei
1828 | Asasinarea regelui zulu Shaka
1837 | *Marea migraţie* a burilor
1839 | Înfiinţarea Republicii Natal
1847 | Independenţa Liberiei

Africa de Sud între buri şi britanici

În Africa de Sud ia naştere statul războinic al populaţiei zulu, care intră rapid în conflict cu burii. În ciuda puternicei rezistenţe, Marea Britanie cucereşte Republica Burilor.

În Africa de Sud, Tshaka ❼ înfiinţează statul Zulu ⓫, pe care îl conduce ca rege până la asasinarea sa din 1828. Acesta devine practic stăpânul sudului Africii, de la colonia Capului până la râul Zambezi. Şi-a susţinut puterea în imperiu prin intermediul unei organizări stricte şi prin administrarea naţiunii. Reformele sale militare, introducerea unei noi ordini de luptă şi a unui nou tip de suliţă pentru confruntările de aproape au asigurat succesul poporului zulu în campanii. Prin cucerirea unor vaste teritorii, zuluşii au alungat poporul bantu, mai ales triburile herero şi matabele. Fratele vitreg şi succesorul lui Shaka continuă politica sa, intrând curând în conflict cu burii, descendenţii coloniştilor olandezi din colonia Capului. În 1806, burii intră sub dominaţie britanică. În urma tensiunilor interne, îndeosebi ale celor rezultate după interzicerea comerţului cu sclavi, pe care, după învăţăturile Bisericii Olandeze Reformate, burii îl considerau ca venit de la Providenţă, în jur de 5000 de buri pornesc în 1837 din colonia Capului într-o *Mare migraţie* spre interiorul ţării, unde populaţia zulu le opune rezistenţă. Zuluşii îl ucid pe Piet Retief, conducătorul burilor, dar în bătălia următoare din 1838, sub conducerea lui Andries Pretorius, burii omoară peste 3000 de zuluşi. După victorie, burii înfiinţează Republica Natal în 1839, însă şi aceasta este anexată de britanici, în 1843.

9 Cecil Rhodes

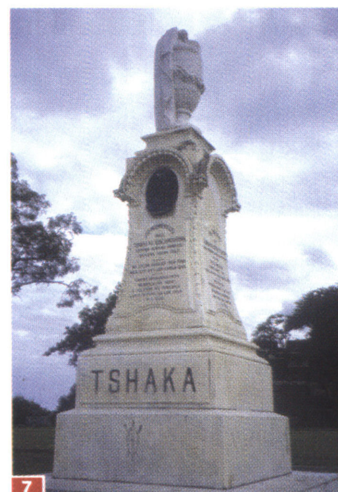
În anii 1850, Marea Britanie recunoaşte independenţa Republicii Sud-Africane (Transvaal) şi Statul Liber Orange – republica burilor, întemeiată la scurt timp după Natal. Dar, atunci când s-au găsit diamante în regiunile de graniţă dintre colonia Capului şi teritoriile burilor, şi aur lângă Johannesburg, britanicii au continuat să exercite presiunii asupra burilor. După anexarea Transvaalului din 1877, burii se revoltă şi îi înfrâng pe britanici. În anii următori, Cecil Rhodes ❾, prim-ministrul coloniei Capului din 1890, încercuieşte republicile burilor prin cucerirea Rhodesiei şi Bechuanalandului. Prin aducerea de trupe, britanicii îl provoacă pe preşedintele Transvaalului, Paul Kruger ❽, să declare război în 1899. În Războiul burilor, britanicii pierd bătăliile iniţiale împotriva generalilor Smuts ⓬, Botha şi Hertzog în Natal şi în colonia Capului. Însă în 1900, trupele Marii Britanii cuceresc capitala Statului Liber Orange, Bloemfontein; Johannesburg este cucerit în mai, iar Pretoria, capitala Transvaalului, în iunie. Kruger fuge în Europa, dar burii încep un război de gherilă. Timp de doi ani rezistă atacurilor britanice, până când sunt înfrânţi de lordul Kitchener. Acesta permite distrugerea fermelor burilor şi trimiterea femeilor şi copiilor în lagăre de concentrare ❿.

8 Caricatura cu „Ohm" Kruger şi regele Eduard VII al Angliei: *Noua scrumieră a domnului Kruger*

11 Femei zulu dansând la o nuntă, 1970

7 Monument pentru regele zulu Tshaka, ridicat în locul asasinării sale, la Stanger, Kwadukuza, fosta sa reşedinţă

În 1902, Transvaalul şi Statul Liber Orange sunt declarate colonii britanice cu autonomie administrativă. Statele burilor au fost integrate în Uniunea Africii de Sud în 1910, şi au devenit domenii ale Imperiului Britanic.

10 Lagăr de concentrare britanic în care au fost internaţi burii din mai 1900

12 Jan Christiaan Smuts, ulterior prim-ministrul al Africii de Sud, 1910

1853 | Reînfiinţarea Imperiului Abisiniei
1877 | Anexarea Transvaalului de către britanici
1896 | Pacea de la Addis Abeba
Din 1899 | Războiul burilor
1902 | Pacea de la Vereeniging
1910 | Întemeierea Uniunii Africii de Sud

Africa: europenii împart continentul

Cercetarea centrului Africii începe odată cu expediţia condusă de Henry Morton Stanley. Pentru a evita izbucnirea unui război, puterile coloniale decid să împartă continentul la Conferinţa de la Berlin.

Încă de la începutul dezbaterilor inspirate de noile filozofii având ca origine iluminismul, comerţul cu sclavi ❸ a determinat proteste de proporţii referitoare la drepturile omului, iar documentele Congresului de la Viena din 1815 au interzis în totalitate comerţul cu sclavi. Flota britanică a jucat un rol semnificativ în

3 Bani din ghioc, utilizaţi ca metodă de plată în comerţul cu sclavi din Africa

stoparea comerţului cu sclavi. Bazele africane ale companiilor comerciale europene îşi pierdeau astfel sursa principală de venituri şi o mare parte din puterea economică, diminuată şi mai mult după deschiderea Canalului Suez în 1869, care scurta semnificativ rutele de comerţ pe mare către India. Expediţia din regiunea Congo ❶ realizată de Henry Morton Stanley ❷ oferă europenilor posibilitatea de a pătrunde în interiorul continentului. În 1878, Stanley se alătură regelui Belgiei, Leopold II ❹, ajutându-l să îşi stabilească dominaţia asupra *Statului Liber Congo*, pe care îl înfiinţează sub controlul său personal. La scurt timp după aceasta, marile puteri ale lumii împart definitiv continentul la Conferinţa de la Berlin din 1884–1885 ❺.

În anii 1880, valoarea economică a coloniilor sporeşte din nou, deoarece nevoile de materie primă ale Revoluţiei Industriale în extindere le făcea din nou profitabile din punct de vedere economic; unele colonii aduc statelor coloniale europene o putere financiară enormă. În plus, fiind sigure de superioritatea culturii lor, naţiunile europene tindeau să-şi impună idealurile în toată lumea, desconsiderând cultura ţinuturilor colonizate.

Conferinţa de la Berlin din 1884–1885

La Conferinţa de la Berlin din 1884-1885, puterile coloniale au căutat să ajungă la un acord şi să îşi definească interesele în Africa. Actul general semnat în februarie 1885 a fost dezastruos pentru Africa. Acordul permitea oricărei ţări europene care explora un teritoriu african şi care pretindea posesia acestuia să îl păstreze, atât timp cât informa celelalte puteri semnatare cu privire la acest lucru. De vreme ce acordul dădea drepturi teritoriale primului sosit, a început ultima etapă a luptei pentru Africa. Reguli similare se aplicau pentru colonizarea coastelor: graniţele coloniilor de coastă puteau fi mutate în interior după bunul plac, până se ajungea la teritoriul altei mari puteri. Graniţele erau trasate arbitrar şi ignorau delimitările culturale africane. Acest acord a avut drept consecinţă numeroase războaie între statele africane şi alte popoare, care durează şi în zilele noastre.

sus: Conferinţa de la Berlin, 15 noiembrie 1884–26 februarie 1885

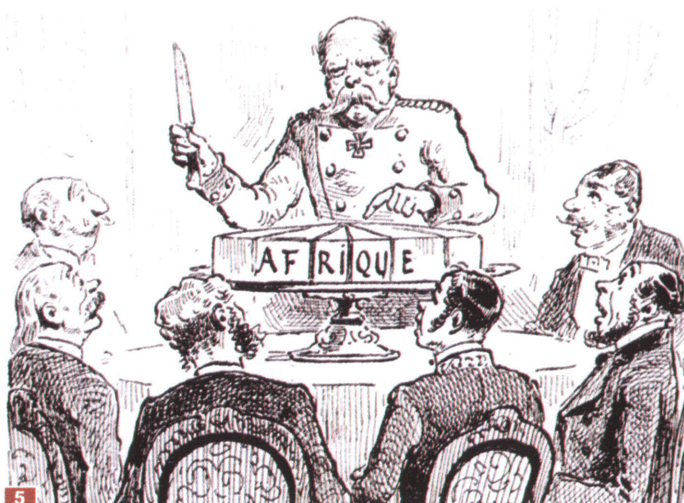
1 Expediţia lui Stanley transportă o barcă prin junglă

2 *Henry M. Stanley cu participanţii la expediţie*, gravură în lemn, cca 1890

4 Leopold II, regele Belgiei

5 *Bismarck taie tortul Africii*, caricatură, 1885

1869 | Deschiderea Canalului Suez
1881 | Franţa anexează Tunisia
Din 1878 | Belgienii înfiinţează *Statul liber Congo*
1884–1885 | Conferinţa de la Berlin

Marile Puteri coloniale

Zonele de expansiune ale Franţei şi Marii Britanii acopereau sudul Egiptului, iar Criza Fashoda a fost aproape de a declanşa un război.

Încă din anii 1870, sub prim-ministrul Benjamin Disraeli ❼, britanicii se luptau să-şi construiască un imperiu mondial (*pag. 393*). Intenţia era de a cuceri cât mai multe teritorii şi, prin urmare, a obţine putere economică mai mare. Materia primă, forţa de muncă, pieţele şi – mai ales – soldaţii din colonii transformă Marea Britanie într-o mare putere a lumii. Un deceniu mai târziu, la apogeul puterii celei de-a Treia Republici, francezii urmăreau aceleaşi scopuri. La fel cum britanicii au cucerit Egiptul în 1882 ❻, Franţa a profitat de situaţia economică deplorabilă a Tunisiei, stabilindu-şi brutal ❽ *domnia protectoare* în 1881. De la bazele sale de coastă din Senegal, Coasta de Fildeş, Dahomey şi Congo, Franţa îşi asigură o reţea colonială care se întindea peste Africa de Vest, fiind legată de coloniile franceze de la nord, Tunisia şi Maroc, prin Deşertul Sahara.

Cuceririle franceze aduc rapid un conflict cu Marea Britanie, care planificase aşa-numitul Drum Cap-Cairo, un lanţ neîntrerupt de colonii de la Capul Bunei Speranţe la Marea Mediterană, pentru care plănuise construcţia unei căi ferate. Criza Fashoda ❾ din 1898 era cât pe ce să producă un război între Franţa şi Marea Britanie, evitat numai graţie reţinerii de care au dat dovadă ofiţerii de rang mijlociu care comandau forţele militare aflate faţă în faţă, gata de luptă.

În timp ce aceste două puteri coloniale îşi împărţeau între ele cea mai mare parte a Africii, Germania şi Italia visau de asemenea să obţină regiuni în Africa. Germanii se angajaseră – mai întâi sub formă de colonii de comerţ private, apoi subordonate imperiului german în 1891 – în Togo şi Camerun, precum şi în Africa de Est germană (Tanganyika) şi de Sud-Vest germană (Namibia), unde, în 1904 şi în 1905–1907, reprimă sângeros ❿ răscoalele populaţiilor herero şi maji-maji.

Visul Italiei de a înfiinţa un imperiu colonial est-african se destramă atunci când italienii, după înfrângerea definitivă din Bătălia de la Aduwa, sunt alungaţi de abisinieni în 1896 (*pag. 422*). Până în 1936, când Italia a preluat aproape în totalitate controlul Abisiniei, posesiunile italiene au fost limitate la Eritreea şi Somalia.

7 Regina Victoria şi prim-ministrul Benjamin Disraeli

6 *Disraeli la Canalul Suez, ruta cea mai scurtă către India: „O, de ce drumul către casa mea nu îmi aparţine?“*, caricatură, litografie

8 *Răscoale ale populaţiei din Tunisia după ocupaţia franceză a ţării*, litografie color, cca 1910

Criza Fashoda din 1898

După ce lordul Kitchener distruge **Imperiul Mahdi** *al Sudanului, acesta se îndreaptă către sud, unde la Fashoda se aflau trupele franceze conduse de Jean-Baptiste Marchand şi le forţează să se retragă. Marea Britanie vedea Sudanul ca parte a Egiptului britanic, însă francezii îl considerau un teritoriu liber, care putea să fie ocupat. Ministrul de externe francez Théophile Delcassé propune compromisul. În 1899, se decide ca britanicii să aibă suveranitate asupra regiunii de peste Nil, iar francezii să controleze spaţiul de la Darfur până la lacul Ciad – aşa-numita Africă ecuatorială.*

sus: *Maiorul francez Jean-Baptiste Marchand îl întâmpină pe trimisul britanic, generalul Kitchener, la Fashoda*, desen, 1898

9 Conflictul dintre puterile coloniale Anglia şi Franţa: Franţa este ilustrată ca Scufiţa Roşie, Anglia fiind Lupul, caricatură, 1898

10 Craniile băştinaşilor herero executaţi sau morţi în luptă sunt împachetate şi trimise Institutului de patologie din Berlin, fotografie, 1905

1891 | Togo şi Camerunul sunt colonizate de germani
1896 | Bătălia de la Aduwa
1898 | Criza Fashoda
1904 | Răscoala populaţiei herero
1905–1907 | Răscoala populaţiei maji-maji

Statele Unite: ascensiunea la rangul de putere mondială 1789–1917

Statele Unite ale Americii ❶, cu puternice tradiţii spirituale europene, se străduiau să-şi dezvolte propria identitate. Prin Doctrina Monroe (America americanilor) se implementează o politică de izolare pe plan extern. Pe parcursul sec. XIX, Statele Unite îşi extind prin cuceriri şi anexări de teritorii străine. După 1828, diferenţele dintre statele din sud şi cele din nord se accentuau tot mai mult, îndeosebi în problema deţinerii de sclavi. Războiul de Succesiune din 1861-1865 traumatizează tânăra ţară. Însă Uniunea se menţine, datorită victoriei nordiştilor. După Războiul de Succesiune, începe ascensiunea economică şi tehnologică a ţării. Intrarea Statelor Unite ale Americii în Primul Război Mondial în 1917 marchează abandonarea izolaţionismului.

1 Statuia Libertăţii din New York, dezvelită la 28 octombrie 1886

Anii de fondare

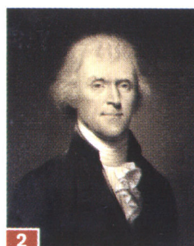
În anii de început, exista o polemică intensă cu privire la orientarea socio-politică a tinerei republici. Implicarea nefericită a Statelor Unite ale Americii în disputele europene a condus la politica izolaţionistă, formulată în 1823 de preşedintele James Monroe.

După ce cele 13 state iniţiale ratifică în 1787 constituţia SUA, la doi ani după ce aceasta a fost formulată la Philadelphia, George Washington este ales preşedinte, iar John Adams vicepreşedinte, executând un mandat din 1789 până în 1797. În primii ani sunt explorate opţiunile politice deschise tinerei naţiuni. Se dezvoltă două poziţii: o direcţie către o guvernare puternică naţională care ar promova industria şi comerţul, susţinută de Alexander Hamilton şi de alţii, adoptată ulterior de Partidul Federalist; sau o Americă orientată către agricultură, cu state individuale puternice, idee sprijinită de Partidul Democrat condus de Thomas Jefferson. În 1794, fermierii sunt obligaţi să accepte o acciză federală pentru whisky.

3 Fermieri migrează către Black Hills

Dacă Washington promovase o politică de neintervenţie, în timpul preşedintelui John Adams (1797–1801) se pune întrebarea dacă America trebuie să se alieze cu Franţa sau cu Anglia şi să tolereze ca flota britanică să debarce şi să caute nave ale Statelor Unite, constrângându-i pe marinarii americani să li se alăture. În 1803, Thomas Jefferson ❷ (1801–1809) cumpără vastul teritoriu dintre râul Mississippi şi Munţii Stâncoşi, aşa-numita *Achiziţie a Louisianei*, de la Franţa, dublând teritoriul Statelor Unite. Pe plan extern, Statele Unite se implică în războiul dintre Napoleon şi Marea Britanie, ducând la un război împotriva britanicilor sub preşedintele James M. Madison. Experienţa aceasta l-a făcut pe James Monroe (1817–1825) să proclame *Doctrina Monroe* la 2 decembrie 1823, în care se stipula că Statele Unite nu se vor implica în conflicte europene şi nici nu vor tolera tentativele de colonizare din partea puterilor europene în America.

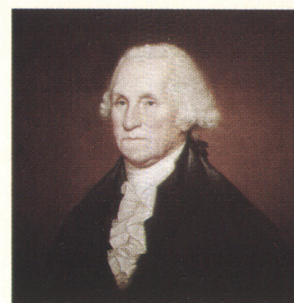

2 Thomas Jefferson

După creşterea economică de după Războiul din 1812, urmează dezvoltarea teritoriilor centrale de către fermierii ❸ care căutau terenuri noi. Aceasta a determinat conflicte interminabile cu triburile de amerindieni care fuseseră înghesuite spre nord sau colonizate în rezervaţii ❹.

Curtea Supremă

Tinerele State Unite se străduiau să urmeze separarea puterilor susţinută de filozoful francez Montesquieu. John Marshall, care a fost prim-judecătorul Curţii Supreme din 1801 până în 1835, a restricţionat în mod repetat prezumţia de autoritate a preşedinţilor Thomas Jefferson şi James M. Madison. În cazul Marbury vs. Madison din 1803, acesta a reuşit să acorde Curţii Supreme dreptul de a examina constituţionalitatea legilor federale şi, dacă este cazul, de a le declara nule.

George Washington, 1793

Politica noastră constă în a nu face alianţe permanente cu nici o parte a străinătăţii.

sus: George Washington

4 *Rezervaţie de indieni*, fotografie, 1906

1787 | Ratificarea constituţiei
4 februarie 1789 | George Washington devine primul preşedinte
1797 | John Adams devine al doilea preşedinte
1801 | Thomas Jefferson devine al treilea preşedinte
1803 | *Achiziţia Louisianei*
18 iunie 1812 | SUA declară război Angliei
1823 | *Doctrina Monroe*

Reorientarea politică şi expansionismul

Sub preşedintele Andrew Jackson, democraţia populară şi dominaţia partidelor încep să contureze sistemul politic al Statelor Unite. Preşedintele James K. Polk anexează spaţii din vest, extinzând în continuare teritoriile naţiunii, ale cărei graniţe se îndreptau către Pacific.

6
Sioux şi generalul William T. Sherman semnând tratatul fortului Laramie, 1868 care garanta indienilor sioux un teritoriu nerevendicat

Crizele economice din anii 1820, în urma cărora mulţi fermieri au rămas datornici la bănci, au fost urmate de o turnură politică, Andrew Jackson (1829–1837) ❼, primul preşedinte care nu făcea parte din elita de est, introducând *politica omului simplu*. Între 1832–1836, a desfiinţat a doua bancă a Statelor Unite ale Americii şi a dezvoltat un program de ajutorare a fermierilor şi coloniştilor. *Democraţia Jacksoniană* marchează politica SUA până în 1860. Aceasta implica dominaţia clasei mijlocii asupra elitei economice, dezvoltarea sistemelor de partide şi dominaţia politică a părţilor de vest şi de sud asupra celei de nord-est. Legile protecţioniste de taxare vamală emise în 1828, în ciuda obiecţiilor vehemente ale statelor din sud înaintate de John Calhoun, au condus la Criza nulificării, o controversă cu privire la dreptul stat de a nesocoti legile federale, considerându-le nule. Jackson a ameninţat Sudul cu intervenţie armată, salvând astfel Uniunea.

7
Andrew Jackson

8
James K. Polk

9
Săpători caută aur într-un râu, cca 1890

Din 1830, Jackson desfăşoară o politică dură. Triburile amerindiene ❺ sunt expulzate în vest ❻, în teritorii pustii, sau colonizate în rezervaţii ❹ deplasate continuu din cauza expansiunii permanente. Texas îşi declară independenţa faţă de Mexic în 1836. Mexicul trimite imediat trupe în scopul de a-şi restabili autoritatea. După o serie de înfrângeri, între care se numără masacrarea coloniştilor americani de trupele mexicane la Alamo, în San Antonio, în martie 1836, texanii înfrâng în final armata mexicană la San Jacinto.

Această perioadă se încheie odată cu venirea preşedintelui James K. Polk ❽ (1845–1849). Polk declară că *destinul manifest* al cetăţenilor SUA este să locuiască pe întregul continent, proclamând Texasul ca stat în Congresul din martie 1845 şi provocând astfel cu bună ştiinţă un război cu Mexicul ❿. Acesta începe în iunie 1846 şi se încheie cu victoria SUA. În februarie 1848, Mexicul este obligat să încheie pace, Statele Unite ale Americii anexând California şi New Mexico. În plus, guvernul SUA semnase Tratatul de la Oregon cu Marea Britanie, prin care îşi asigura teritoriul dintre Munţii Stâncoşi şi Oceanul Pacific. Graniţa canadiană a fost stabilită la paralela 49.

Până în 1848, teritoriul Statelor Unite ale Americii se mai dublase o dată, iar în California fuseseră descoperite mine de aur, dând startul *Goanei după aur* ❾. În oraşele din vest domnea *legea pistolului*.

5
Geronimo, ultimul conducător apaş

10
Ocuparea capitalei Mexico de trupele americane conduse de generalul W. Scott, 14 septembrie 1847

Criza nulificării

În noiembrie 1832, statul Carolina de Sud condus de John Calhoun ameninţă cu secesiunea, ameninţare care a fost adusă la îndeplinire în 1860. Preşedintele Jackson a calificat aceasta drept trădare şi se pregătea să intervină militar, însă nu şi-a realizat iniţiativa. Conflictul, menţinut până la Războiul de Succesiune, a început la o cină prezidenţială în aprilie 1830. Jackson a propus un toast: „Uniunea noastră federală, trebuie să fie şi va fi menţinută“, la care Calhoun a răspuns: „Uniunea noastră dragă nu va fi menţinută fără libertăţile noastre.“

1829 | Andrew Jackson devine preşedinte
1830 | *Actul de strămutare a amerindienilor*
1836 | Independenţa Texasului
1845 | James K. Polk devine preşedinte
Martie 1845 | Texasul este admis
Iunie 1846 | Războiul cu Mexicul
5 iunie 1848 | Tratatul de la Oregon

Începutul Războiului de Secesiune

În semn de protest față de alegerea în 1860 a candidatului Abraham Lincoln, adept al abolirii sclaviei, ca președinte al Statelor Unite, unsprezece state din Sud ies din Uniune. În consecință, în 1861 izbucnește un sângeros război civil.

1 *Sclavi pe o plantație de bumbac din Sud*, gravură în lemn, 1885

Problema nerezolvată a deținerii de sclavi ❶ creează o prăpastie adâncă între statele din Nord, în care predomina burghezia orientată către comerț, și Sudul patriarhal agrar. Sclavia fusese deja abolită în toate statele de la nord de Maryland către sfârșitul sec. XVIII, dar Sudul, cu economia sa bazată pe plantații extinse, nu putea supraviețui fără sclavi, principala forță de muncă. Disputa se întețise din nou după Războiul cu Mexicul din 1848, când noile teritorii obținute – California, New Mexico și Texasul – urmau să fie încorporate în Uniune ca state. Nordiștii doreau să interzică sclavia în toate statele, iar sudiștii nu erau de acord, pretinzând ca fiecare stat să aibă putere de decizie individuală. Neînțelegerile interne au slăbit Partidul Democrat aflat la putere, în timp ce la noul Partid Republican aderau grupări politice diverse ce militau împotriva sclaviei. În 1860, pentru prima dată, un candidat republican, Abraham Lincoln, câștigă alegerile prezidențiale (1861–1865). În semn de protest, Carolina de Sud iese din Uniune, declarându-și independența. Alte zece state (Mississippi, Florida, Alabama, Georgia, Louisiana, Texas, Virginia, Arkansas, Tennessee și Carolina de Nord) se alătură protestului, părăsind Uniunea, iar în februarie 1861, formează Statele Confederative ale Americii, cu propria constituție și propriul președinte, Jefferson Davis ❸. La 12 aprilie 1861, trupele din Carolina de Sud deschid focul asupra nordiștilor staționați în fortul Sumter din Charleston ❹, marcând începutul Războiului de Secesiune american ❷. După succesele inițiale ale Confederației, situația se schimbă în favoarea Uniunii în 1863.

2 Înfrângerea trupelor nordiste în bătălia de la Bull Run, 21 iulie 1861

4 Atacul de la fortul Sumter din Charleston, 1861

3 Jefferson Davis

Partidul Republican

Partidul Republican a fost format în 1854, prin unificarea grupurilor care militau împotriva sclaviei din partidele Democrat și Whig. Inițial, obiectivul principal era anularea Actului Kansas-Nebraska din 1854, care permitea ca în teritoriile din vest să fie introdusă sclavia. Republicanii erau reprezentați și susținuți îndeosebi în statele din nord și din vest.

Abraham Lincoln

Abraham Lincoln, Discursul de la Gettysburg, 19 noiembrie 1863

Este mai important pentru noi să fim aici, dedicați marii sarcini pe care o avem de realizat – de la acești defuncți onorabili căpătăm o dedicare și mai mare pentru cauza pentru care ei și-au dat dovada supremă de devotament – să facem ca acești oameni să nu fi murit degeaba – ca în această națiune, cu ajutorul lui Dumnezeu, să se nască din nou libertatea – și ca guvernarea oamenilor, de către oameni, pentru oameni să nu piară din această lume.

6 noiembrie 1860 | Abraham Lincoln este ales președinte **18 februarie 1861** | Jefferson Davis devine președintele *Statelor Confederative ale Americii*

24 decembrie 1860 | Carolina de Sud iese din Uniune **12 aprilie 1861** | Izbucnirea Războiului de Secesiune **9 aprilie 1865** | Sfârșitul Războiului de Secesiune

Victoria Uniunii şi reconstrucţia

De la victoria din 1865 a Uniunii şi până în 1877, politica americană a fost dominată de dispute referitoare la reconstrucţia Sudului distrus la începutul Războiului de Secesiune. Construcţia căii ferate transcontinentale a adus o creştere economică.

5 Procesiune de celebrare după abolirea sclaviei, 1865

La începutul anului 1864, Lincoln îl numeşte pe generalul Ulysses S. Grant ❼ comandant suprem al forţelor nordiste. La 9 aprilie 1865, la Appomattox, Virginia, Grant îl obligă pe generalul Confederaţiei, Robert E. Lee ❽, să capituleze, încheind astfel războiul. Cinci zile mai târziu, Lincoln este împuşcat de un sudist fanatic la Washington. La 18 decembrie 1865, sclavii sunt eliberaţi ❺ prin cel de-al 13-lea amendament. La fel ca Lincoln, succesorul său Andrew Johnson (1865–1869) pledează pentru o politică de reconstrucţie şi reconciliere cu Sudul patriarhal, care era atât de înapoiat, încât, până în 1870, producţia sa agricolă nu avea să ajungă nici la jumătatea celei din 1860. Majoritatea republicanilor radicali din Congres insistă însă asupra demontării totale a structurilor guvernamentale şi sociale şi instalează administraţii militare pentru a controla statele din Sud. Biroul Oamenilor Liberi, instalat în 1867 pentru protejarea sclavilor eliberaţi, a fost copleşit de mai bine de trei milioane de sclavi eliberaţi – aproape jumătate din toată populaţia statelor din Sud. Atitudinile sociale din Sud aveau să se schimbe treptat, îndeosebi cu privire la drepturile civile ale foştilor sclavi. O mişcare rasistă care cuprindea numeroase societăţi secrete, cea mai mare fiind Ku Klux Klan ❻, îi teroriza pe sclavii eliberaţi. Reformarea fundamentală a societăţii sudice eşuează în stadiile sale incipiente, sub Grant care, ca preşedinte (1869–1877), nu a avut un succes la fel de mare ca pe vremea când era general. Cel de al doilea mandat al său a fost umbrit de scandaluri de corupţie. După retragerea trupelor nordiste din Sud în 1870 şi după încheierea oficială a Reconstrucţiei, vechile sisteme de discriminare aveau să revină rapid pe plantaţii, deşi nu sub formă de sclavie deschisă. La sfârşitul sec. XIX, se introduce segregarea rasială strictă, care afectează şcolile, transportul în comun şi restaurantele.

7 Ulysses Grant, comandantul forţelor nordiste

8 Robert Lee, comandantul forţelor sudiste

După Războiul de Secesiune, Nordul cunoaşte o creştere economică puternică, îndeosebi datorită construirii căii ferate transcontinentale ❾. În jurul anului 1893, au fost terminate cinci linii de cale ferată, deschizând drumul spre Vestul slab colonizat.

6 Procesiune a Ku Klux Klan-ului

9 Calea ferată Atlantic–Pacific, 1868

Răscoalele indienilor

Sitting Bull

Deschiderea Vestului de către colonişti, mineri în căutare de aur şi calea ferată s-a realizat în detrimentul băştinaşilor americani. Teritoriile lor au fost expropriate cu brutalitate, fiind forţaţi să trăiască în rezervaţii. Triburile care şi-au apărat teritoriile erau tratate violent, chiar anihilate. Printre cele mai ample conflicte se numără Bătălia de la Little Bighorn din 1876, unde indienii sioux conduşi de comandantul Sitting Bull au nimicit expediţia de atac condusă de George Armstrong Custer. În 1890, a existat o tentativă de a-l aresta pe Sitting Bull, în timpul căreia a fost ucis. La 29 decembrie 1890, cavaleria SUA a masacrat 200 de indieni sioux la Wounded Knee, în Dakota de Sud.

Bătălia de la Little Bighorn

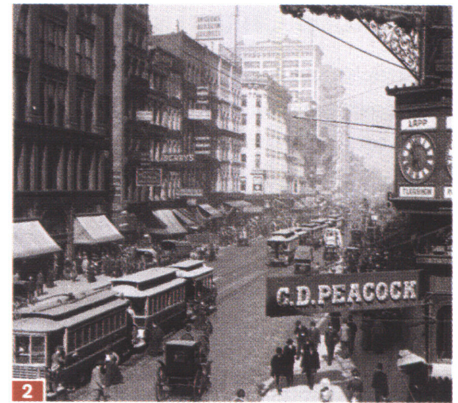
1-3 Iunie 1863 | Bătălia de la Gettysburg
1865 | Lincoln este asasinat
24 decembrie 1865 | Înfiinţarea Ku Klux Klan-ului
18 decembrie 1865 | Eliberarea sclavilor
29 decembrie1890 | Masacrul de la estuarul Wounded Knee
Mai 1869 | Terminarea căii ferate transcontinentale

Creşterea economică

Între 1877 şi 1897, dezvoltarea rapidă a oraşelor din Statele Unite, produsă de forţa de muncă a imigranţilor şi de muncitorii din industrie, a fost însoţită de probleme sociale şi economice.

1 *Rebeliunea din piaţa Haymarket*, Chicago, 1886

2 State Street, Chicago, 1903

Ridicarea Statelor Unite la rangul de putere mondială începe prin progresul său economic rapid. După construcţia de căi ferate, descoperirea petrolului ❹ a condus la continuarea expansiunii economice şi la sporirea puterii financiare, precum şi a capitalului de investiţii economice. John D. Rockefeller înfiinţează *Standard Oil Company* în 1870, creând primele *trusturi* din Statele Unite; prin 1911, acesta controla aproximativ 90 de procente din afacerile cu petrol. În 1873, Andrew Carnegie începe construcţia industriei oţelului. Dezvoltarea rapidă a oraşelor ❷ şi creşterea permanentă a numărului de imigranţi ❸ nevoiaşi din Europa şi Asia a condus la dezvoltarea cartierelor etnice în marile oraşe şi la o creştere uriaşă a numărului de muncitori din industrie. Nu existau reglementări pentru condiţiile de muncă. Grevele neautorizate şi actele de violenţă erau la ordinea zilei, iar uniunile se organizau numai local.

Rebeliunea din piaţa Haymarket din mai 1886 ❶ a demonstrat urgenţa soluţiilor sociale. În timpul unei demonstraţii în masă, doisprezece oameni, printre care şi poliţişti, sunt ucişi după un atac cu bombă. În consecinţă, patru *anarhişti* sunt spânzuraţi, deşi nu exista nici o dovadă a vinovăţiei lor. Evenimentele din piaţa Haymarket au inspirat în mod direct sărbătorirea pe plan internaţional a zilei muncii pe data de 1 mai.

În timp ce uniunile îşi consolidau organizarea, clasa de mijloc cerea introducerea unor măsuri care să aducă la dezvoltarea economică a ţării.

O problemă controversată a fost cea a taxelor vamale protecţioniste, care favorizau vânzarea produselor americane în ţară, în defavoarea celor europene, dar ameninţau sectoarele care erau dependente de articole importate. Preşedintele Grover Cleveland (1885–1889 şi 1893–1897), un oponent al taxelor vamale prohibitive, nu a reuşit să-şi împiedice succesorii să impună taxe vamale pentru bunurile exportate – *Tariful McKinley* şi 1890 şi *Tariful Dingley* în 1897. Prin 1909, taxele vamale atingeau 57 de procente. În 1893, căderea pieţelor străine şi speculaţiile riscante de la bursă determină declanşarea unei crize economice grave în Statele Unite ale Americii.

3 Examinarea medicală a imigranţilor, Ellis Island, New York, 1900

Trusturile

Un trust este un amalgam de companii independente care sunt reunite într-o singură companie cu capital comun, cu scopul de a controla piaţa, mai exact, de a crea monopol într-un anumit sector industrial. Spre deosebire de un cartel, un trust are administraţie şi capital unic şi o organizare centralizată. Chiar de la înfiinţarea trusturilor, guvernul SUA a încercat să le interzică, pentru a asigura competiţia liberă, dar cel mai adesea succesul acestuia a fost moderat. Printre legile antitrust din SUA se numără Actul Sherman (1890), Actul Elkins (1903), Comisia de comerţ federal şi Actul Clayton (1914).

Acţiune Standard Oil

J.D. Rockefeller, 1936

4 Rafinărie de petrol din California, 1925

1870	Înfiinţarea lui *Standard Oil Company*
Începând cu 1873	Dezvoltarea industriei oţelului
1–4 mai 1886	*Rebeliunea din piaţa Haymarket*
1890–1897	Mărirea taxelor vamale de import cu 50%
25 aprilie 1898	Declaraţia de război Spaniei
6 septembrie 1901	McKinley este asasinat

Politica imperialistă

Între 1897 şi 1898, William McKinley şi Theodore Roosevelt intensifică expansiunea imperialistă a SUA în America Latină şi în regiunile din Caraibe. După 1913, preşedintele Woodrow Wilson se concentrează asupra politicii interne, dar contextul extern îl forţează să intre în Primul Război Mondial de partea Aliaţilor în 1917.

Republicanul William McKinley (1897–1901) este primul preşedinte *modern* al Statelor Unite ale Americii (1897–1901). El a întărit autoritatea personală a preşedintelui, a instituit taxe vamale de import, a introdus standardul în aur pentru dolar şi a întărit încrederea în guvern a comercianţilor, a industriaşilor şi a sindicatelor. În 1898, McKinley intervine în lupta de eliberare a Cubei de sub dominaţie spaniolă. Interesul guvernului era îndreptat către noile pieţe şi surse de materie primă din America Latină şi din regiunea Pacificului, până în Orientul Îndepărtat. Cuba devine republică prin Tratatul de la Paris, iar Filipinele, Guamul şi Puerto Rico sunt cedate de Spania Statelor Unite ale Americii, fapt care generează în 1899 constituirea unor ligi antiimperialiste în cercurile democrate.

După asasinarea lui McKinley în septembrie 1901, succesorul său, Theodore Roosevelt (1901–1909), intensifică politica expansionistă. Pe plan intern, realizează un control mai eficient al trusturilor şi mediază conflictele muncitorilor.

5 Călătoria de inaugurare a Canalului Panama

Reales în 1904, acesta intervine în numeroase ţări din America Centrală şi mediază Războiul Ruso-Japonez din 1904–1905, acţiune care îl face să devină primul preşedinte american care primeşte Premiul Nobel pentru pace (1906). După instalarea unui guvern dependent de SUA în Panama în 1903, Roosevelt obţine controlul zonei viitorului canal şi construieşte Canalul Panama ❺ (deschis în 1914), care leagă Pacificul de Atlantic.

În 1913, Woodrow Wilson (1913–1921) ❻ îi readuce la putere pe democraţi. Wilson temperează politica de expansiune, concentrându-se îndeosebi asupra problemelor interne. Programul său *Noua libertate* urmărea reforme sociale. Wilson a avut o politică liberală pentru diferitele culturi şi a promis să respecte drepturile altor naţiuni. După izbucnirea Primului Război Mondial, Wilson răspunde printr-o declaraţie de neutralitate. Demersul său era controversat, însă promisiunea de neintervenţie i-a asigurat realegerea în 1916. Cu toate acestea, a fost obligat, mai ales de republicani, să acţioneze, cu atât mai mult că războiul submarin fără restricţii afecta comerţul SUA. Cu aprobarea Congresului, Wilson declară război Germaniei ❼ la 6 aprilie 1917.

Preşedintele McKinley despre Doctrina Monroe

Izolarea nu mai este posibilă sau dorită. Perioada de exclusivism a trecut. Expansiunea comerţului reprezintă viitorul. Războaiele comerciale nu sunt profitabile. O politică de bunăvoinţă şi de relaţii de comerţ prietenos va împiedica represaliile.

sus: William McKinley

6 Preşedintele Woodrow Wilson

Corolarul Roosevelt

La 6 decembrie 1904, preşedintele Theodore Roosevelt amendează Doctrina Monroe prin Corolarul Roosevelt. *Acesta proclamă dreptul americanilor de a interveni în emisfera vestică (America Latină şi regiunea Pacificului) şi justifică dreptul Statelor Unite ale Americii de a-şi exercita puterea politică pe plan internaţional, în America Latină. Rolul Statelor Unite de „jandar al lumii“, controversat şi astăzi, începe în timpul guvernării sale.*

Theodore Roosevelt

7 Militari americani navighează către Europa, 1917

14 septembrie 1901 | Theodore Roosevelt devine preşedinte
1913 | Woodrow Wilson devine preşedinte
1916 | Wilson este reales
6 decembrie 1904 | Proclamarea *Corolarului Roosevelt*
15 august 1914 | Inaugurarea Canalului Panama
6 aprilie 1917 | SUA declară război Germaniei

America Latină 1810–1914

Când Napoleon ocupă Peninsula Iberică, coloniile spaniole şi portugheze din America Latină văd în înfrângerea metropolelor europene o oportunitate pentru autodeterminare. În următoarele două decenii, majoritatea statelor sud-americane au reuşit să-şi câştige independenţa sub conducerea creolilor băştinaşi – descendenţii coloniştilor spanioli. Brazilia a fost singura ţară care a reuşit să se elibereze de sub dominaţia colonială fără luptă. Războaiele civile şi luptele politice interne au avut repercusiuni o perioadă îndelungată după obţinerea independenţei în majoritatea statelor Americii Latine. Organizarea lor politică alterna între monarhii ❶, dictaturi şi republici.

1 Palatul imperial din Petropolis, lângă Rio de Janeiro, Brazilia, construit în 1845

Războaiele sud-americane pentru independenţă

Simón Bolívar luptă pentru independenţa Venezuelei şi Columbiei, iar José de San Martín eliberează Chile. Împreună, cei doi conduc forţe care îi alungă pe spanioli din Peru şi din restul continentului.

Simón Bolívar (1783-1830) ❷, unul dintre conducătorii războaielor pentru independenţă, s-a născut într-o familie de aristocraţi de viţă spaniolă, în Caracas, Venezuela. După moartea mamei sale, când avea numai nouă ani, se află un timp în Spania, unde şi-a format o părere proastă despre curtea lui Carol IV. După doi ani de şedere în Franţa revoluţionară, revine în Venezuela, dar merge din nou la Paris, unde participă la încoronarea lui Napoleon Bonaparte ca împărat. Împreună cu Francisco de Miranda ❹, *părintele independenţei sud-americane*, contribuie la eliberarea Venezuelei ❸ de sub stăpânirea Spaniei între 1811 şi 1812, deşi Spania reuşeşte ulterior să îşi restabilească dominaţia. Pornind din Noua Granadă (care cuprindea Columbia de astăzi) Bolivar reia bătălia, iar Venezuela este din nou eliberată în 1817. În 1819, Bolívar anunţă unirea Venezuelei cu Noua Granadă, care deveneau Gran Columbia, şi instalarea sa la preşedinţie. Panama se alipeşte la Gran Columbia în 1821, iar Ecuadorul, în 1822. La sud, elitele locale din provincia Río de La Plata se folosiseră de slăbiciunea guvernului central al Spaniei napoleoniene pentru a-l îndepărta pe vicerege în 1810. În 1816, Congresul de la Tucamán proclamă independenţa Provinciilor Unite Rio de La Plata (astăzi Argentina, Uruguay, Paraguay şi Bolivia). După alungarea forţelor locale spaniole din nord-vestul regiunii printr-o serie de bătălii corp la corp, armata argentiniană condusă de José de San Martín ❺ porneşte să elibereze Chile şi Peru. San Martín trece munţii Anzi împreună cu revoluţionarul chilian Bernardo O'Higgins. Armata rebelilor îi înfrânge pe spanioli în 1817 la Chacabuco şi proclamă independenţa statului Chile în 1818. Când San Martín traversează Peru şi ajunge la Lima ❻, spaniolii abandonaseră deja oraşul, iar Peru se autoproclamă independent în 1821. San Martín devine preşedinte şi se alătură armatei lui Simón Bolívar, care venise în Peru din nord. Bătăliile de la Junín şi Ayacucho din Peru din 1824 marchează sfârşitul dominaţiei Spaniei în America de Sud.

2 Simón Bolívar

4 Francisco de Miranda

3 *El Libertador* Simón Bolívar intrând în Caracas, Venezuela, în 1813

5 Dezvelirea monumentului dedicat lui José de San Martín, 1909

6 Oraşul Lima, cca 1850

1789–1914 Epoca Modernă

1816 | Provinciile Unite Rio de La Plata
1817 | Bătălia de la Chacabuco
1817 | Independenţa Venezuelei
1818 | Chile obţine independenţa
1819 | Înfiinţarea Gran Columbiei
1821 | Peru obţine independenţa
1824 | Bătăliile de la Junín şi Ayacucho
1828 | Santa Cruz preia puterea

Dezvoltarea după obţinerea independenţei

După obţinerea independenţei, multe dintre noile state sud-americane se confruntă cu frământări politice şi cu dictaturi militare.

Când Peru şi Venezuela se retrag din Gran Columbia în 1830, Bolívar ❽ demisionează, iar ţara se divide în Noua Granadă – după 1861, Columbia –, Bolivia şi Ecuador. În 1828, în timpul unui război civil din Bolivia, generalul peruvian Andrés Santa Cruz preia puterea, iar în 1836 forţează unificarea Boliviei cu Peru. Însă foarte curând, Argentina şi Chile dizolvă această confederaţie şi îl demit pe Santa Cruz. În următoarele decenii, generalul Ramón Castilla reuşeşte să aducă stabilitate în Peru. Ţara cunoaşte o creştere economică, iar materii prime precum guano şi salpetru îi sporesc puterea financiară. În Bolivia însă, stabilitatea internă se arăta în continuare înşelătoare. Statul e zguduit de războaie civile sângeroase. Confruntări similare au loc în multe state sud-americane devenite independente: în centrul acestor conflicte se aflau dezacordurile cu privire la structura politică a ţării. În Argentina, măsurile generalului Juan Manuel de Rosas, care urmărea unitatea naţională prin mijloace autoritare, aduc stabilitate ţării pentru mult timp. În 1852, generalul José de Urquiza ❼ răstoarnă dictatura şi, după ce intră în vigoare constituţia federală, devine preşedinte al Republicii Argentina. Provincia Buenos Aires ⓫, care fusese obligată să accepte constituţia în timpul Războiului Civil, se revoltă sub conducerea generalului Bartolomé Mitre în 1861 şi îşi instituie propria preşedinţie. Între 1879 şi 1880, *Cucerirea deşertului*, condusă de Julio Argentino Roca împotriva amerindienilor, aduce ţării spaţii agricole imense în pampas ❾ Împreună cu Chile, acesta ajunge la un acord cu privire la împărţirea Ţării de Foc. Statele Unite au fost arbitru în disputa în care Argentina a cucerit regiuni din Brazilia în 1895 şi, în 1902, iar prin medierea Marii Britanii care cucerise Insulele Falkland în 1833 – câştigă Patagonia ❿ de la Chile. Chile reuşeşte doar să înlăture ultimele trupe spaniole în 1826. Constituţia restauraţionistă a generalului Joaquín Prieto este respinsă de liberali până în 1859, dar fără succes. Guvernul lui Prieto şi cele de după el se străduiesc să instituie o situaţie politică internă stabilă, ajutând la renaşterea economică şi culturală. Exploatarea zăcămintelor de cupru, argint şi salpetru, deschiderea de pieţe pentru produse agricole, dezvoltarea reţelelor de transport navale şi de căi ferate şi îmbunătăţirea educaţiei reprezintă elementele fundamentale ale acestei renaşteri. În 1891, preşedintele în funcţie José Manuel Fernández este înlăturat, iar Războiul Civil care urmează se încheie prin asediul capitalei Santiago, cu preţul a mai bine de zece mii de vieţi.

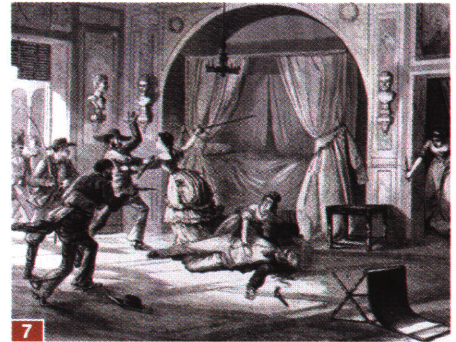

8 Simón Bolívar

Războiul Salpetrului

În 1879, o companie chiliană de salpetru din Antofagasta, parte a Boliviei, se împotriveşte unei majorări de impozite. Drept pedeapsă Chile cucereşte provinciile Tacna şi Arica din Peru, un aliat al Boliviei. Mai târziu, în 1881, ocupă Lima. După Tratatul de la Ancón, semnat la 20 octombrie 1883, Peru pierde provinciile Tacna, Arica şi Tarapacá în favoarea statului Chile. După pierderile din Antofagasta şi din provincia Atacama, Bolivia nu mai are acces la mare.

sus: Exploatarea salpetrului în Chile

7 Generalul José de Urquiza este asasinat la 11 aprilie 1870, la San José

9 Vânător de struţi călare în pampasul argentinian

10 Ushuaia, cel mai sudic oraş din lume, fondat în 1868 pe canalul Beagle, Insula Ţara de Foc, Argentina

11 Buenos Aires, capitala Argentinei independente şi cel mai mare oraş-port al său, în anii 1840

1830 | Declinul Gran Columbiei
1831 | Guvernarea lui Prieto în Chile
1852 | Căderea dictaturii lui de Rosas în Argentina
1879–1980 | *Cucerirea deşertului*
1881 | Ocupaţia chiliană a Limei
1879–1883 | Războiul Salpetrului
20 octombrie 1883 | Tratatul de la Ancón

Mexicul în secolul XIX

Mexicul a avut de câştigat în lupta pentru independenţă. Sub o alternanţă de monarhii şi republici, se produce liberalizarea şi dezvoltarea treptată a economiei.

1 Antonio López de Santa Anna

2 Porfirio Díaz, preşedintele Mexicului

În Noua Spanie (Mexic), nevoia independenţei şi autodeterminării creştea la fel de mult ca în restul Americii spaniole. În 1810, Miguel Hidalgo y Costilla, un preot de la ţară, face apel la populaţie pentru a lupta împotriva spaniolilor. Declaraţia de independenţă este proclamată în 1813 şi se decretează o constituţie republicană. Ţara nu devine însă independentă oficial decât atunci când conducătorul militar al creolilor, Agustín de Itúrbide ❸, se aliază cu conducătorul rebelilor, Vicente Guerrero, şi proclamă monarhia în 1821. Marea burghezie a creolilor şi înaltul cler se alăturaseră lui Guerrero pentru a preveni acceptarea constituţiei liberale spaniole. Itúrbide domneşte pentru scurt timp ca împăratul Agustín I al Mexicului, apoi este destituit de către Antonio López de Santa Anna ❶ în 1823. Se adoptă o constituţie republicană şi federală în 1824, iar Guadalupe Victoria este ales preşedinte. Tânăra republică era divizată de conflictele dintre partizanii statului centralizat şi cei ai sistemului federalist. Guadalupe Victoria a fost înlăturat de Santa Anna în 1833. Acesta îşi menţine pentru o lungă perioadă influenţa asupra politicii ţării. Statele Unite ale Americii Centrale, care înglobau cea mai mare parte a statelor din America Centrală de astăzi, se retrag din Republica Mexic între 1838–1839.

După un război împotriva Statelor Unite, Mexicul este forţat să îşi cedeze teritoriul de la nord de Rio Grande în 1848. SUA intervin şi în politica sa internă, susţinându-l pe liberalul Benito Juárez împotriva conservatorilor. Ca preşedinte, Juárez plănuia să dezvolte ţara şi căuta să evite plata dobânzilor către creditorii străini. Drept răspuns, statele în cauză – Marea Britanie, Spania şi Franţa – invadează Ciudad de Mexico în 1863 şi îl numesc împărat pe arhiducele austriac Maximilian. Juárez recucereşte însă ţara şi îl împuşcă pe Maximilian ❹ în 1867, sub incidenţa legii marţiale. Printr-o lovitură de stat, generalul liberal Porfirio Díaz ❷ vine la putere în 1876 şi continuă reformele pe plan intern şi dezvoltarea economică. Sub guvernul său, resentimentele ţăranilor fără pământ explodează alimentând Revoluţia Mexicană ❺ din 1910, condusă de Emiliano Zapata, Francisco Villa şi Venustiano Carranza. După succesul Revoluţiei, Carranza devine preşedintele Mexicului şi adoptă o constituţie liberală în 1917.

3 Generalul Agustín de Itúrbide semnează declaraţia de independenţă a Mexicului

Revoluţia mexicană

În 1910, după realegerea lui Díaz, izbucneşte o revoluţie condusă de politicieni. În scurt timp însă, revoluţia se transformă într-o răscoală a ţăranilor (campesinos) care îşi pierduseră proprietăţile în urma politicilor lui Díaz. În sud, aceştia luptă sub conducerea lui Zapata pentru recuperarea pământurilor; în nord, sub Villa, luptă pentru obţinerea de terenuri agricole. După mai multe conflicte între conducători, Carranza iese învingător şi se autoproclamă preşedinte. În timpul mandatului său adoptă reforme agrare.

Zapata, portret pe un manifest distribuit în timpul Revoluţiei Mexicane

4 *Execuţia împăratului Maximilian*, pictură de Édouard Manet, 1868–1869

5 *Partizanii revoluţionarului Emiliano Zapata în marş în timpul Revoluţiei Mexicane*, pictură

1810 | Începe lupta pentru independenţă în Mexic
1821 | Declaraţia oficială de independenţă a Mexicului
1825–1827 | Războiul dintre Brazilia şi Argentina
1825 | Independenţa Braziliei
1828 | Pacea de la Montevideo
1840–1848 | Războiul dintre SUA şi Mexic

Brazilia în secolul XIX

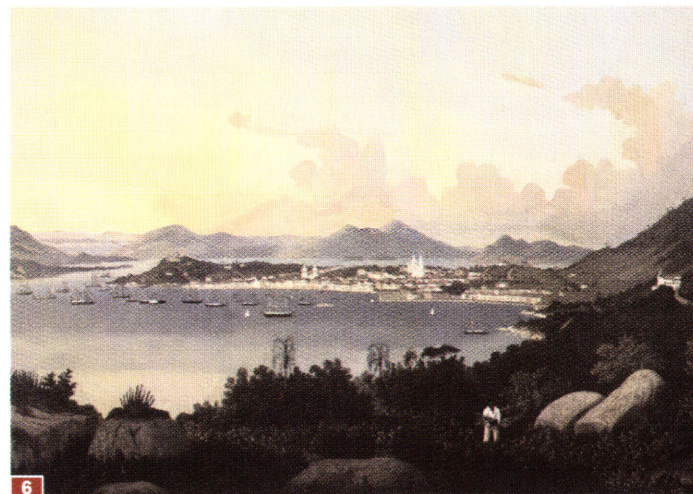
Brazilia este singura ţară din America Latină care şi-a câştigat independenţa fără luptă, separându-se de Portugalia în 1822.

La începutul sec. XIX, Brazilia a fost locul de refugiu al regelui portughez Ioan VI, sub escortă navală britanică, după înlăturarea sa de către Napoleon. El a transformat Rio de Janeiro ❻ în capitala regatului portughez. Rio era deschis comerţului internaţional. Se înfiinţează ministere şi multe alte organe de guvernământ. În Rio se construiesc spitale, teatre, biblioteci, academii navale şi militare şi o şcoală de medicină. După Congresul de la Viena, Ioan revine în Europa în 1821 pentru a domni la Lisabona, în timp ce fiul său Pedro ❼ rămâne în locul său ca regent. Cu toate acestea, Pedro se opune planurilor Parlamentului Portugaliei de a transforma iar Brazilia în colonie, conducând mişcarea braziliană care lupta pentru independenţă. Evenimentele sunt influenţate de mişcările pentru autonomie şi de ideile liberale de pe întregul continent.

7 Pedro I, împăratul Braziliei

La 7 septembrie 1822, el declară independenţa pământurilor de pe ţărmurile râului Iparanga şi, în acelaşi an, se încoronează ca Pedro I ❿ împărat al Braziliei. Acesta a fost un monarh constituţional. După o campanie împotriva armatelor portughezilor, în care amiralul britanic, lordul Cochrane, comanda nou-formata flotă braziliană, portughezii sunt obligaţi să părăsească Bahia. În 1825, Portugalia recunoaşte independenţa Braziliei. După un război cu Argentina din 1825 şi 1827, Brazilia pierde provincia de la nord de Río de La Plata, ulterior Uruguay – prin Pacea de la Montevideo din 1828. Această nereuşită pe plan extern, precum şi conflictele cu Parlamentul şi cu clasele sociale dominante, îl obligă pe Pedro I să abdice în 1831. Sub guvernul liberal al lui Pedro II ❽ de după 1840, ţara se stabilizează. Economia cunoaşte o creştere rapidă, datorită numărului mare de imigranţi europeni şi dezvoltării plantaţiilor de cafea ❾, îndeosebi în sudul Braziliei. Cea mai mare problemă internă era sclavia ⓫. Când un grup influent de oponenţi cer abolirea sclaviei, Pedro II o scoate în afara legii în 1888, fără a-i despăgubi însă pe deţinătorii de sclavi. În consecinţă, acest grup puternic aderă la tabăra republicană. După o răscoală a garnizoanei din Río de Janeiro din 1889, condusă de generalul Manuel Deodora da Fonseca în 1889, Brazilia devine republică, iar acesta este primul ei preşedinte.

În 1891, o adunare a decis soarta noii constituţii pentru Statele Unite ale Braziliei. Fonseca este destituit în acelaşi an de către Floriano Peixotos şi urmează o serie de dictatori. Până la Primul Război Mondial, teritoriul Braziliei se extinde în urma tratatelor semnate cu statele vecine. În timpul războiului începe industrializarea, odată cu deschiderea de pieţe noi, iar infrastructura ţării se consolidează.

6 Cartierul Copacabana din Rio de Janeiro, cca 1915

8 Pedro II, împăratul Braziliei, cca 1870

9 Plantaţie de cafea din Brazilia

10 Pedro I declară independenţa la Rio de Janeiro, 1822

11 Sclav biciuit în Brazilia

1848	Tratatul de la Guadalupe Hidalgo
1864	Maximilian este încoronat împărat
1867	Maximilian este executat
1876	Lovitura de stat a lui Porfirio Díaz
1888	Sclavia este abolită în Brazilia
1889	Brazilia devine republică
1910	Revoluţia Mexicană

Execuția împăratului Maximilian,
tablou de Édouard Manet, 1868–1869 ***(vezi pag. 92)***

Cuprins

Războinic mameluc
(vezi pag. 66)

Editura „Litera Internaţional"
O. P. 53; C.P. 212, sector 4,
Bucureşti, România
tel./fax (021) 3196390;
e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteţi vizita pe

www.litera.ro

Editor: Vidraşcu şi fiii

Traducere şi adaptare din limba engleză:
Graal Soft – Integrated Translation Services
Redactori: Mariana Bădescu, Cristina Marin,
Anatol Vidraşcu

Coperta: Vladimir Zmeev

Tehnoredactare şi prepress: Vlad Panfilov

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale
a României

Marea istorie ilustrată a lumii. -
Bucureşti : Litera Internaţional, 2008
7 vol.

ISBN 978-973-675-470-8
Vol. 5. - ISBN 978-973-675-512-5

94(100)(084)

Tipărit la G Canale, Bucureşti

MAREA ISTORIE ILUSTRATĂ A LUMII

ÎN 7 VOLUME

PREISTORIA • PRIMELE IMPERII
LUMEA ANTICĂ
EVUL MEDIU
ÎNCEPUTUL PERIOADEI MODERNE
EPOCA MODERNĂ
RĂZBOAIELE MONDIALE ŞI PERIOADA INTERBELICĂ
LUMEA CONTEMPORANĂ

Află mai mult pe:
www.litera.ro
ISBN 978-973-675-512-5

COLECŢIA Financiarul